

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMFUNDET
FOR DANSK-NORSK
GENEALOGI OG
PERSONALHISTORIE
STIFTET 1870

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

OTTENDE RÆKKE

6. BINDS I. HÆFTE

(48DE AARGANG)

1927

UDGIVET AF

SAMFUNDET FOR DANSK-NORSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE

VED

PAUL HENNINGS

INDHOLD

	Side
Det danske Kongevaaben. En kritisk Undersøgelse af Dr. phil. <i>Ernst v. d. Recke</i>	1
Uddrag af Biskop Jens Bircherods Dagbøger 1658—1707. Ved Postkontrolør <i>H. Hjorth-Nielsen</i> (Fortsat)	39
Grev Schack Carl Rantzau Aschebergs Ophold i Sydfrankrig og hans efterladte Papirer. Af Raadstuearkivar, Magister <i>Axel Linvald</i>	80
Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden	84
Anmeldelser	87
Spørgsmaal	87
Tilføjelse	88

I KOMMISSION HOS J. H. SCHULTZ ¹/_s KØBENHAVN

APRIL 1927

Spørgsmaal af genealogisk og personalhistorisk Natur kunne Samfundets Medlemmer erholde optaget i Tidsskriftet. Disse sendes til Tidsskriftets Redaktør: Overretssagfører *Paul Hennings*, Ved Stranden 6, København K.

Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie.

Medlemsbidraget er 12 Kr. aarlig.

Samfundet har siden dets Stiftelse i 1879 udgivet:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

1. Række, Bind	I—III (1880—82)	ved <i>F. Krarup</i> .
1. — , —	IV—VI (1883—85)	ved <i>G. L. Wad</i> .
2. — , —	I—IV (1886—89)	ved <i>G. L. Wad</i> .
2. — , —	V—VI (1890—91)	ved <i>H. W. Harbou</i> .
3. — , —	I—III (1892—94)	ved <i>H. W. Harbou</i> .
3. — , —	IV—VI (1895—97)	ved <i>G. L. Grove</i> .
4. — , —	I—II (1898—99)	ved <i>C. E. A. Schøtler</i> .
4. — , —	III—VI (1900—03)	ved <i>G. L. Grove</i> .
5. — , —	I—VI (1904—09)	ved <i>G. L. Grove</i> .
6. — , —	I (1910)	ved <i>G. L. Grove og Paul Hennings</i> .
6. — , —	II—VI (1911—15)	ved <i>Paul Hennings</i> .
7. — , —	I—VI (1916—21)	ved <i>Paul Hennings</i> .
8. — , —	I—V (1922—26)	ved <i>Paul Hennings</i> .

Foruden det aarlige Navneregister i Tidsskriftet findes i Aargangen 1892 Indholdsfortegnelse for 1.—2. Række (1880—91), i Aargangen 1904 Indholdsfortegnelse for 3.—4. Række (1892—1903) og i Aargangen 1916 Indholdsfortegnelse for 5.—6. Række (1904—1915).

Aargangene 1880—1882 og 1898 er udsolgt. Prisen for Aargangene 1883—1885 er 6 Kr. og for Aargangene 1886—1903 3 Kr. pr. Bind. Aargangen 1892 sælges ikke særskilt. — Prisen for Aargangene 1904—1915 er 5 Kr. pr. Bind. De efter 1915 udkomne Aargange koster 15 Kr. pr. Aargang. — Enkelte Hæfter sælges ikke.

Personalhistorisk Tidsskrift kan kun erholdes, naar Medlemsrettigheder i Samfundet erhverves. Henvendelse herom sker direkte til Bestyrelsens Sekretær, Postkontrolør *H. Hjorth-Nielsen*, Malmøgade 5, København Ø. Foreninger og Biblioteker har Adgang til at blive Medlemmer af Samfundet.

Det danske Kongevaaben.

En kritisk Undersøgelse af **Ernst v. d. Recke.**

Poul Bredo Grandjean, Det danske Rigsvaaben.
(Schultz' Forlag. Kbh. 1926).

Det er første Gang, at vort Lands Hovedvaaben i Grandjean's fornævnte Værk sees behandlet af en virkelig Heraldiker, og jeg kan tilføie: det er første Gang, at en saadan med videnskabelig Indsigt optræder i vor Literatur, — min egen uproductive Kundskab, som til nu kun har givet sig Udslag i en Artikel i Salmonsens Lexikon, finder jeg, trods halvhundrede Aars Syslen med Gjenstanden, ikke værd at nævne i denne Sammenstilling. Mærkeligt var det, at Thiset, vor ypperste Genealog, Vaabenkjender og Vaabentegner, hvis Mesterhaand man unægtelig savner ved det her-værende Værk, — aldrig havde overkommet det for hans Forudsætninger ringe Arbeide at sætte sig ind i den universelle, videnskabelige Heraldiks Principer; A. D. Jørgensens og Henry Petersens Indsigt var, uanset hvad Begge sporadisk have leveret af værdifulde Bidrag til det danske Vaabens Historie, endnu ringere end hans, og mod Begges Udtalelser finder Grandjean oftere og altid med god Grund Anledning til at opponere.

Det er som sagt, første Gang, at Vaabenet gjøres til Gjenstand for en indgaaende og samlet Undersøgelse; fra tidligere danske Behandlinger — Grandjean nævner i Fortalen Holberg, Schlegel og Schwach — kan helt bortsees; ikke heller ere de indsigtfuldere tyske for os af nævneværdig Betydning. Vore Nabolande have for deres Vedkommende været forud for os i Drøftelse af de hos dem tilsvarende Vaabener: Hildebrand har alt i 1883 afhandlet Sverigs, Storm i 1894 Norges Vaaben, Begge dog i Arbeider, der i Følge Sagens Natur ere af langt ringere Omfang, end det danske kræver; den Førstnævntes er en Tidsskriftartikel i Antikv. tidskr. f. Sverige VII, der selvfølgelig ikke er uden Interesse for vor Gjenstand; den Sidstes er en Artikel i Videnskabselskabets Skrifter af 1894.

I G.s Arbeide foreligger ikke blot en indgaaende og samlet, men en sikkert i Hovedsagen for alle Tider udtømmende Behandling af Gjenstanden; der er neppe nogen ønskelig Oplysning om Vaabnets Førelse gennem Tiderne, som man her forgjæves søger; et Andet er, at G., sagtens med Forsæt, udtrykker sig ret forbeholdent om Maaderne, hvorpaa den er skeet: et »Jeg vasker mine Hænder!« synes man ofte at læse mellem Linierne. »Det vilde føre altfor vidt«, siger han S. 161, — »at omtale en Række Forhold ved-

rørende Skjoldets Inndeling, naar denne ikke, hvad Felternes Størrelse angaaer, er i Overensstemmelse med de heraldiske Regler.« Hans Tilbageholdenhed i dette som i andre Tilfælde er naturlig, thi Uføret er bundløst. Fra det Moment, da med Valdemar Atterdag Førelsen af det enkelte Skjold ophører, er tillige alt heraldisk Begreb ophørt og alt Princip slettet. Ikke blot har hver Konge ført Vaabnet efter eget Lune og paa en fra Forgængeren forskjellig Maade; men man kan gjerne sige: efter *Øieblikkets* Lune, idet den Enkelte leilighedsviis fører det paa de mest forskjellige — Chr. IV. saaledes paa fjorten — Maader. Der findes ikke Spor af Tradition eller Fasthed i Anordningen; Maaden, hvorpaa man har formaaet at ignorere disse — se som Ex. Fortegnelsen S. 235—38 — vilde næsten være beundringsværdig, hvis den ikke var det Modsatte. Sit Lige har dette Virvar ingensteds i Verden.

At G. med sit heraldiske Kjendskab og med sit aarelange Studium af Bogens Gjenstand er den største Kjender af dette, siger sig selv; ikke heller vil man lettelig kunne finde noget centralt Punkt ved denne, der udfordrer til Modsigelse. Der findes neppe noget Realitetsspørgsmaal, hvori jeg ikke maa give G. Medhold; hvad jeg udover min fulde Anerkjendelse af hans Værk kan have at bemærke, maa nødvendigst blive af peripherisk Natur og hovedsagelig angaae det mere Formelle. Stiller jeg mig paa et enkelt Punkt skarpt imod ham, vil det gjælde et Spørgsmaal, som ikke er et heraldisk.

Lad mig begynde med et Forhold, som jeg alt har streift, og en Betegnelse, som jeg hidtil har undgaaet: selve Bogens Titel. G. har fulgt sine skandinaviske Kolleger i at benævne vort Vaaben *Rigsvaaben*; jeg kalder det ukorrekt. Af virkelige Rigsvaabener gives fra heraldisk Tid, som bekjendt, saare faa; nævnes kunne — idet der bortsees fra Byvaabener som Venezia's, Firenze's, Milano's etc. — kun nogle enkelte som Jerusalems Kors, Tydskslands Ørn, der dog endnu i sin tidligste egentlig heraldiske Forekomst ved 1200 er personlig, — senere Granadas Granatæble og Irlands Harpe. Alt Andet er Personvaaben, der ved en Slægts Uddøen af Efterfølgere ere optagne som Mindevaaben og dermed gledne over til at tilhøre Besiddelsen; det gjælder f. Ex. alt i Frankrig Gammel-Burgund, uanset at den ældre Hertugslægt ligesom den yngre var Sidelinie af Kongehuset; de tydske Habsburgere optage det ældre som Landsvaaben, de spanske føre dem begge adskilte som Lands- og som Mindevaaben for Ahner. Den norske Løve, der førtes af Sverres Slægt, men som tidligst vides brugt af Skule Baardsøn, og som efter Slægtens Uddøen med Hakon V skal være ført sammen med Folkungeløven af Hakon VI., gjenoptoges af Margrete for derfra at nedarves til vore Dage; at dette Mærke,

der i 700 Aar har været ført som det eneste i Norges Skjold, med fuld Føie betegnes som Rigsvaaben, er en naturlig Ting. I Sverig, hvor Folkungernes Løve uanseet den misforstaaede Benævnelse som »Gøta-lejonet« — fra Karl Knutssons Dage stadig har havt sin Plads som Mindevaaben for det næstforegaaende nationale Dynasti, og hvor Skjoldet kvadreredes af dette — som 2 og 3 — og — som 1 og 4 — de fra Magnus Ladulås stammende tre Kroner, der af Albrecht optoges i Skjoldet for derefter til vore Dage at føres som Sveriges egentlige Mærke, — har trods alle skiftende Dynastier, Bonde, Vasa, Wittelsbach, Hessen, Holstein-Gottorp, Bernadotte, aldrig nogen anden Forandring end af et Midtskjold med disses Stamvaaben fundet Sted; hverken Gullands, Pommerns, Finlands eller Norges kjendte Mærker have været optagne; ogsaa her kan man med fuld Føie tale om et Rigsskjold. I Danmark derimod, hvor Hovedskjoldet altid kun har været et vildt Skrabsammen af Mærker, hvori ikke et eneste har havt en fuldkomment fast Plads, kan i det høieste Valdemarernes Mærke betegnes som et, der fra at være personligt er gledet over til at være et Rigsvaaben, og som saadant indgaar i alle de personlige *K o n g e v a a b e n e r*: med andet Navn kan samtlige efter Valdemar Atterdag brugte Vaabener, som næsten udgjøre hele Indholdet af G.s Værk, ikke betegnes. Margrete fører i sit Vaaben Folkungemærket, Erik af Pommern den pommerske Grif, Christopher af Baiern Wittelsbach, Oldenborgerne Oldenborg, Holsten, etc., altsammen personlige Mærker, der Intet have med Riget som saadant at gjøre. Der har været Tider, da man i Følge Sætningen »l'état c'est moi« ikke tænkte paa at skjelne mellem de to Kategorier; men Rækken af Revolutioner har i mere end 100 Aar gjort det nødvendigt. Vi vilde i Tilfælde af en saadan ikke kunne fastholde et eneste af Kongeskjoldets Mærker uden det nævnte eller, følgende Cromwells Exempel, Flagmærket. Og Sagen har andre og vigtige Sider, hvortil jeg senere skal komme tilbage.

Hvad angaaer Vaabnets Hovedmærke, de tre Vaabendyr, som hos os ikke efterligne noget tydsk, men snarere Plantagenet's Mærke, er det tidnok sagt, at paa Forskjellen mellem de senere som »Løve« og »Leopard« betegnede Figurer er fra første Færd kun lagt ringe Vægt. En overordentlig udførlig Afhandling af Dyrene giver G. S. 23, som fortsættes paa en Snes Sider, og til hvilken jeg kun finder Lidet værdt at tilføie. Hvorvel ingen heraldisk Regel er udtænkt apriorisk, har der været en Mængde, der næsten fulgte af sig selv; ved alle Dyrefremstillinger har det saaledes været en næsten ufravigelig Regel, at Dyret viste sig gennemført i Profil. Det gjælder om alle firefødde Dyr; kun ved Tyren dreiedes ofte Hovedet lidt for at vise begge Horn (det afhuggede Tyrehoved

var altid en face). Om Fuglene gjaldt det Samme; selv Ørnen, der altid vistest forfra med udbredte Vinger, havde Hovedet i Profil; kun den sjeldent forekommende Ugle viste Hovedet en face, ligesom Paafuglen, ved hvilken den udslaaede Hale var Alt, saasom Frontbillede. At den enkelte, opreiste Løve fulgte Reglen, var en naturlig Ting, og jeg troer at kunne sige, at Afbigelserne derfra ere yderst faa. Kun ved de g a a e n d e Løver findes et fremtrædende, velkjendt Exempel fra gammel Tid i Englands Kongemærke, hvis Tradition altid har været overholdt. Selve den bekvemme Benævnelse af disse som »Leoparder«, der tidligst — if. Hefner ved 1235 — kjendes som brugt i Engelsk for senere at blive urokkelig i Fransk, har man iøvrigt længe ladet falde i England, hvor Dyrene blot betegnedes som »Lions«, men hvor Landets vistnok ypperste Heraldiker John Hope dog i den nyeste Tid har kæmpet for dets Gjenoptagelse. I Italien sees Venezia's vingede Marcusløve altid en face; om dennes Navn har aldrig været Strid. I Tydskland, hvor ældre Heraldikere have optaget de franske Distinktioner, have de nyeste Heraldikere helt forkastet dem; i Skandinavien have de, som det fremgaar af Ordet »leopardus« i den tidnævnte biskoppelige Vidisse af 1306, engang været velkendte, men i dansk Praxis, som Kongernes Vaabenføring viser, desuagtet lidet paaagtede for sluttelig helt at glemmes. Men en helt anden Ting er, at man ellers overalt tidligt, uanset Benævnelsen, har fastslaaet en bestemt Type for Vaabendyret, som man gennem Tiderne har fastholdt. Fyrsterne af Salm føre saaledes Hovedskjoldet kvadreret af Mærkerne for Wild- og Rheingraf, en »Leopard« og en Løve, begge opreiste; Armagnac gjorde ligesaa. I Norge som i Sverig ved Folkungemærket er aldrig en Afbigelse fra Løvetypen seet. Og et Vildrede som i det danske Vaaben, hvor ikke blot Løve og Leopard vexle, men hvor den samme Konge fører begge i Flæng, er heller aldrig seet. G. bebrejder med Føie mig som sig selv at have anket over Sjuskeri hos Frederik VI, der i 1819 fastslog Løverne: Sjuskeriet er unægtelig, som han dokumenterer, hos os Tradition og er langt ældre. Alligevel skulde jeg troe, at Leoparderne, ligesom de ere oprindeligt, ogsaa vise sig i stort Overtal: næsten alle hans Plancher vise dem som saadanne, og at Frederik VI. har valgt det Urette, synes ikke tvivlsomt.

Leilighedsviis finder jeg det endnu værdt at gjøre en Slutningsbemærkning, som jeg ikke har seet gjort, hovedsagelig vedrørende Tydskland, hvor Hjelmpryden spiller en saa langt større Rolle end i Frankrig, men som derigjennem ogsaa har Betydning for de Lande, hvis Heraldik er af tydsk Afstamning. Som bekjendt er det særlig ved Uradelsvaabener et Forgodtbefindende, om Hjelmen anbringes en face eller i Profil (ogsaa gives Mellemstadier). Hvor Hjelmpryden

er en Løve, særlig en »voxende«, hvis øvre Halvdel sidder urokkelig fast paa Hjelman, bliver denne, uafhængigt af, hvad Skjoldfiguren er, i Normalstillingen en face altid en »Leopard«, seet fra Siden en »Løve«. Ogsaa dette uløselige Problem maa paa sine Steder udviske Forskjellen og berettigede Tydskernes Lyst til at afvise Navnet Leopard.

G. omtaler S. 1—2 som ogsaa S. 36 og 45 Løvernes »Bevæbning« og Kroner som vistnok altid guldtingerede; en Bevidnelse af dette findes i »Gelre«s gamle Vaabenbog fra Valdemar Atterdags Tid; paa Kritik af dette Træk indlader G. sig ikke, idet han blot bemærker, at den forskellige Tinging af Dyrets Klør, Tunge og Krone næsten er Regel og at ved disse Bifigurer de alm. Regler for Tinging, der forbyde Farve paa Farve etc. — ikke gjælde; med denne Bemærkning klares Sagen dog ikke helt. Ved Bevæbningen er altid Tale om Anvendelsen af t r e, ikke som her af t o Farver, — lad mig kort henvise til Seyler, Gesch. d. Her. S. 129 og 453, hvor yderligere Grote og Trier citeres, saavel som til Fox-Davies Heraldry, S. 173; en Tinging, der falder sammen med Bundfeltets, og indskrænker sig til sort Konturering, — hvad der svarer til det i Fransk noget tvivlsomme Begreb, »ombre«, og som grænser nær til Udslettelse, — er sikkert aldrig nogen Steds taalt i videnskabelig Heraldik. Almindeligst er den røde Bevæbning, der i Engelsk saa at sige er fastslaaet, og som ved blaa Løver er den eneste mulige, — ogsaa hos os er denne jo anvendt ved Dyrenes Tunger. At Brud paa Principet en enkelt Gang i Tydskland finder Sted ved Kronen, hvis Tinging som Guld siges at være almindelig, tør jeg ikke bestemt benægte; ved Klørne er det sikkert aldrig skeet uden hos os. Feil, som ingen Sagkyndig vil godkjende, ere vistnok begaaede, til Dels taalte, til enhver Tid; ligefuldt er det her Omhandlede utvivlsomt at anse for Forsyndelse mod Heraldikens Regler, og betegnende er det, naar vort Kongevaaben saa at sige begynder med en saadan.

G. ironiserer S. 88 med Føie over Jørgensens Forsvar for Betydningen af de tre Løver som de tre Sunde; han kunde have bemærket, at naar J. særlig paaberaaber sig de efter tydske Forbilleder givne Vaabenbeskrivelser i Thidrikssaga, hvor der ved hvert Skjold meddeles en Betydning, gjør han sig skyldig i et Feilsyn, hvori, mærkeligt nok, selv de mere kritiske tydske Forskere ikke give ham Noget efter. De Paagjældende overseer helt, at hvor man i Digtning udstyrer fingerede Personer med fingerede Skjoldmærker, kræver den sunde Fornuft en Motivering af disses Enkeltheder; de virkelig eksisterende have ikke og have aldrig haft en saadan nødig; en Slutning fra hine til disse er meningsløs; jeg tvivler paa, at en Promille af de sidstnævnte indeholde nogen nævneværdig

individuel Betydning. Særlig i en Heraldik som den franske, hvor retlinede Heroldsmærker dominere, vil lidet Saadant være at finde. Selvfølgelig er Symbolik ikke udelukket: hvor Carl VII som Vaaben tildeler Jeanne Darc Frankrigs Kongevaaben, hvori den mellemste Lilie ombyttes med et Sværd, der bærer Kongekronen svævende paa Spidsen, — er denne tydelig og smagfuld nok. Men Tilfældet er næsten enestaaende: netop ved selve dette af Historien digtede Eventyr, hvor i Adelsvældens mest exclusive Periode en ukjendt Landsbypige hæves op til at være Høiadelens Lige og Overmand, er en Motivering af det nyskabte Vaaben paa krævet paa samme Maade som i den menneskelige Digtning. Ogsaa ved vore tre Kroner, hvorom senere skal tales, er Symboliken utvivlsom.

Et Afsnit af allerstørste Interesse findes S. 53—90 om »Hjernerne«, hvis sande Natur som Blad A. D. Jørgensen først af Alle i 1879 — til ikke ringe Forargelse for poetiske Naturer, bl. A. for Ploug — har opklaret. G.s Udvikling er gjort med overordentlig Samlerflid og indtrængende heraldisk Forstaaelse; lad mig, naar jeg uden Tanke om at berigtige Noget tilføier et Supplement, gjentage, at jeg i min langt mindre exclusive Beskjæftigelse med Heraldik, hvorunder min Tid aldrig har strakt eller strækker til udtømmende Behandling af indviklede Spørgsmaal, kun tør troe mig at være en god Dilettant, som desaarsag i Enkeltheder ikke er sikkert mod at skulle korrigeres; i Hovedsagen tør jeg tiltroe mig at see rigtigt paa Ting, ved hvilke man hos G. kunde ønske et noget bedre Overblik. Ogsaa maa jeg udbede mig Tilgivelse for nogen Bredde i min Indgaaen paa en Gjenstand, der hos G. fylder 37 Sider.

I sin omfangsrige Oversigt kommer G. S. 65 flg. ind paa et Spørgsmaal, der let kunde have givet Stødet til en Særafhandling af almen heraldisk Interesse: det er Spørgsmaalet om mønstrede og uregelmæssigt strøede Bunde, om ledsagende Figurers Forhold som egentlige eller uegentlige Vaabenbestanddele og om Bifigurers Overgang til Hovedfigurer, — Ting, der endnu aldrig, saa vidt jeg veed, ere gjorte til Gjenstand for en samlet Behandling. Man vilde have været G. taknemmelig, om han havde givet lidt mere af en saadan, for hvilket ikke Stedet her er egnet; jeg maa indskrænke mig til at præcisere dens Hovedpunkter.

Nævnes maa herved først Sigillerne, der, skjøndt i Heraldikens Udvikling Nr. 2, dog i vor Nutidskjendskab til dennes Opkomst absolut er Nr. 1, hvorved alligevel ikke maa glemmes, at Sigillet i sin første heraldiske Fremtræden ikke ubetinget falder sammen med det i Skjold førte Vaaben. Det gjælder navnlig Felternes Bunde, hvis Forskjellighed man i den farveløse Relieffremstilling før Op-

komsten af den nu brugelige Skravering tidt angav ved en forskjelligartet, let Ornamentering. Denne »Damascering«, fr. diapré, er temmelig ens overalt og bestaaer hyppigst af en almindelig gothisk Form, to Systemer af parallelle, rette Linier, oftest hældende under Vinkler paa 45° og skjærende hinanden lodret, hvorved Fladen bedækkedes med Smaakvadrater, hvis Midte yderligere fyldes af en anden Figur; nærliggende var herved det gothiske Firblad, quatre-feuille, der stundom vexlede med quinte-feuille, Rosentypen, og tierce-feuille, Trekløveren. Man var herved allerede inde paa Strøningen med Blomster og Blade. Denne Dekorationsmaade optages fra Relieffremstillingerne i de farvelagte Vaabener, men er her altid utingeret, blot angiven ved fine, sorte Konturlinier.

Det maa alt herved bemærkes, at Fremstillingen af Vaabenet i Sigillet finder Sted paa to forskjellige Maader. Sigillets hyppigste Form er circular; concentrisk med Randen afsattes en mindre Cirkel, som afgrænsede en Bræmme, der bar Indskriften. I den inderste Cirkel anbragtes saa det trekantede Skjold, som var Tidens eneste. Men i Heraldikens ældste Tid undlod man ofte at tegne dette senere — særlig efter Hjelmklenodets Opkomst — uundværlige Skjold, idet man anbragte Skjoldmærket frit i det runde Sigilfelt. En Mellemsvei mellem begge Former gik man af og til, idet man gav selve Sigillet Skjoldform, hvorved altsaa den med Randen parallelle Linie frembød Vaabenets rigtige Begrænsning.

Jevnsides den regulære Damascering af Sigilbunden viser sig imidlertid i Tydskland — jeg kjender den ikke andensteds — en irregulær, idet man med Udeladelse af det retliniede Mønster blot strøer Bunden med fire- eller fembladede Blomster eller med Kløverblade. Ogsaa sees andre Former: Grevinde Gertrud af Habsburg fører 1264 Slægtens kjendte Løve i et Felt, strøet med Lilier. Det følger af sig selv, at hvor en saadan, Vaabenet uvedkommende Tilsætning uheraldisk anbringes om et Mærke, der som her føres, uden at nogen Skjoldrand afgrænser det, kan den virke desorienterende og foranledige Misforstaaelser, hvorom senere.

I Modsætning til den heraldisk betydningsløse Damascering, der, som sagt, er ensartet overalt, udvikler Skjoldets egentlige Bunddekoration sig med locale Eiendommeligheder. G. bemærker træffende S. 68, at man ved Bunde, der foruden med en Hovedfigur sees belagte med Smaafigurer, kan tænke sig to forskjellige Fremgangsmaader, idet den ene eller den anden af disse to Bestanddele kan tænkes at være tegnet først. I det Tilfælde, hvor dette skeer med Smaafigurerne — i saa Fald med deres Hovedaxer lodrette, anbragte i vandrette Linier og i Quincunx, — har man at gjøre med en m ø n s t r e t Bund, af hvilken Skjoldfladen simpelt-hen gives som et af Skjoldformen afhængigt Udsnit, hvori Figurerne

foroven og til Siderne overskjæres af Skjoldranden og forløbe i denne; om et bestemt Antal af dem som overhovedet om i det enkelte Tilfælde at kunne opgive dette er selvfølgelig aldrig Tale. G. kunde have bemærket, at denne Tegnemaade, om hvilken han S. 67 oplyser, at den er ukjendt i Norden, — er en specifik fransk Eiendommelighed; lad mig her gaae lidt dybere ind paa en Forskjel mellem Vest- og Østgruppen, som jeg i min Artikel »Heraldik« i Salm. Lex. kun løselig har berørt. De franske Belægninger af Skjoldbunden fremvise en Symmetri, der, hvorvel maaske heller ikke her oprindelig eneraadende i Tilfælde, hvor Smaafigurerne ledsage en større, usymmetrisk — det skorter desværre paa tilgængeligt Undersøgelsesmateriale, — dog i Tidens Løb bliver mere og mere udpræget. Øiensynlig har den national Sympathi: mønstrede Bunde af denne Art udgøre ofte som primære Elementer det hele Vaaben i Lighed med Kongevaabenets oprindelige Lilielfelt, der selv efter Liliernes Indskrænkning til tre gik igjen i Masser af Sidelinier og andre Adelsslægter, og som øiensynlig har været toneangivende; i England er Exemplet fulgt, omend i mindre Udstrækning. Almindelige ere i Frankrig Skjolde, der helt bestaae af Hermelin og de varierede Foerværker, af smaa Buestillinger (papelonné, Raadt vil i disse see Egerskind), af retlinede Gittermønstre, flettede eller nittede, af Grankogler, Spydsoadder, Ringe, Stjerner, etc. I Østgruppen kjendes Sidestykker næsten ikke; kun Foerværket (»Eisenhütlein«), hvis stiliseret retlinede Mønster ligesom Wittelsbach's skjæve Rudemønster nærmer sig Heroldsfigurerne, sees nu og da optaget i Tydskland, der ellers maa siges helt at afvise de virkelig mønstrede Bunde. Hvor i Frankrig en Enkeltfigur — som den hyppigt brugte Løve — tilføiedes, laa det den franske Smag nær og blev i Tidens Løb mer og mere Tegne- maade at anbringe denne sidste paa en saadan; i Tydskland skete dette ikke, — hvorvel selvfølgelig nu og da nogen fransk Paavirkning sees i Grænselandene; — Smaafigurerne ere her saa godt som aldrig primært mønstrede, men secundært ledsagende, strøede, Figurer, der paa hvilken som helst — mindre elegant, men nok saa livfuld — Maade udfylde Skjoldbundens tomme Pladser uden at overskjæres af Randen. Uregelmæssigheden udelukker imidlertid ikke, at saadanne, om end sjældnere end i Frankrig, ere integrerende Bestanddele af Vaabenet, hvad i det farvelagte Vaaben altid er givet med deres selvstændige Tinging: Spørgsmaalet bliver nu kun, hvor i ufarvede Vaabener Grænsen mellem disse og den rent vilkaarlige Dekoration, som kun er en afændret Damascering, er at drage. For dette er selvfølgelig ingen heraldisk Regel angivelig: det eneste Skjelnemiddel afviser en gennem Slægtled fortsat Tradition, som viser fast Brug indtil sluttelig

Tingering kan eftervises. I Tydskland ere de i egentligste Forstand stræede Bunde ikke hyppige; hyppigst er Strøningen med T e g l (Schindeln) af forskjellige Former og Stillinger (G. bruger om den det franske Navn »Billetter«, som jeg finder mindre heldigt); men navnlig er det ved disse Bifigurer oftest blevet Skik at bestemme deres Antal, hvormed i Reglen følger en Formindskelse af dette. Et strøet Felt som Enkeltvaaben eksisterer, som sagt, ikke; alligevel kan man sige sig selv, at oprindelige Exempler paa saadanne foreligger i de oftere forekommende med Mønter (Skiver, besants, tourteaux) i forskjelligt Antal belagte Skjolde. Naar saaledes Bentheim i Blaåt fører 18 eller 19 forskjelligt ordnede Guldmønter, er Tallet selvfølgelig uoprindeligt. Man kan ganske vist sige, at analoge Talbestemmelser findes i Frankrig, hvor man tidligt indskrænkede Liliernes Antal til tre; naar Choiseul i fire, ved et af Kors afskaarne Felter fører 18, ikke 20 Tegl, er Talbestemmelsen øiensynlig secundær. Alligevel er Tydsklands Stilling i dette Anliggende særpræget, og paafaldende er særlig Forholdet ved det Mærke, som giver Anledning til hele denne Digression.

Naar Jørgensen i sin opsigtvækkende Afhandling »Det danske Kongevaaben« har ment at kunne fastslaae »Hjerternes« Natur som oprindelige »S ø b l a d e«, er jeg uenig med ham om Navnet, som gjælder en Smule mere end en botanisk eller heraldisk Terminologi, — ikke mindst, fordi J. i denne vil lægge en symbolsk Betydning. Hans Begrundelse af Navnet bygger alene paa den nævnte »Vidisse«, udstedt 1306 af Bisperne af Færøerne og Bergen, indeholdende Ordene »sparsos flores, qvi dicuntur søblad,« hvad han — og G. med ham tager for uomstødeligt; jeg skal endda indrømme, at Bisperne vise nogen heraldisk Indsigt ved at betegne Vaabendyret som »leopardus«, ikke som »leo.« Alligevel viser dette kun, at Navnet var kjendt, maaske fastslaaet paa deres Tid, men afgjør ikke dermed Figurens Oprindelse for mere end 100 Aar tidligere.

I sig selv har det egentlige Søblad, t. Seeblatt, 5: Aakandebladet, været en omstridt Figur. Allerede fra den tidligste heraldiske Tid forekommer det stilkløst og udvikler sig i Tidens Løb til en Figur, der ligesom hos os misforstaaes som Hjerte. Ved Siden af denne Dannelse omformes Bladet tidligt i en anden Retning og viser i Stilkenes Sted en Udskjæring, der udvikler sig til et kløverformet Snit — se G. S. 59.¹⁾ I denne mer og mer overdrevne, stili-

¹⁾ Blandt Figurerne paa den derværende Tavle IV, var der en, Fig. 8, som jeg saa paa med den yderste Forbauselse: Skjoldet viser forneden et Søblad, foroven to opad gabende Uldsaxe. Hvis disse to, hvad jeg efter deres Forekomst her tænkte mig, og hvad ingenlunde var utænkeligt, — ogsaa kunde dokumenteres at være yderligere Omdannelser af Søblade, vilde man

serede Form er det blevet misforstaaet som »Schröterhorner«, 5: Eghjortens Kindbakker (I), der sluttelig er blevet deres almindelige Betegnelse, som først vor egen Tids Reformatorer have erstattet med det oprindelige Navn; Stilformerne have imidlertid localt faaet faste Traditioner: G. giver S. 56—57 interessante Oplysninger om Engern's Skjold, der paa forskjellige Steder, fra hvilke det indkom i det preussiske Vaaben, er ført med de to forskjellige Typer og Benævnelser.

Figuren frembyder et enestaaende Exempel paa et tydsk Mærkes Indtrængen i fransk Heraldik, hvor det kun kjendes i den sidstnævnte Stilisering under Navn af »bouterolle«, Dupskoen af Sværdsmeden; i England synes det at være ganske ukjendt, medens derimod det virkelige Hjerte, der i Tydsk vistnok ikke findes i noget Uradelsvaaben, der er utvivlsomt.

Medens Bladet i dets mest typiske Form knap synes at existere i Vestgruppen, hvor kun Kløver- og — sjældnere — Egebladet gjør sig gjældende¹⁾, har imidlertid Søbladet i Tydskland en Concurrent i *L i n d e b l a d e t*, med hvilket det, da der i heraldisk Fremstilling hverken hersker Realisme eller blot forholdsvis Angivelse af Størrelse, let forblandes. Linden var jo den nordgermanske Verdens Yndlingstræ, som det i vor Kæmpeviser saa at sige var det eneste eksisterende, og dens Brug i tydsk Heraldik var selvfølgelig. Den udmærkede Heraldiker Fyrst Hohenlohe har alt for halvhundrede Aar siden i sin Afhandling om »Die Linde« (Jahrb. d. Vereins »Adler« V, 1878 — jeg har desværre aldrig kunnet faae den selv i Hænde) godtgjort, at Lindebladet oprindeligt er langt hyppigere end Søbladet, hvis Benævnelse i mange Tilfælde har fortrængt det, hvor Talen er om dets Førelse i Skjold. Tør man nu end efter dette som efter andre Indicier troe, at Lindebladet af de to er ældst som Mærke, maa det dog ikke oversees, at Benævnelsen Søblad, efter hvad foranst. er sagt, alt ved 1300, saa nordligt som i Bergen, stod fast; talende Vaaben findes, som af Hohenlohe bemærket, for begges Vedkommende: som man har *L i n d e n f e l s*, har man *S e e b a c h*, *S e e r e u t e r*, v. d. *M e e r e n* (omvendt sees

her have med en ny Opdagelse af meget stor Interesse at gjøre. Jeg undersøgte derfor med stor Forventning Texten; men i denne findes ikke et Ord om Mærket: medens G. udførligt gjør Rede for Nr. 1—7 og for 9—15, er Nr. 8 fuldstændig glemt. Skjoldet, der er optaget fra Seyler, G. d. H. S. 184, tilhører Matthias de Axowe, Advocatus i Rostock, der vist Intet har med nordisk Heraldik at gjøre; dets Forekomst, som denne er, hører til de faa Ting i Bogen, der i hvert Fald ikke er, som de burde være.

¹⁾ Et talende Vaaben, ved hvilket Slægtsnavnet dog ikke angiver Bladens Art, fører *F o w l i s* i Skotland: tre grønne Blade i Sølv. Hefner indordner dem feilagtigt mellem Lindeblade; Fox-Davies angiver dem som Laurbærblade.

ogsaa Lindebladet fejlagtig nævnt ved Erlbeck, Søbladet ved K i e n berger).

Medens efter det her Oplyste Spørgsmaalet henstaaer uafgjort for de danske Blades Vedkommende, troer jeg, at andre Argumenter for dette lade sig fremføre. En vis realistisk Fornemmelse synes mig trods Alt uvilkaarligt at have gjort sig gjældende i de to Blades Brug som ogsaa i deres efterhaanden vedtagne Benævnelser. Da Aakandebladet i Nordeuropas Flora, omgivende dens største Blomst, imponerer som noget nær dens største Blad, har det ligget nær at anvende eller, hvor efter Sædvane intet Skjelnemiddel mellem Arter forelaa, at benævne det som Enkeltfigur; ogsaa høre t r e sammenstillede Søblade til de i Tydsk som i Dansk almindeligste Vaabenmærker. Til Gjengjæld tiltroer jeg mig med Bestemthed at sige, at et med Søblade s t r ø e t Felt, hvori Bladene forekomme uden Tal og Orden, aldrig er seet i tydsk Heraldik. I Naturen har man aldrig seet Aakandeblade strøede saaledes, medens man hvert Efteraar vader i Lindeløv, som falder, og denne uvilkaarlige Bevidsthed turde have været medvirkende, naar man ved tydske Vaabenfremstillinger seer Lindeblade strøede i det uendelige.

Det er vitterligt paa denne Maade, at Bladene forekomme i det danske Kongevaaben; men selve Forekomsten fattes i en vis Forstand Analogier. Jeg er her kommen til et Punkt, hvor jeg maa gjentage, at jeg i min videre Indgaaen paa Sagen udsætter mig for at skulle korrigeres: A l t har jeg ikke kunnet undersøge. Jeg kan kun sige, at jeg i tydske Vaabener — med to Undtagelser — heller aldrig har seet en med Lindeblade strøet Skjoldbund, og jeg troer ikke, at en saadan har existeret. De to Undtagelser ere Lüneburgs og Orlamündes Vaabener, som begge tør antages for paavirkede af vort Kongevaaben¹). I en Række af pragtfulde Vaabenbøger fra 14. og 15. Aarh., begyndende med Gelres og endende med Grünenbergs, sees tingerede Lindeblade som blot Dekoration i ubegrænset Mængde tæt strøede over Hjelmklenod og Hjelm dækker — blivende og i saa Fald i bestemt Tal sees de oftere optagne paa forskellige Hjelme, saaledes paa Isenburg's, Ortenburg's og Leiningens Ørneflugter; — men denne sildige Brug har ikke været bestemmende for vort Aarhundreder ældre Kongevaaben, og selv i den sees de aldrig strøede over Skjoldbunde. At i Dansk et eneste heraldisk Træk skulde være selvstændigt nyopfundet, er ude-

¹) Et enkelt, mig bekjendt Tilfælde som den uddøde Slægt Neuberger's Vaaben, der udgjør et Felt i Grøverne af Herbersteins, tillægger jeg ingen Vægt. Mærket er en Ulv, der føres i et sort Felt, strøet med »Guldhjerner«, der mod Sædvane vende Spidsen opad. Det ligger nærmere her at tænke sig Spydblade som oprindelige, cf. »Hjerner« og »Spader« (pique) i Spillekort.

lukket; noget helt andet er, at ved selve Heraldikens Tilblivelse, hvor intet Princip endnu er formuleret, i et Land, der paa dette Punkt var og til Dato er forblevet underlegent i Kultur, — Misforstaaelse af en forhen omtalt Art let kan indkomme for derefter at fæstne sig og faae videre Konsekvenser. Og ved en saadan finder jeg det nødvendigt at blive staaende: »Hjerterne« i vort Kongevaaben ere fra først intet Andet end den Damascering erstattende Strøning af Sigilbunden med Smaafigurer, som har indlistet sig i selve Skjoldet.

Af Sigilbunde strøede med helrandede Blade i Stedet for de hyppigere indskaarne og blomsterformede Prydelser kjender jeg ikke mange Exempler — jeg savner her Hohenlohes Afhandling, som sikkert giver rigere Oplysning; — G., som jeg vel sluttelig tør antage for min Meningsfælle, nævner S. 63 et saadant, tilhørende Byen Berlin, fra 1280, afbildet hos Seyler S. 310; et tilsvarende med Kløverblade sees S. 160, Fig. 144. Men nævneværdige ere særlig alle de af Jørgensen anførte Exempler, som han tager til Indtægt for sin Opfattelse, jeg for min. Talende er fremfor Alt Albert af Orlamündes yngre Kontrasigil og Sophie af Langelands Segl, om hvilket sidste G. sst. med Eftertryk hævder, at her foreligger en regulær Damascering, hvis Blade ikke have det Ringeste med Kongevaabnets at gjøre. Et ganske lignende haves hos Seyler. S. 120, Fig. 92, tilhørende en v. Kutze.

Om et eiendommeligt Træk opstaaer bevidst eller ved Misforstaaelse, er jo imidlertid for dets Brugbarhed en ligegyldig Sag, og det kunde efter det Sagte synes, som om vi virkelig her have med en lille dansk Specialitet at gjøre. Ogsaa udvikler den videre Konsekvenser; dens Brug er imidlertid meget indskrænket, idet den ingensteds kjendes udenfor Kongeslægstens ægte og uægte Linier; et Regale er den heller ikke: slige existerer ingensteds i Heraldikens levende Periode, og den for fornemmere anseete Brug af den paagjældende Enkelthfigur har altid været Enhver tilladt.

En videre Udvikling af Strøningen med Blade finder alt Sted i de fra Valdemar II. stammende, hallandske Bastardlinier; Skjoldet er tværdelt, i det øverste Felt en Leopard, det nederste strøet med Blade, — det er disse, der særlig betegnes som »Søblade« af en Samtidig; Bladene førtes i forskjelligt Tal, først 10, saa 7, sluttelig 6 og 3, hvilket sidste Tal tyder paa Udvikling imod de integrerende Mærker; ogsaa den begyndende Føring i særskilt Felt viser i samme Retning. Om Bladene fra først ere tænkte som betydende Mere end Damascering, lader sig alligevel ikke sige; et ganske lignende Vaaben føres af de schwabiske Friherrer v. Ow (13. Aarh.): Skjold tværdelt, 1. i Guld en rød Løve, 2. blaat Felt. Men endnu sees en sidste Udvikling i den sønderjydske, fra Hertug Valdemar IV stammende

Bastardlinie, der efter et af dens Medlemmer pleier at betegnes som »Slægten Sappi«: denne førte som Vaaben kun et Skjold strøet med Blade, rækkevis ordnede, hvis Tal fæster sig som 4, 3, 1. At disse her er selve Mærket, staaer fast: i andet Fald vilde Skjoldet være blankt, hvad hos os er utænkeligt. Naar G. S. 87 siger, at begge disse Bastardvaaben maa skyldes en misforstaaet Opfattelse af Figurernes virkelige Værdi, lader dette sig ikke bestemt sige om det første og under ingen Omstændigheder med større Ret end om selve Kongevaabenet; om det andet kan høiestens kun siges, at Impulsen til et heraldisk udadledigt Vaaben er kommen fra dette. Men naar G. i Opposition til Jørgensen videre udtaler, at disse to secundære Udviklinger aldeles Intet sige om Kongevaabenet, er han i sin fulde Ret.

Naar sluttelig Spørgsmaalet reises, hvorvidt Bladene ere integrerende Bestanddele af Kongevaabenet, kunde det synes ørkesløst at spørge: i Heraldikens rivende Udvikling, ved hvilken ingen Congresser eller skriftlig Discussion fandt Sted, og hvorved Intet fra første Færd var fastslaaet, er den Hurtighed, hvormed dens Vedtægter klare sig, en Mærkelighed, som kun forklares ved Faattaligheden af de Opgaver, som i Middelalderen samlede Interesserne; men at det dog maatte skee successivt under nogen Vaklen og med lokale Uoverensstemmelser, er en Selvfølge; ogsaa maatte til en Begyndelse, da ethvert Vaaben endnu følte som personligt, den enkelte Besidders Smag og Tykke hist og her gjøre sig gjældende. Vistnok kunne Bladene, da Ætten uddør med Margrete, siges at være førte af ti Souverainer paa Rad, hvad der synes at være en god Tradition; alligevel er der Adskilligt, som tyder paa, at de aldrig ere tagne helt alvorligt som uundværlige. Netop i en sen Tid seer man dem ignorerede: Christoffer II.s 2 Sønner, Otto og Valdemar, udelod dem af deres Junkerskjolde — for Brisurer kan Udeladelsen, som G. bemærker, ikke tages; — Sidstnævnte førte endnu som Konge dette Sigil; Erik af Pommern fører dem et Sted og udelader dem et andet; Christoffer af Baiern gjør det Samme. De slesvigske Hertuger føre dem gennem fire Slægtled i deres briserede Skjold, men udelade dem i de to sidste; Grev Gert følger efter dem Exemplet, hvormed de for stedse forsvinde af Skjoldet. Albrecht af Meklenburg førte, hvad vel er værdt at mærke, i sit Præensionsvaaben Leoparderne uden medfølgende Blade, hvad man særlig i et saadant, om der tillagdes dem Betydning, vilde vogte sig for: Edvard III. optog 1340 »semé de France« som Præensionsvaaben; Carl V. reducerede 1376 Lilierne til tre; England fulgte under Henrik IV. Exemplet. Men til alt dette er endnu at bemærke, at vor hele Viden skriver sig fra Sigiller, der, som sagt, ikke ubetinget falde sammen med det tingerede Skjold; om Bladenes

Tingering i ældre Tid, om de have havt nogen saadan, og om de overhovedet have været førte i noget virkeligt Skjold, vide vi absolut Intet. Vor første Viden om Farven have vi fra en secundær Kilde som Gelres Vaabenbog, der begynder sent under Christopher II., den ottende Konge i Rækken; den lidt ældre Züricher Wappenrolle udelader Bladene, der heller ikke findes i de af G. S. 44 omtalte, samtidige danske Kirkemalerier saa lidt som paa Skibsflaget i Marienkirche; den røde Farve behøver i Gelres Afbildning ikke at skyldes positiv Viden, idet den i den givne Farvecombination, hvor Ingen vilde falde paa at vælge Blaaf eller Grønt endsige Sort, fornuftigviis er den eneste mulige. Vi have hermed naaet den med c. 1450 begyndende »døde Heraldiks« Tid, der falder sammen med Oldenborgernes Thronbestigelse. Under de første af disse ignoreres Bladene oftest — se G. S. 80, — hvad der kan skyldes Bevidstheden om den ringe Vægt, de som heraldisk Udstyr tillagdes i Tydskland. Gjennemført bliver deres Brug, som, naar den finder Sted, i senere Tid indskrænker deres Tal til ni, — ingensinde før Christian VI. Tid; det eneste originale ved dem, Strøningen, som dog Lüneburgs og Orlamündes Vaabener bevare, er hermed slettet. Først under Frederik VI. kunne de, som G. oplyser, ved Kongevaabenets sidste og værste Ødelæggelse siges fra ledsagende Figurer at gaae over til egentlige, fast ordnede B i f i g u r e r i heraldisk Forstand; fra nu ere de en national Helligdom og besynges af Digtere som et ærværdigt Minde. Men i det af Malermester Larsen forfærdigede, kongelig autoriserede Vaaben af 22. Okt. 1819 optræde de, ikke som ni, men som ti pælviis mellem Løverne ordnede Hjerter, hvoraf det ene dækkes af Midtskjoldet. Tallet er iøvrigt, korrigeret i flere af Kongens Segl; men en officiel Berigtigelse har aldrig fundet Sted: som Kongebud — se S. 229 — maa de ti Hjerter trods Tallets stiltiende Forkastelse siges at staae fast endnu den Dag idag.

Resultatet af min hele Betragtning kan sammentrænges i faa Ord: »Hjerterne« i Kongevaabnet ere oprindelig Lindeblade af rent dekorativ Natur, indkomne halvveis ved Misforstaaelse, gradviis, under Vaklen gennem et halvt Aartusinde tilvante og først efter dettes Forløb endeligt fæstnede. Virkelig heraldiske Vaabenbestanddele have de i den »levende« Heraldiks Periode aldrig været. Lad mig understrege, at jeg i min Sammenfatning skylder G.s enstaaende fortrinlige Udredning overordentlig Meget. I Fuldstændighed som i indsigtfuld Forstaaelse af alle paa dansk optrædende Phænomener er den til Dato uden Lige og vil ikke kunne overbydes. Kun paa et enkelt Punkt har jeg en Indvending at gjøre: naar han S. 80 taler om strøede Figurer, »ordnede paa heraldisk Viis«, hvad yderligere gjentages S. 87, — synes han mig, om jeg ellers

forstaar ham rigtigt, kun at have Øie for de franske Principer, ikke for Tydsklands for os saa vigtige Særstilling over for dem.

I Sverig have de strøede Blade i Kongevaabnet under Folkungerne været førte paa samme Maade som hos os for derefter med Karl Knutssons Gjenoptagelse af disses Løvemærke helt at forsvinde; Tinktur have de her sikkert aldrig havt. Ogsaa dette Analogon viser, at Samtiden fra først vidste god Besked med Udsmykningens ikke virkelig heraldiske Natur.

Jeg vender fra Hovedfeltet tilbage til et af G. forud for dette behandlet Mærke, som han, sikkert med fuld Føie, giver Navn af »Dannebrogskorset«, men som han, og formaliter ogsaa med Grund, først vil anerkjende som Bestanddel af Kongevaabenet fra Erik af Pommerns Tid, da det jevnside andre Mærker indgaaer i det først nu optrædende, sammensatte Skjold. Allerede Valdemar Atterdag førte imidlertid i sine to Rettertingssigiller et Kors med forskellige Prydelser, om hvilke G. udtaler, at dets Identitet med det senere forekommende er omtvistelig; jeg troer, at han her er for kritisk. Noget maa disse Kors jo betyde, og jeg indseer ikke, at en Forklaring af dem er tænkelig, hvis de skulle være forskellige fra de i Vaabnet optagne. Lad mig desangaaende gjøre opmærksom paa interessante Bemærkninger af Seyler, der kaste et Streiflys over det til nu vist af Alle uforstaaede Faktum, at Danmark paa en Maade har to forskellige Mærker i Kongeskjoldet. I »Gesch. d. Heraldik« S. 281 bemærker han, at der i Tider, da alle Fyrstevaabner endnu følte som rent personlige, stundom skabtes et Lands- eller Folkevaaben af mindre personlig Natur, og at Fancbilledet, der paa Hærtog var det egentlig samlende Mærke, særligt, for saa vidt det var et fra Fyrstevaabnet forskjelligt, frembød sig som egnet dertil. At Dannebroke, der i »Gelres« Vaabentegning paraderer over Valdemar Atterdags Vaaben, alt dengang var almindelig ført, er bekjendt.

Værd at omtale er herved Vaabnets første Fremtræden i en Combination, som forefindes blandt Kongesigillerne Nr. 63 i Erik af Pommerns Rettertingssigil. Til Forgænger har det et af Margrete brugt, Nr. 54, der bestaar i et rigt udsmykket Kors, som uden Skjoldindfatning blot begrænses af Sigilfeltet og som paa Midten bærer en Krone, der breder sig frit udover Randene. Selv føres det af Erik brugte i bredt trekantet Skjold og bærer paa Midten et mindre Skjold med Leoparderne; Dobbeltmærket er her paa enestaaende Maade slaaet fast. Et Sidestykke til dette kjendes ikke i noget fyrsteligt Vaaben; Ungarn har vel to Mærker; men disse betegnes udtrykkeligt som Gammel- og Ny-Ungarn. Og af de danske Mærker er Løvemærket ubetinget det gamle; det nye, der ikke udvikler, men tværtimod taber al Specialbetydning, —

om det ellers har havt nogen, — er ganske overflødig, naar det, som fremdeles skeer, indgaaer som blivende i det yderligere sammensatte, egentlige Majestætsvaaben: anvendeligt er det kun i selve den Combination, som gjør det intetsigende.

Om et Forsvar for Mærkets Tilblivelse paa den fornævnte Maade lader sig udtænke, er den Absurditet, at Danmark herved faaer to sideordnede Mærker, følgelig ikke klaret. I Sverig, hvor tilsyneladende to lignende forefindes, er Forholdet ikke det samme: Folkungemærket, som man i Lighed med vort »de Goters« og med en Smule mere sund Sans har villet gjøre til »Götalejonet«, — er simpelthen et Mindevaaben, der indtager Pladserne 2—3, medens det af Alle som Rigsvaaben anerkjendte Mærke udgjør Felterne 1 og 4 i det kvadrerede Skjold. Hos os bestaar for Korset kun Alternativerne at være enten det virkelige Landsvaaben eller rent Nonsens. Netop paa det Tidspunkt, da Korset, hvad af Valdemar Atterdag i k k e gjordes, optages i Skjoldet af Erik af Pommern, er Ætten uddød med Margrete. Som egentligt og upersonligt Landsvaaben kunde Korset i saa Fald have faaet den første Plads, Løverne som blot personligt Mindevaaben den anden¹⁾; man kan ikke sige, at dette er skeet med Korset i dets Paalægning uden Noget, der kan gjælde for Bundfelt: som Forholdet er, have Løverne trods al Forvirring hævdet Førstepladsen og ere i Brug som i Folkebevidstheden gaaede over til at gjælde for Rigsvaaben. Med det er Korsets Betydning blevet Nul og dets Bevarelse lader sig ikke forsvare.

Selve Mærkets Anbringelse hører derhos til Vaabnets værste »Uhyrligheder«, ikke blot ved sin Haan mod alle heraldiske Regler i Maaden, hvorpaa det uden selv nogensteds at have Bundfarve firdeler et Skjold, der er bestemt til Optagelse af alt muligt Andet, men fremfor Alt ved sin totale Mangel paa Fasthed i Dimensioner, der vexle mellem den heraldisk normerede Trediedel af Skjoldbredden (se som Ex. G. S. 17 og Planche XV) og en Tykkelse, der næsten kun er Stregens, — og i Form, der fra retlinet Parallelisme af Kanterne udvikler sig til at begrænses af buede, med Arme, der brede sig mod Enderne, mindende om forskellige Ridderordener og sluttelig faldende sammen med Dannebrogordenen,

¹⁾ Jeg overseer herved ikke, at Indvendinger mod min Placering muligt ville kunne reises under Henvisning til et Præcedens som det fornævnte Ex. for Gammel- og Ny-Burgund. Men ved dette placeredes som 1 og 4 det ældre Vaaben, der efter Coutume kunde tages for Besiddelsens, — som 2—3 det nye, der var strengt personligt. Havde Karl Knutsson kvadreret Sveriges nye Vaaben af Folkunge- og sit eget Bonde-Vaaben, vilde Anbringelsen af dette sidste som 2—3 vistnok have været det Rigtige: Folkunge-Mærket vilde i saa Fald have været slaaet fast som Rigsvaaben. Ogsaa er i den Placering, han valgte, Kronemærket det yngre, men upersonlige.

der har sin rette Plads som omlagt Skjoldet, men ikke i dette; stundom rage dets Arme udenfor. Tingeringen, hvid (Sølv) med rød Bort, der gaaer langt tilbage i Tiden, er sluttelig ogsaa forstyrret: oprindelig forløber Borten i Randen for her at afbrydes; men paa senere Tegninger (se Pl. XIV og XV) fortsættes den som sammenhængende i hele Peripherien, hvormed den sidste Mindelse om Fane-mærket, der ikke maa være et »svævende« Kors, forsvinder. Det er ikke for Meget sagt, at Alt her er Vanvid. Om Meningsløshederne ved Korsets Brug har G. bl. A. S. 19 udtalt sig. Blandt kresstiliede Skjolde sees det en sjelden Gang ført i et enkelt; tingeret med rød Bund haves et saadant paa en i Nationalmuseet opbevaret, af G. S. 113 omtalt Pragtklædning, bærende Kong Hans' og hans Dronnings Mærker, afbildet i Danm. Riges Hist. III, S. 18.

Af Mærker, der særlig interessere, følger de tre Kroner, der behandles i Afsnittet S. 97—102; men hvis Historie videre udvikles S. 186—92; Bogen er unægtelig ikke helt let at orientere sig i. De i Slutningen anbragte Registre bøde vel noget herpaa; men det havde været ønskeligt, om en Plan, der ikke oftere splittede det naturligt Sammenhørende, havde ladet sig udtænke. At Planen er meget systematisk, skal gjerne indrømmes; men netop den gennemførte Rubricering, der ligger Archivarer nær, kan stundom blive mindre naturlig.

At de tre Kroner i deres første Optræden paa Dansk, som de forekomme isolerede i Margretes »Secret«, det til Stadighed som meest personligt brugte Sigil, — kun kan symbolisere Herredømmet over tre Kongeriger som disses Unionsmærke og ikke eksklusivt være Sveriges Vaaben, har altid været min egen Overbeviisning; et Analogon have de i et Vaaben, der med samme Udseende og samme symbolske Betydning i Sagnet er tilskrevet Kong Arthur; Kilden til min Viden om dette Træk kan jeg desværre ikke i en Hast opgive. Min Mening har jeg i sin Tid faaet bekræftet ved Erslevs gjentagne Omhandling deraf, hvortil ogsaa G. slutter sig; ogsaa er Hildebrand heri ganske enig med de danske Sagkyndige. Lad mig have Lov til at gaae lidt nøiere ind paa denne Mærkets Grundbetydning i det d a n s k e Vaaben, som burde have været fastholdt, og som vilde kunne blive det endnu den Dag idag. Som Supplement til denne Betragtning finder jeg det endnu værd at bemærke, at naar Margrete i sit Secret af 1375 foruden Danmark tillige som Alliancevaaben førte Norges og Folkungeløven, medens hun aldrig vides at have ført noget andet svensk Mærke, maa hun med al Sandsynlighed tænkes vedvarende at have ført sidstnævnte ligesom Norges med Dobbeltbetydningen af Rigsvaaben. I Virkeligheden kunde hun ikke Andet uden at fornægte sin Husbond. Oplysende er ved dette Sigil ogsaa Tilføielsen af hendes Titulatur

som »Svecie regina.« Og hendes Betragtning har fortsat sig til Erik af Pommern, der endnu, sidst af danske Konger, fører Folkungemærket, og jevnside dette Kronerne.

De tre Kroner have i Sverig været meget almindelige, først af Magnus Ladulås anbragte om Skjoldet, senere som Møntmærke i forskellige Stillinger, sidst af Albrecht i Stillingen 2, 1 optagne i Skjoldet som eneste Konge- og Rigmærke. Den af ham brugte Placering med deres tre Axer lodret anbragte har senere i Sverig været ufravigelig. Og hvorvel man i Sligt ikke var meget nøieregende, synes det mig ikke udelukket, at Margrete kan have forbundet en bestemt Tanke med sin Placering af de tre Kroner i en fra Albrechts Mærke afvigende Betydning, naar hun lod de to øverste Kroners Axer hælde hver til sin Side under Vinkler paa 45°: Forskjellen i Udseende bliver derved meget karakteristisk, — at iøvrigt paa Mønter under Albrecht en lignende sees, hvor de to øverste Kroner afsondres fra den nederste ved en besynderlig Figur som et omvendt Antoniuskors, kommer herved neppe i Betragtning. Fra Margrete arvede Erik af Pommern Mærket, der i hans Secret sees anbragt uforandret i Skjoldform, som hviler paa et Kors, — at dette Intet har at gjøre med Vaabenmærket, som i Middelalderen Korset overhovedet i videste Udstrækning anvendtes rent decorativt blot med et Slags quasi-religiøs Betydning, er afgjort. Om Tincturerne af disse to Kronemærker, om man ellers har tænkt sig nogen saadan, vide vi absolut Intet; at Bundfeltet her er tænkt som blaat og ikke f. Ex. som rødt, lader sig ikke uden videre fastslaae. Betydningen af Kronerne med denne Tegning, der i Eriks Secret ogsaa af Hildebrand anerkjendes som Unionsmærke, er ikke Tvivl underkastet. Fra dette Tidspunkt kan Mærket alt under Erik synes at vakle, idet Unionskronerne i hans sammensatte Skjold — Hildebrand anseer dem ganske vist alt her uden angivelig Grund for at være svensk Rigmærke, — have deres Axer lodretstillede, en Tegnemaade, der ufravigelig er ført af alle hans Efterfølgere, under hvem de have den sidstnævnte Betydning. Men naar det oftere baade fra dansk og svensk Side er udtalt, at det samme Mærke, — om hvis Tinging vi, som sagt, i det ene Tilfælde Intet vide, — samtidig af de samme Personer er ført i to forskellige Betydninger, kan jeg ikke tage dette for uigjendrivelig beviist.

Det er ikke mindre til at lee end til at græde over, naar de tre Kroner, hvad G. udførligt afhandler under Rubriken Frederik II, virkelig blev en væsentlig Grund, om end ikke den eneste, til den nordiske Syvaarskrig: d e n n e Grund burde et indsigtfuldt Diplomati have mægtet at fjerne. Helt sandt er det ikke, at Retten her, som den argumenteredes, var lige paa begge Sider. Naar Sven-

skerne hævdede, at Mærket var Sverigs, var de i deres gode Ret; naar derimod fra dansk Side gjordes gjældende, at Mærket fra Margretes Tid til Christian II. var ført som Unionsmærke, var dette absolut urigtigt; G. siger, at Uvidenhed maa undskylde Feilen; men en anden Ting er, at selve Uvidenheden ikke lader sig undskylde. En Smule diplomatisk Smidighed og lidt heraldisk Kjendskab vilde derimod have kunnet hævde, at Frederik I. havde ladet Mærket falde og at Christian III. først efter denne Afbrydelse havde gjenoptaget Mærket som Mindevaaben i dets oprindelige Betydning, en Betydning, som han havde forsømt tilbørligt at understrege, men som man fra nu vilde fastholde; man havde fremdeles kunnet hævde, at som Vaaben for en faktisk Besiddelse førtes det vitterligt ikke; fornærmelig kunde i saa Fald kun dets Førelse være som Præentionsvaaben; men om dette kunde efter heraldiske Regler lige saa lidt være Tale: det skulde som saadant ubetinget have indtaget Skjoldets første Plads, foran Leoparderne. Man kunde, om det ønskedes, med Anstand have strakt sig et Skridt videre ved at føre Kronerne i den Stilling, som Margretes Secret udviste; Afgivelsen var ikke større end den, hvormed omvendt Engerns forømtalte Vaaben og Sachsens i samme Betydninger føres forskjelligt paa forskjellige Steder. Om alt Sligt savnedes fra dansk Side Begreb, hvorvel man om begge Parter kan sige, at en saa futil Strid aldrig andensteds er bleven ført. Havde man i Danmark forstaaet at tournere Sagen rigtigt, vilde det ogsaa i 1814 have været lettere at lade den norske Løve falde.

Om dette Mærke, der ikke mere spiller nogen Rolle i vort Kongevaaben, kan jeg ikke afholde mig fra nogle Bemærkninger. Med Grund kunne Nordmændene være stolte af deres Rigs- og Kongevaaben, der i 700 Aar, som det, heraldisk betragtet, fornemste af Skandinaviens tre, er ført uden Forandring og uden Combination med noget fremmed; i Hovedsagen er følgelig Intet at bemærke om dets Førelse. Ogsaa er det i det danske Vaaben, fra Norges Forening med Danmark, gjennemgaaende rigtigt ført som Nr. 2, omend en kort Tid, vigende Pladsen for Sverigs Mærke, som Nr. 3. Efter Kieltraktaten af 1814 forlangtes det, som bekjendt, af Sverig slettet af det danske Kongevaaben, hvilket toges til Følge i det berygtede Vaaben af 1819.

Om det kan siges, at Svenskerne, i alt Fald formaliter, havde den største Ret i Striden om de tre Kroner, er deres Uret til Gjengjæld i dette Spørgsmaal skrigende. Enestaaende er Brutaliteten og »Uforskammetheden« — som Statsminister Rosenkrantz udtrykker sig — i den Fordring, som den svenske Regering, endnu i Carl XIII.s levende Live, under Krigstrusel — se G. S. 221--25 — stillede til Frederik VI., og ikke mindre er den grænseløse Uviden-

hed, hvormed den skriftlig paradere. Den blotte Førelse af et Besiddelsesvaaben har ingensteds i Verden forudsat Høihedsret over Besiddelsen og kun under Forudsætning af en bestemt Placering, hvorom, som sagt, i Danmark ikke var Tale, involveret Krav paa denne. At selv dette Sidste ikke var store Ophævelser værdt, kunde ikke være ukjendt for Bernadotte, der sagtens var Sjælen i denne Campagne: i hans eget Fædreland havde man efter Jeanne Darc's Tid med stor Sindsro seet, at England paa sit Kongevaabens første Plads førte de af Edvard III. optagne franske Lilier, der i de 400 Aar indtil Georg III. her vedblev at figurere: det var i Betragtning af den engelske Konservatisme neppe at regne for en Udfordring. Til Overmaalet af Fornærmelse føiedes imidlertid endnu en Taabelighed af særlig Interesse, idet det øiensynlig, skjønndt det ikke direkte fremgaar af G.s Referat, forlangtes, at Frederik VI. ved sit Afkald paa Løvevaabnet tillige skulde forpligte sine Successorer til ikke at føre det: naar han om dette afgav en Declaration, har han selvfølgelig ikke gjort det frivilligt. I sin Omtale af dette Punkt, som ikke er noget egentlig heraldisk Spørgsmaal, viser G. den utroligste Begrebsforvirring, som jeg ikke kan lade upaataalt.

I hvilket Omfang en Person traktatmæssig kan forpligte sine Efterfølgere til at overholde Bestemmelser, som han nolens volens har vedtaget, bliver i civile Forhold et Retsspørgsmaal, som i hvert enkelt Tilfælde vil kunne afgjøres efter Omstændighederne; men det her foreliggende er et, som ikke falder ind under juridiske Regler. For Konger, in casu Enevoldskonger, der staae over Loven, gjælder — med Forbehold af Samvittighedens Bud — kun Magt, ikke juridiske Principer, som kan debatteres af Professorer og omtvistet af Tingstude. Naar det af en Konge krævedes, at han skulde forpligte Successorer, der i dette Forhold vare hans Lige, kunde han have afvist Fordringen som liggende udenfor hans Competence og i hvilken hans stedfundne Indvilgelse vilde være en ligegyldig Sag: forsaavidt han overfor disse var magtløs, var han eo ipso retløs. Dette er hvad principielt er at sige, naar G. naivt mener, at en Konges Declaration i Sligt uden Forbehold skulde være bindende: selv uanset, at Traktater kun ere Papirslapper, hvorved i det Høieste en Mand af Ære som saadan kan føle sig bunden, er her ikke engang Tale om Sligt. Vistnok kunde en Konge i levende Live tage et Løfte af sine præsumptive Arvinger om at respektere hans Tilsagn; paa længere Aaremaal lod dette sig ikke gjøre med Virkning, og navnlig ikke i det uforudseete Tilfælde, at et nyt Dynasti besteg Thronen.

Det var dette, som efter det korte Tidsrum af 44 Aar fandt Sted, og Tilfældet compliceredes derved paa en uventet Maade, hvorved atter og atter maa slaes fast: det sammensatte Vaaben

er ikke og har aldrig været Rigsvaaben, men er Dynasters personlige Vaaben: ikke et eneste saadant kansiden Valdemar Atterdags Tid siges at have været Andet. Der findes i Declarationen, hvis Ordlyd G. ikke bogstaveligt gengiver, en Passus, hvori Tragikomiken kulminerer: »Nogen tilbagevirkende Kraft« — skriver G. — »skulde Deklarationen selvsagt ikke have.« Nei: det manglede blot, at den skulde kunne forlanges at virke fulde 300 Aar tilbage! Det manglede blot, at Frederik VI.s Afkald med et Pennestrøg skulde kunne forbyde Løvens Førelse af samtlige Sidelinier, der foruden de to sønderborgske, den augustenburgske og glücksborgske, indbefattede den holsteingottorpske, omsluttende det russiske Keiserhus, det hertugelige (senere storhertugelige) oldenburgske og selve den endnu levende Carl XIII, der i selve det svenske Vaaben førte Holstein-Gottorp som Midtskjold! Om disse Linier, der alle i 300 Aar havde Hævd paa at føre den norske Løve som Hovedskjoldets første Felt med Titelen »Arving til Norge«, var ved Frederik VI.s Afkald ikke Tale, saa lidt som der senere var nogen Tanke derom, da en glücksborgsk Prins i 1853 valgtes til dansk Thronfølger. At et arvet Vaaben som det, Christian IX. uantastet førte indtil sin Thronbestigelse, er en Karakter indelebilis, har til alle Tider staaet fast. Med dette maa den glücksborgske Linies Ret, hvad der i sin Tid alt er hævdet af Thiset, til ogsaa som Konger at føre Norges Løve, være ubestridelig. Naar G. mener at kunne feie hans Mening af ved at paaberaabe sig Frederik VI.s Afkald ogsaa paa Successorers Vegne, er han, som sagt, fuldkomment paa Vildspor. Endnu maa bemærkes, at Kongelinies Ret til at føre Mærket ikke prægraveres ved, at Christian IX. undlod enhver Reconstruction af sin Forgængers Vaaben; skulde Sligt kunne skee, vilde ogsaa Danmarks Ret til de tre Kroner være tabt ved Frederik I.s Opgivelse af at føre dem: Continuitet betinger ikke den heraldiske Ret.

Men Sagen er hermed endnu ikke helt udtømt: naar G. endnu i 1926 trøster sig til at skrive om Sagen som et Spørgsmaal, der en Gang for alle er afgjort, synes han helt at glemme, hvad for 21 Aar siden skete i 1905, en Nemesis, som det for os vilde være lidet sømmeligt at hovre over. Forpligtelser indgaas aldrig helt ud i Luften, men finder altid Sted mellem kontraherende Parter. Den af Frederik VI. indgaaede Forpligtelse kan, selv om man vilde tillægge den Vægt, kun siges at være indgaaet mellem Danmark og den nyskabte Union Sverig-Norge, hovedsagelig, som det ogsaa under Forhandlingerne fra svensk Side blev understreget (se G. S. 121), i sidstnævnte Lands formentlige Interesse.¹⁾ Med Norges Ud-

¹⁾ Lad mig ved dette — iøvrigt sans comparaison — minde om Ophevelsen af Pragertraktatens § 5 som formaliter kun vedtagen mellem Preussen og Østerrig og kun forpligtende overfor dette.

gaen af Unionen og Gjenopstaaelse som Kongerige for sig er Forpligtelsen i hvert Fald overfor Sverig kjendt død og magtesløs; et Forhold til Norge vilde neppe restere, da Forpligtelsen fornuftigviis kun kunde siges indgaaet overfor dette som Parthaver i den nu ophævede Union. Og skulde Noget endnu kunne tilføies som Understregning af Christian IX.s Ret til som »Arving til Norge« at føre dettes Løvemærke, var det vel Ophøielsen af hans Sønesøn til Norges Konge.

Tilbage staaer endnu kun det af Thiset berørte Spørgsmaal om Mærkets eventuelle Placering, der imidlertid, naar Retten til dets Føring maa være in confesso, bliver et secundært; Præcedenser for det her foreliggende ere mig i øvrigt ingensteds bekjendte. Selvfølgelig laa det nær at overhugge Knuden ved, som Thiset mener det nødvendigt, simpelthen at føre det glücksborgske Vaaben som Midtskjold, hvorved Løven fik Pladsen som dettes Nr. 1; men som Satisfaction for dets Tab i Hovedskjoldet vilde dette efter min Overbeviisning ikke tilfredsstillende. Paa denne Plads, der, vel at mærke, i Glücksborgs Vaaben tilhører d e t t e s Hovedskjold, kan Mærket ikke godt staae, naar det paalægges et dansk Kongeskjold¹⁾; at Biliniens Vaaben i Et eller Andet ændres, er kjendt heraldisk Skik — bl. A. afskaffes Brisurer; — en Konge af Danmark maa ved sin Vaabenføring, hvori nye Kombinationer under alle Omstændigheder maa finde Sted, have andre Betragtninger at gjøre gjældende for s i t Vaaben, end en Hertug af Glücksborg vil gjøre for sit. Ligeegyldigt, under hvilke Omstændigheder

¹⁾ Et Exempel finder jeg værdt at tilføie som Illustration. Det havde staaet Carl XIII. frit at føre et Unionsvaaben nøiagtigt af samme Model som det af Karl Knutsson en kort Tid førte (se Antikv. Tidsskr. f. Sverige VII, S. 36), altsaa kvadreret af Sverige og Norge med Familievaabenet paalagt. Men uforandret kunde han ikke anvende dette uden at føre Norge paa 2 Steder: han vilde følgelig have været nødt til at slette det af Midtskjoldet og omordne dettes Mærker.

Ogsaa vilde Kong Haakon VII med god heraldisk Begrundelse, om hans Hu stod til det, kunne føre et personligt Skjold kvadreret af Rigsvaabenet, Løven, og Unionsmærket med Familievaabenet paalagt, hvori altsaa, om ingen Forandring gjordes med dette, den norske Løve i begge Skjoldene forekom paa første Plads.

Naar det om de nævnte hertugelige Linier er sagt, at de i Skjoldet kun førte Norge, ikke Danmark, vil det hertil kunne bemærkes, at Slesvigs Vaaben, som Forholdene engang vare, kun var en regulær Brisering af det danske Kongevaaben, der blot formindskede Tallet paa dets Mærker og følgelig til enhver Tid kunde betragtes som involverende dette; en tilsvarende Brisering var ganske vist ikke skeet med det norske Mærke; men til dette havde aldrig en Leilighed frembudt sig. Paa Norges Førelse som Præentionsvaaben, der i hvert Fald fra 1536 med Tabet af Norges Selvstændighed maatte blive betydningsløs, skal jeg ikke komme ind: Spørgsmaalet er ikke et heraldisk; Faktum er, at det førtes uafbrudt.

Løven vender tilbage til det danske K o n g e v a a b e n, maa dens Plads i dette være bestemt baade ved Mærkets egen Fornemhed, ved dets Charakter som det skandinaviske Broderfolks Mærke og dets Parallelisme med de to andres, ved Landets Historie gennem tusind Aar og ved dets Tilknytning til Danmark gennem de fire hundrede; overfor disse vægtige Hensyn spille Hertugslægtens private Relationer til Norge, der ligge forud for dens Kongetid, ingen Rolle. Der bliver efter min Mening følgelig intet Valg for Løvens Anbringelse: dets Plads er som Hovedskjoldets Nr. 2, næst vore egne tre Løver, — en Plads, som det i det lange Løb gennemgaaende med Fasthed har indtaget. Man vilde, om det glücksborgske Vaaben paalagdes Hovedskjoldet, kun have at ombytte det førstes første Felt med det sidstes andet, som nu ganske sinds- svagt indtages af de slesvigske Løver.

Jeg har her sagt, hvad jeg troer, at der lader sig sige om den norske Løves Gjenoptagelse. Trods dette og trods vor ubestridelige Ret til den, mener jeg alligevel, at den uden Skade kan udelades; jeg skal i Slutningsbemærkningerne vende tilbage til dette.

Om alle Skjoldets øvrige Mærker skal jeg fatte mig i Korthed. Selvfølgelig er G.s Behandling af dem, hvad angaaer det Stoflige, fortrinlig, om man end kunde ønske, at han havde slaet sig lidt mere løs til at sige sin Mening om dem, som han i Egenskab af kgl. Embedsmand maaske har troet sig pligtig at afdæmpe; des mindre kan jeg tvinge min Trang til at sige min.

Jeg har alt tidligere andensteds udtalt mig skarpt mod den smagløse Skik at prale med Masser af saanmendingede Mærker i Fyrstevaabener, som væsentlig kun er tydsk Uvane. Ved dette maa det dog bemærkes, at de tydske Vaaben altid betegne Realiteter, virkelige Landomraader, tilkomne ved Arv eller Forlening, Mindevaaben, etc. I Modsætning til dem pranger det danske Kongevaaben med intetsigende Mærker i Utal, der ikke have anden Hjemmel end tom Forfængelighed: selvavede Mærker, der ingen Historie have, fingrede Mærker for uangivelige Landomraader og Ubetydeligheder, som intet andet Land vilde give Plads indenfor Skjoldrammen, væltes mellem hinanden i vild Forvirring uden nogensinde at finde fast Plads.

Som det første af disse er at nævne den »vendiske« Lindorm eller Drage¹⁾. Naar Knud VI. paa Grundlag af Faderens og sine egne kjendte Erobringere antog Titelen »de Slavers Konge«, kunde dette vel siges at have et reelt Grundlag, som dog alt for største

¹⁾ G. yttre S. 111, at tydske Heraldikere skjelne ml. en tobenet Drage og en firbenet Lindorm, hvad vistnok er en lapsus calami. Forholdet er, saa vidt mig bekjendt, det Omvendte; Navnene staae forøvrigt ikke helt fast. Derimod er i Engelsk »Dragon« tofodet, »Wyvern« firefodet.

Delen var tabt under Broderen og næsten helt under Valdemar Atterdag, da denne ombyttede Navnet med det ethnographisk rigtigere »de Venders«, der har fortsat sig under samtlige Efterfølgere; Vendens egne Fyrster kaldte sig i øvrigt oftere »Slavorum«. Men fra Vedhængningen ved en Titel er endnu et langt Skridt til at skabe et ellers ingensteds kjendt Vaabenmærke for de saagodt som eller helt imaginære Besiddelser, der forefandtes under Christopher af Baiern, hvor den vendiske Drage første Gang optages i Kongeskjoldet, erstattende Pommerns Grif i det under hans Forgænger første Gang kvadrerede Skjold.

Om selve Mærket kunde endnu være Adskilligt at tilføie; jeg skal kort oplyse, hvad antagelig lader sig sige. Skjøndt ingen større Rigsenhed har bestaaet hos de i Smaanationer vidt udbredte Vender, tør dog en vis Sammenhæng mellem dem, der fremmedes under Trykket fra germansk Side, troes at have fundet Sted, og som foruden at være sproglig havde Rod i religiøse Forestillinger. Den særlig kyndige Forsker Lisch angiver (Jahrb. f. meklenb. Gesch. X, 1845) for den begyndende heraldiske Tid Griffen som det fælles vendiske Symbol, der er ældre end det obotritiske Tyrehoved, som siden blev Meklenburgs Hovedmærke; som bekjendt førtes den, foruden i forskjellige af dettes Landsdele, af de forlængst selvstændige pommerske Hertugdømmer; i det preussiske Vaaben figurerer den i sex forskjelligt tingerede Exemplarer. Det er imidlertid lidet troligt, at den fra Indien gennem Perser til Græker indvandrede Grif, der sent og snarest ad literær Vei naaede Nord-europa, virkelig skulde være af større Ælde hos et saa lidet kultiveret Folk som Venderne; langt nærmere ligger det at antage det oprindelige Symbol for at være den i disse Landomraader fra den graa Oldtid kjendte Lindorm eller Drage, som, naar den udstyredes med de vistnok ingensteds oprindelige eller helt uundværlige Vinger, neppe adskilte sig kjendeligt fra Griffen uden ved Hovedets Form: »Dragetænderne« var overalt et Charaktermærke. Vistnok er Olaus Magnus, hvem G. citerer, neppe tilstrækkelig Autoritet for Antagelsen; men der er andre Forhold, som støtte den. Inge-mann har i sin »Nordslavisk og vendisk Gudelære«, der helt igjennem er forsynet med udførlige Kildeangivelser, fremsat en Række Oplysninger ved Omtalen af *Z i r n i t r a*; denne, hvis Billede kun kjendes som Dragen, der med Sandsynlighed kan troes at have smykket det af Saxo omtalte hellige Banner, som bevares i Arkona, — paastaaes at være Vendernes gamle Gud. Og et afgjørende Vidnesbyrd haves i den blandt vendiske Antikviteter fra det gamle Rhetra (nær Prilwitz ved Tollense-Søen i Meklenb. Strelitz) bevarede, kunstfuldt af Metal forarbejdede, til Processioner og Tempeltjeneste indrettede, vingede Drage, hvis tandbesatte Hoved

ingen Tvivl tillader om Dyrets Art. At Vendens sildigt christnede, og paa dette Punkt noget mistænkte Fyrster havde Betænelighed ved over for deres endnu vaklende Omgivelser at føre det som Afgudsbillede stemplede Mærke og fremfor dette valgte Griffen, der uden at forarge lignede det tilstrækkeligt, ligger det nær at formode; paa den anden Side kunde det ligge nær for en Dansk, der hævdede Traditionen som de hedenske Venders Overvinder, netop at benytte Mærket med den lette Ændring, der førte det tilbage til Afguden. Paa dette Punkt troer jeg, at en oftere paa-staaet Sammenhæng mellem Erik af Pommerns og de Venders Mærke, der rækker videre end til den blotte Efterfølgelse, er at finde: man har blot med en let Ændring, der i Tidens Løb udprægedes stærkere, ladet det første staae; vel værdt er herved at mærke, at det i Titlen ellers med »de Venders« sidestillede »de Gothers« ved denne Vaabenføring helt er tilsidesat. Griffens Tingering, der i dens Hjemland forekommer næsten med enhver tænkelig Ombytning, har herved været ligegyldig; at den hos os oprindelig førtes Guld i Blaafarvet og ikke som nu i Rødt, oplyser G.; Farverne tilhøre i saa Fald Rostocks Mærke, der mellem de mecklenburgske førtes af Hovedlinien i den endnu blomstrende Slægt, hvis ældste Medlemmer som christne Fyrster bare Navnet »Fyrste af Wenden«, et Navn, der senere er optaget af Linien Werle.

Et Tilfælde, der kan see ud som en Tanke, er, at Greverne af Schwerin, der ikke vare af vendisk, men af tydsk Afstamning, ogsaa førte Dragens Billede i Skjoldet: Vaabnet var to Drager, symmetrisk stillede om et Træ. Dette sidste illustrerer en Tilsætnings Udvikling endog til Hovedfigur: oprindelig sees kun en lille, keitet udført Palmette, der kun er dekorativ; se Seyler S. 75, Fig. 16—17.

Som det næste Mærke i Rækken følger »de Gothers« Løve. Navnet Gotorum rex føres først 1362 af Valdemar Atterdag; man er opvoxet med Traditionen om, at han antog Titlen, som det f. Ex. hos Allen hedder, e f t e r den Aaret før stedfundne Erobring af Gotland (Gulland), hvad chronologisk er rigtigt nok, men urigtigt i Betydningen »som Følge af« dettes Erobring, hvad vistnok for første Gang findes berigtiget hos G. Øens gamle Mærke er, som han gjør opmærksom paa, et Agnus Dei, bærende en Korsfane, der i vid Udstrækning er brugt af dens egne Myndigheder og som senere af Oldenborgerne sees ført samtidig med »de Gothers« Løve, saaledes hyppigt af Christian IV. — se G. S. 195, 197 og 203 samt Pl. VII, IX, X; Løven, der først optages i Skjoldet under Christian I. har saaledes, ligesom utvivlsomt den forhen antagne Titel, en helt anden Betydning, og knytter sig til et phantastisk »Gøtarike«, der ogsaa til sene Tider har spøgt i svenske Hjerner, og for hvilket

Folkungemærket, »Gøta-lejonet« i Sverig er gjort til Vaaben. En Smule mere Mening var der dog her i Fablen, for saa vidt den til Gjenstand havde Landomraader af stort Omfang, der i Modsætning til »Svear« tilskreves »Gøtar«: Vest- og Østgøtland vare dog Realiteter, der i den historiske Tid altid havde tilhørt den svenske Krone. For Danmarks Vedkommende kunde som »gothiske« Bestanddele kun være Tale om Kystlandene Halland og Blekingen; paa det langt vigtigere Skaane har herved aldrig været tænkt; endda kan sikkert af disse Halland som »Goters« være ret tvivlsomt. Og en af Seyler fremsat forbausende Opklaring, der som ubetinget rigtig tiltrædes af G., er, at de Gothers Løve hverken er mer eller mindre end de halvandethundrede Aar før dens Optræden uddøde hallandske Grevers og Hertugers Mærke. Det er de to Bastardliniers, indbefattende den særlige, fredløs dømt Forræderslægts, Grev Jakob af Hallands og hans to henrettede Sønners Vaaben, der efter Ættens Afmarsch med denne Honnør sluttelig optages i det danske Kongevaaben som Vaaben for »Gothernes Kongerige«! Og det er den første Oldenborger, der netop i Kraft af sin specielle Afstamning fra Erik Klipping kaldes til den danske Throne, som skynler sig at gøre dette! Endda sees Vaabenet forkvaklet: det forhen omtalte Skjold er tværdelt, indeholdende i det øverste Felt en gaaende Løve (Leopard), det nederste blot strøet med Søblade af ubestemt Antal i alle Stillinger; dets Tværlinie slettes ud, og under Løven rangeres Bladene (Hjerter) sluttelig i tre Rækker, 4, 3, 2; at Tværdelingen dog var bevidst, fremgaaer af, at Mærket i Kong Hans' Majestætssigil endda føres delt i to særskilte Skjolde¹⁾; Dette Vaaben er i Modsætning til det foregaaendes og flere andres Meningsløshed ligefrem forargeligt: Landsforræderes Besiddelser inddrager man, men deres Vaaben hænger man paa Skampælen²⁾; man annekterer det ikke gladelig for at lade det prange som Led af Kongevaabenet. Af alle dets Mærker turde dette være det mest uværdige.

Om Islands Mærke skal til sidst blive talt; Færøernes er, som G. oplyser, velbevidnet som ældgammelt, rimeligviis alt brugt i 14. Aarh., det er tidligere alt under Frederik III ført i Kresen af sammenstillede Skjolde, men faar ifølge G. først under Frederik VI. sin ret kummerlige Plads i det sammensatte Skjold. Visselig er der Ingen, der høiere end jeg skatter Færøernes særegne Indsats

¹⁾ Om ved dette N o g e t er tænkt og i saa Fald h v a d, lader sig ikke sige. Halland har som svensk Provins til Vaaben en (opreist) Løve, der alt-saa er en fjern Slægtning af Leoparden; Bladene betyde Intetsomhelst uden — om man vil — Slægten »Sappi.«

²⁾ Jeg kan oplyse, at endnu Frederik VII. lod Hertugen af Augustenborgs Vaaben ophænge paa en afsondret Plads for sig i Frederiksborg Slotskirke med en sort Bjelke malet tværs igjennem det.

i vort Aandsliv, om hvilken jeg ofte andensteds vil faae Leilighed til at udtale mig; i Folketal og Landomraade finder jeg alligevel Besiddelsen, naar henses til, hvad i andre Lande er Skik, for ringe til at føres i Kongevaabenet. Hvad angaaer Grønlands Bjørn, der efter Behag fremstilles siddende paa Halen eller gaaende, og som først dukker op fabrikeret under Enevoldskongerne, er den kun at betegne som et af den tomme Forfængeligheds Skryderier: uanset Landets geographiske Mægtighed kan det neppe siges at være et beboet Land, endsige et Kulturland. Hverken Holland, England, Frankrig, Spanien eller Portugal har nogensinde ført Vaaben for en eneste af de hos dem tilsvarende, titusende Gange værdifuldere Besiddelser, og Grønlands Førelse som Vaaben er en i Verden enestaaende Latterlighed.

Tilbage staaer i det nu førte Hovedskjold endnu at nævne Sønderjylland, »Slesvig«, som det i heraldisk Brug udelukkende hedder. Overmaade lærerig er G.s Behandling af dets fra Abels Tid stammende to Leopardter, der uforandrede, kun stundom kronede og under Oldenborgerne vekslede med Løver, der 1819 (selvfølgelig!) slaaes fast, — ere førte til vore Dage; udførligt findes Alt dem vedrørende sammenstillet S. 47—49 og S. 244. Mærkeligt nok fremtræde de første Gang 1375 i et dansk Kongesigil, idet Margrete, jevnside Danmarks Leopardter fører sit mødrene, ved hendes Søkendebarn Hertug Henriks Død herreløse Vaaben; nogen tilfredsstillende Forklaring derpaa er til Dato ikke givet.¹⁾ Efterat Margrete 1386 havde overladt Sønderjylland til Grev Gerhard VI. af Holsten, udgaar Mærket af Skjoldet for først, som blivende at optages deri af Christian I. Uden Indgaaen paa, hvad der ved denne kunde og burde være skeet, skal det blot bemærkes, at efter at Slesvig og Holsten ved hans Kapitulation af 1460 vare »for evig udelt« forenede, maatte Slesvig, der som dansk Sønderjylland overhovedet ingen Ret havde til i Hovedskjoldet at være repræsenteret fremfor en hvilken som helst anden Provins, — efter alle heraldiske Principer være forviist fra dette for herefter sammen med Holsten at indtage sin Plads i det Kongen som Hertug personlig vedkommende, Riget som Kongedømme uvedkommende Midtskjold. Og ligeegyldigt Alt, hvad siden i henimod 500 Aar er skeet, maa den samme Betragtning holde Stik til idag: Slesvigs Plads er i

¹⁾ Mærkelig er i det Hele den Vedhængen ved en mødrene Afstamning, som hos os oftere viser sig. Oluf, hendes Søn med Haakon VI., førte — mirabile dictu — ikke Folkungeløven, men Danmarks tre Leopardter. Det Samme var Tilfældet med de svenske Konger Erik Erikssøn og Valdemar Birgerssøn — se G. S. 37, — ved hvilke man ogsaa tænker paa cognatisk Afstamning som Forklaring. Man mindes herved Navneskikken Svend Estridsøn, Thorgunnasønnerne, Peder Bodilsøn; et fjernere Sidestykke haves i det hyppige »Jesus, Mariæ Søn.«

Midtskjoldet eller ingensteds, og Tilkomsten af et nyt Dynasti saa vel som Slesvigs delvise Tilbagegivelse ere for den kun yderligere Argumenter. Ogsaa tør det siges, at trods al Slinger, som har været det danske Vaabenmageris — om Vaabenkunst eller Heraldik kan ikke tales — anden Natur, har Principet dog saa godt som udelukkende været fulgt. Brudt for Alvor er det først blevet af Frederik VI., hvis Anbringelse af Mærket som Hovedskjoldets 2 vi nu daglig have for Øie.

Af Midtskjoldets Mærker følger Holstens, for hvis Phaser G. giver en fortrinlig Redegjørelse med Afbildninger, hele 13; den raadende Galskab, som her illustreres ved det trekantede Skjold, er ikke engang hermed udtømt, idet den kulminerer i de firkantede Felter, som Pl. XII og XIV—XVI viser. Det sees iøvrigt af denne Redegørelse, at Spiren til den Udvikling, hvori Mærket helt karikeres, alt er at søge paa Holstens egen Grund før dets Forbindelse med Danmark, begyndende i Sigillet med en feilagtig Brug af Relief, hvori Skjoldets oprindelige Mærke, den takkede Bræmme, der har kjendte Sidestykker i Fürstenbergs og Andres Skjolde, vises forsænket istedenfor ophøiet, og hvorved dets tomme Rum faaer Charakter af en Figur; yderligere brydes denne Midtflade ved en Forsænkning parallel med Skjoldranden, der misforstaaet udvikler sig til et paalagt, mindre Skjold; hos Grev Gerhard den Store bliver ogsaa Forsænkningens Rande takkede, hvorved Skjoldfiguren bliver et Slags fritsvævende Bræmme, noget i Slægt med den franske »trescheur«; denne Variation bliver dog uden Følger. Derimod synes de værste Forvrængninger, Udviklingen af »Naglerne«, tre i Tallet, og den fuldkomne Sønderskjæring af »Neldebladet« at være dansk Arbeide, i hvert Fald skyldes de den oldenborgske Slægt; det Samme gjælder om det afsindigt tingerede Midtskjold, tværdelt af Sølv og Rødt paa rød Grund.

Til dette forvanskede Urvaaben fra Heraldikens bedste Tid slutter sig imidlertid hele tre kompromitterede Fabrikater, der aldrig have været førte selvstændigt, aldrig ere anerkjendte af personlige Eiere eller af Landsdelene selv og ikke have Skygge af Historie. Det ene af disse er Ditmarskens fra 1570 kjendte, lidet heraldiske Vaaben, som blev paatvunget Landet efter dets Undertvindingelse i 1559, ved hvilken i Hovedslaget mod den tre Gange stærkere danske Hær næsten Halvdelen af Landets mandlige Befolkning dækkede Valpladsen, — en Begivenhed, der af en Historiker som Allen omtales med stærk Uvilje og nødigt burde forevigtes ved Vaabenføring. Selv under Enevælden omtaler den senere General Aug. Baggesen i »Den danske Stat« (1840, S. 185) Ditmarskens »uhjemlede« Erobring med lige saa stor Indignation. Det andet er Lauenburgs Hestehoved; jeg har andensteds for Aar

siden omtalt det som det i 1819 afhuggede Hoved af Nedersachsens hvide Hest, hvilken sidste, der havde udgjort en Bestanddel af Sachsen-Lauenburgs Vaaben, og som siden blev Kongeriget Hannovers Hovedmærke, endnu, som G. oplyser, i 1841 vedblivende førtes af lokale Myndigheder; sluttelig udgik det alt 1864 af danske Kongers Besiddelse. Vaabenet blev 1866 med en tilføjet Indfatning af Sort og Sølv — »als Landesfarben«¹ sat sapienti! — optaget i det preussiske; jeg maa troe, at der ved Bismarcks Fald som Rigskansler og samtidige Ophøielse til »Hertug af Lauenburg« — »et meget godt Navn«, bemærkede Bismarck, »naar jeg faaer Lyst at reise incognito« — tillige med Titulaturen gjordes ham en Foræring dermed.

Det tredje, chronologisk det første af Vaabnene, tilhører Stormarn; om en grevelig Slægt af dette har existeret, ligger den forud for Aar 1111, da efter Grev Gottfried af Stormarn's Død Grev Adolf af Schaumburg (Schauenburg) af Keiser Lothar forlenedes med Grevskaerne Holsten og Stormarn, hvilket sidste siden uden Spor af egen Historie har udgjort en Del af det førstnævnte som Hovedbesiddelse. Vistnok nævnes det i Omskriften af Albert af Orlamünde's Sigil i den korte Tid 1201—24, da Schaumbergerne fortrængtes af ham, og blev yderligere, da Keiser Frederik III i 1460 forlenede Christian I. Hertugdømmet Holsten, nævnt i Diplomet; men som Localitet har det troligviis i Mellemtiderne — ligesom den Folkestamme, det oprindelig tilhørte — været helt glemt, hvad det vitterlig ogsaa efter den Tid har været; og helt meningsløs bliver Vaabenets Opfindelse efter den Tid, da Hertugdømmet Holsten ifølge Diplomet oprettedes af de nævnte to Grevskaer tilsammentagne. Men selvfølgelig skulde det efter Nævnelserne alligevel have et Vaaben, hvilket 1476 sees at optræde under Kong Hans¹). Vagrien, med hvilket nævnte Grev Adolf senere særskilt forlenedes, synes glemt i det sidste Diplom. Ellers skulde det uundgaelig ogsaa have haft et Mærke, hvis Mangel efter Omstændighederne nu er meningsløs.

Tilbage at omtale er endnu kun Hjerteskjoldet, i hvilket Oldenburg i sin fornemme Simpelhed, fem Gange tværdelt af Guld og Rødt, rigtigt indtager sin Plads, som dog har vaklet i en utilgivelig Grad, og som aldrig burde være gjort det stridig som eneberettiget. Det gjælder nemlig ikke om det ledsagende Delmenhorst. Selv have Greverne af denne sent og kortvarig fraskilte, ældre Sidelinie aldrig ført andet Mærke end det fælles Urvaaben;

¹) Jeg kan ikke afholde mig fra at bemærke, at denne paa en vis Maade er den eneste danske Konge, der har existeret. I hvert Fald er han den eneste, hvis Titel ufravigelig nævnes; jeg finder det ikke Umagen værdt at bryde Traditionen.

Linien uddøde alt i det fjerde Slægtled; dens Sidste var Adelheid, Christian I.s Moder, ved hvem Besiddelsen atter faldt tilbage til Hovedlinien. Kun 6 Aar efter sin Thronbestigelse, i 1454, afstod Christian I. Delmenhorst til sin Broder Gert, der først 20 Aar senere, mellem $10/5$ 1474 og $3/4$ 1475, skabte et for dette særligt Vaaben. Med rigtig Bedømmelse af Forholdet have de tre første danske Oldenborgere undladt at føre noget Mærke for Delmenhorst; først af Frederik I. blev et saadant optaget i Kongevaabnet. Det meningsløse Vaaben, der mindst af alt er et Stamvaaben, som med Ret kan ligestilles Oldenburg i Hjerteskjoldet, og som lige saa lidt var et Besiddelsesvaaben, er, som G. oplyser, i Virkeligheden atter et nydansk Fabrikat: det oprindelige Mærke førtes med de oldenborgske Farver, rødt i Guld; det danske kjendes kun som Guld i Blaåt, og det blotte Kors er en for almindelig Ting til at gjælde for et bestemt Mærke, hvis det ikke i hvert enkelt Tilfælde bevares med sit Særpræg, hvad ikke skete: Korsets Form er hos os usikker, idet den begynder med et Ankerkors, hvis nederste Arm bærer en Spids mellem Fligene; Seyler angiver som den oprindelige Form et »Nagelspitzkreuz«, en ikke helt sikker Betegnelse, ved hvilken dog snarest maa forstaaes et — i hvert Fald ukløftet — Kors, af hvis Arme kun den nederste, snarest længere Arm, er tilspidset, det fr. *croix au pied fiché*, til hvilken man ogsaa hos os efter Smaa-variationer vender tilbage. Som bekjendt afstod Christian I. sin Ret til Oldenburg til sine Brødre, ved hvis sidste Descendents, Anton Günthers Død dette og Delmenhorst i 1667 faldt tilbage til det danske Kongehus, som i 100 Aar derefter under Tvist med Holstein-Gottorp besad begge Grevskaber, til de omsider overlodes dette for som uafhængigt Hertugdømme at gaae op i Tydskland. Denne kortvarige Besiddelse fra Christian V. til Frederik V. forsvarer ikke Delmenhorst's foregrebne Plads i Skjoldet, mindst, som sagt, i Hjerteskjoldet; og til at føres som Mindevaaben for en Besiddelse er denne i enhver Henseende for ringe: Delmenhorst er i Kongevaabenet en ren Uting.

Mine Betragtninger over dette, som det var og er, ere hermed til Ende; om Enkeltheder i G.s Bog finder jeg kun nogle Smaabemærkninger værd at tilføie. En Feil, som ikke burde findes i dette Værk, er, at Dronning Margretes Navn overalt er etymologisk som historisk urigtigt stavet *M a r g r e t h e*; selv skriver hun sig ved Sigillerne 16, 17, 53, 57, 58: »Margareta«; ved 54, 55: »Margreta«; ved 56: »Margretæ.« Navnet *Erik G l i p p i n g* burde ikke kunne findes i et videnskabeligt Værk, efterat Steenstrup forlængst har paaviist *K l i p p i n g* som dets rigtige Form, der er tiltraadt af Alle; Traditioner fra A. D. Jørgensen skulde nødigt paa dette Punkt bestaae i Rigsarchivet, naar ogsaa Erslev har opgivet dem.

En Skrivemaade »plumb« S. 22 insinuerer ogsaa en falsk Etymologi: Ordet er kun et Onomatopoietikon; en Udlyd mb eksisterer, uanset fonetiske Hensyn, ingensteds i dansk Orthographi. — Naar G. S. 91 citerer en af Henry Petersen uden Begrundelse fremsat Paastand om, at Paafuglefjerene paa Christopher II.s og Fleres Sigiller betegne fyrstelig Byrd, kunde han gjerne have kommenteret den som greben ud af Luften: Rangtegn have ingensteds eksisteret i Heraldikens gode Tid, særlig har den tydske, siger Seyler (Gesch. d. H. S. 211) altid viist sig fjendsk imod dem, og om Forbilleder fra andre vilde aldrig kunne være Tale. Lad mig i Tilslutning hertil bemærke, at en Rang af anden Art, Aldersforskjellens mellem Linier, tidligt viser sig i Brisurer; men naar G. S. 41 citerer H. Toll's Mening om, at Kongesigillernes Nr. 10 b skulde frembyde en saadan, er Ordet helt misforstaaet. Vistnok kunde Brisurer, som ofte bestod i en Fradragning, ogsaa bestaae i en Tilføielse; men at Kroner, tilføiede Løverne i Faderens Segl, — Kroner, der fra nu ere blivende i Kongeslægten, — skulde kunne kaldes Brisurer, er fornuftstridigt. Cf. Exemplet S. 42, hvor Talen er om Birger Jarl's og Magnus Ladulås' Løve: at Kronen aldrig har været et Regale, er vitterligt; men at den paa den anden Side af Konger — cf. Margrètes tre Kroner — er ført med Betydning, er ligesaa vist. Det Sagte gjælder dog kun Østgruppen: i Frankrig var i Kongevaabenet ingen Brug for Kronen; Englands Leopardter have aldrig været kronede; det Samme gjælder om Skotlands Løve: kronede Løver, førte i Skjold, ere her saa godt som ubekjendte; et enkelt Ex. derpaa veed jeg angivet fra Guy de Lusignan's Kongeskjold. Jeg bemærker i Forbigaaende, at den bayerske Bastardlinie, Greverne v. Bavière-Grossberg førte den pfalziske Løve u d e n Krone: U d s l e t t e l s e n af denne er, om man saa vil, en Brisure.

Naar G. S. 151 nævner Øsels Ørn som ført med den af alle umuligste Tingeringer, Sort i Blaat (Spener angiver dog Ørnen som Sølv), kunde han have bemærket, at her vistnok foreligger det fra talløse Tilfælde velkjendte Phænomen, hvor heraldisk Sølv, hvad enten det gives ved virkeligt Sølv eller ved Blyhvidt, bliver sort ved Luftens Svovlbrinte. Han kunde have sammenstillet den med det S. 144 nævnte Skibsflag fra Marienkirche, hvis Tinkurer ere uforklarede. Om man tør troe, at den sorte Grif oprindelig har været hvid, ere Feltets Farver blot forbyttede; — skulde her kunne være Tale om et »Widerwappen«, ført af en eller anden Grund? Ja, jeg spørger blot; med hvilken Hjemmel G. udtaler det som aldeles sikkert, at Erik af Pommern førte en rød Grif i Sølv, veed jeg ikke. — Naar en Bemærkning S. 156 adresseres til mig personlig i Anledning af min Udtalelse om, at Hjerteskjoldet indtager en særlig udmærket, men aldrig den vigtigste Plads, idet det udelukkende er

forbeholdt Stamvaabenet eller et Naadestegn, — og naar herimod bemærkes, at Christian IV. i tre Tilfælde — de S. 200—02 beskrevne — fører Danmark som Hjerteskjold, kan jeg ikke paa dette Grundlag tage mod nogen Berigtigelse. Uden Indgaaen paa de nævnte tre Skjolde af hvilke de to sees afbildede S. 197 som 4 og 5, og som G. selv betegner som fulde af Feil, skal jeg blot henvise til samme Tavles 2, hvori *D i t m a r s k e n* (!!!) er ført som Hjerteskjold, hvad G. selv stempler som meningsløst; Vaabenet er ofte gjentaget og figurerer sluttelig i Roskilde paa Kongens Kiste. Jeg har i min Bemærkning talt om Lande, hvori der fandtes en Heraldik; en dansk kan jeg, idet jeg henviser til Alt det om Kongevaabnet Sagte, ikke anerkjende som eksisterende.

En lidt kjedelig Side ved G.s Bog er, at den paa en Maade kun er Text til Henry Petersens af Thiset udgivne Kongesigiller; jeg indseer fuldtvel, at det, da disse alt forelaa, umuligt kunde blive stort anderledes: om Gjenoptrykning i udstykket Form af disse kunde ikke blive Tale. En Række fortrinlige Plancher af andensteds forekommende Vaabenfremstillinger ledsager den; at en Tak for dens Tilblivelse skyldes Carlsbergfondet, uden hvis Gavnildhed et saadant Værk i vor Tid neppe kunde see Lyset, er Noget, som næsten følger af sig selv.

Lad mig efter Alt, hvad der er anket over, sluttelig oplyse, hvordan et Kongevaaben for blivende at kunne staae for heraldisk Kritik bør være. Definitivt slettes af Vaabenet bør i Hovedskjoldet de Venders og Gothers, Grønlands og Færøernes Mærker; fjernes bør Slesvigs, hvis rette Plads er i Midtskjoldet, og Islands, som sidst bliver at overveie. Slettes bør af Midtskjoldet, Stormarn, Ditmarsken og Lauenburg, af Hjerteskjoldet Delmenhorst.

Slettes bør endvidere Danebrogskorset som et ligesaa betydningsløst som uheraldisk Mærke, hvis heldige Anbringelse desaarsag volder uløselige Vanskeligheder: sin Plads har det i Ordenskjeden, der sammen med Elephantordenen hænger om Skjoldet. Tilbage vil blive et Vaaben af stor Regelmæssighed, nemlig et Hovedskjold, kvadreret af Løverne (Leoparderne) og Unionskronerne, der bør fastholdes med denne deres hos os oprindelige Betydning, og som derfor bør gjenoptages med den fra det svenske Rigsvaaben forskjellige Stilling, som Margretes Førelse af dem fremviser. Paa tilsvarende Maade kvadreres Midtskjoldet af Slesvig og Holsten søn Kongehusets Familievaaben, og i Hjerteskjoldet forbliver Oldenburg som eneste Stamvaaben. — Holsten, der altid sees rigtig tegnet i det gamle trekantede Skjold, men som til Dato *a l d r i g* er rigtig ført i et firkantet Felt, bør korrigeres efter den Form, som i den af G. S. 123 citerede *Donaueschinger Wappenbuch* sees af de paa Hjelmen anbragte Faner; selve Vaabentegningen er ellers

i dette Mærke som i Alt feilfuld. Bestemmende Form kan Trekant-skjoldet ikke siges at have udviklet for en Figur, som ikke er nogen Positivitet, men som overalt er og bliver et tomt Rum. De s t r ø e d e Hjerter, som i Vaabnet er det eneste Træk, der besidder et Stænk af Eiendommelighed, bør ubetinget gjenoptages.

Der vilde herved skabes et Vaaben af enestaaende Skjønhed, Sempelhed og Regelmæssighed; et Punkt bliver dog herved endnu at overveie. I Unionsmærket, der bør bevares, ikke som et skummelt Minde om en Periode, der munder ud i det stockholmske Blodbad, men som et Udtryk for Blods- og Aandsfrændskab mellem Nordens tre Riger, for historisk Sammenhørighed som for aandeligt Fælleseie og Brodersind, der tør haabes mere og mere at ville gjøre sig gjældende, — er Norge ganske vist medindbefattet og har for saa vidt i den kraftige Understregning af Unionen, som finder Sted ved Kvadreringen, ingen særlig Repræsentation nødvendig: det k a n, som sagt, uden Skade vedvarende udelades, dette maa alligevel i sidste Instans afhænge af en Konges personlige: *sic volo, sic jubeo!* — som det stundom kunde være en Tilfredsstillelse at høre.¹⁾ Norge har overfor Danmark som tilkommet det ved Arv, ikke ved Valg, og som i 400 Aar uløseligt forbundet dermed, en helt anden Stilling end Sverig, efter hvilken dets særlige Optræden i Vaabenet vel vilde kunne forsvares uden at det ved Unionsmærket vilde kunne siges at være dobbelt repræsenteret mere end Danmark selv. Dets Plads vilde i saa Fald blive den traditionelle som 2 i Skjoldet. En Mislighed af æsthetisk Art er det jo iøvrigt, at den norske Løve i enhver Sammenstilling knuser de danske ved sin Størrelse.

Endnu har jeg en Bemærkning at gjøre om Island, hvis afskaffede Mærker ingen Omtale kræver, til den sluttelig som en d ø d Torsk fastslaaede, flækkede, hovedløse Gjenstand, der hørte til Kongevaabenets værste Pletter, er intet Sidestykke nogensteds seet. Det intetsigende Kors, som Island sluttelig har valgt til Mærke, faaer blive dets egen Sag; værdigere for Sagafolket vilde den gammelnordiske Harpe have været, til hvilket sjældent førte Mærke kun Irland blandt Landsvaabener har Magen. Beskrivelsen af Islands nye Kongekrone, en Enevoldskrone in optima forma, som G. — jeg skulde trods hans Alvor troe med vel fordulgt Malice — optrykker in extenso S. 109, er kostelig; jeg kan kun tilraade at læse den, om man har Trang til Morskabslæsning.

Med Islands Anerkjendelse af ³⁰/₁₁ 1918 som souverænt Konge-

¹⁾ Det kan i denne Sammenhæng være værdt at understrege, at Kontrol med Vaabenets B r u g under et konstitutionelt Regimente vistnok kan være Ministerier underlagt, men at Vaabenets Æ n d r i n g ikke kræver nogen Ministers Samtykke.

rige er den 1903 som dets Vaaben autoriserede Falk — der heraldisk betragtet endog var slettere end den i ældre Tid leilighedsviis førte, ikke molesterede Fisk, — som G. siger, berøvet Retten til at indtage en Plads i det danske Rigsvaaben. Jeg benægter, som sagt, dettes Existens; men heller ikke i det danske Kongevaaben har det en berettiget Plads; det kunde fra nu kun blive som et Mindevaaben; men til dette giver lige saa lidt den provinsielle Stilling, som Island altid har indtaget, nogen Adkomst. Dets Førelse forbydes endnu af et Hensyn, paa hvilket G. øiensynlig ikke har villet gaae ind. Da Island befinder sig i Union med Danmark under en fælles Konge, er for denne ikke blot Intet til Hinder for som sit Vaaben at føre begges Skjolde sammenstillede, — hvorved Island altsaa ikke kunde figurere i begge; — men lige saa lidt er der Noget, der forbyder ham at føre et Unionsvaaben, i hvilket Island føres paa lignende Maade, som Kongen af England fører Skotland og Irland, og som Kongen af Frankrig førte Frankrig og Navarra i et enkelt Skjold. Det lod sig gjøre med det af mig foreslaede Vaaben, hvis firdelte Hovedskjold i saa Fald maatte indeholde 1. Danmark, 2. Island, 3. Norge, 4. Unionen. Paa dette Punkt ville endnu flere andre Vaabenføringer være mulige, som senere skulle angives, og som ville afhænge af, om den Placering af Norge, der hidtil er omtalt som den efter min Mening rimeligste, accepteres. Som jeg stadig har hævdet Kongevaabnets personlige Charakter, maa jo imidlertid Mærkernes Anordning alligevel, indenfor de heraldisk forsvarlige Grænser, afhænge af Souverænets — jeg trøster mig i Henhold til alle kjendte Præcedenser til at sige hver enkelt Souveræns — personlige Forgodbefindende, hvorved det ikke var udelukket, at han i Modsætning til mine Anvisninger kunde være sindet til at følge Thisets og lade Norge beholde sin Førsteplads i Midtskjoldet. Vil man holde sig det glücksborgske Slægtsvaaben saa nær som muligt, blive dettes Mærker: 1, Norge; 2.—3, Slesvig¹⁾; 4, Holsten. Hjerteskjold som før Oldenburg; det Hele paalagt et Hovedskjold kvadreret af Danmark og Unionen.

Tegninger af de nævnte to Skjolde gives her efterfølgende som Fig. 1 og 2; paa at tegne alle deres ydre Appartinentier skal jeg her ikke indlade mig. Ønskelig var ogsaa ved disse en Rekonstruktion; afskaffes burde fremfor Alt de uheraldiske Vildmænd, som først fastsloges ved Vaabenet af 1819, og som Intet symbolisere uden Barbariet i sin Nøgenhed, der til nu har holdt al Smag og sund Fornuft borte fra Vaabenet. Heldigt vilde det ogsaa være

¹⁾ Lad mig bemærke, at den lidt usædvanlige Ordning, hvor 2 og 3 ere ens, 1 og 4 forskellige, er ikke uheraldisk — den findes f. Ex. i det grevelige Trautmannsdorfske Vaaben, — men maa blive den rigtige, hvor et Præentionsvaaben føres paa første Plads.

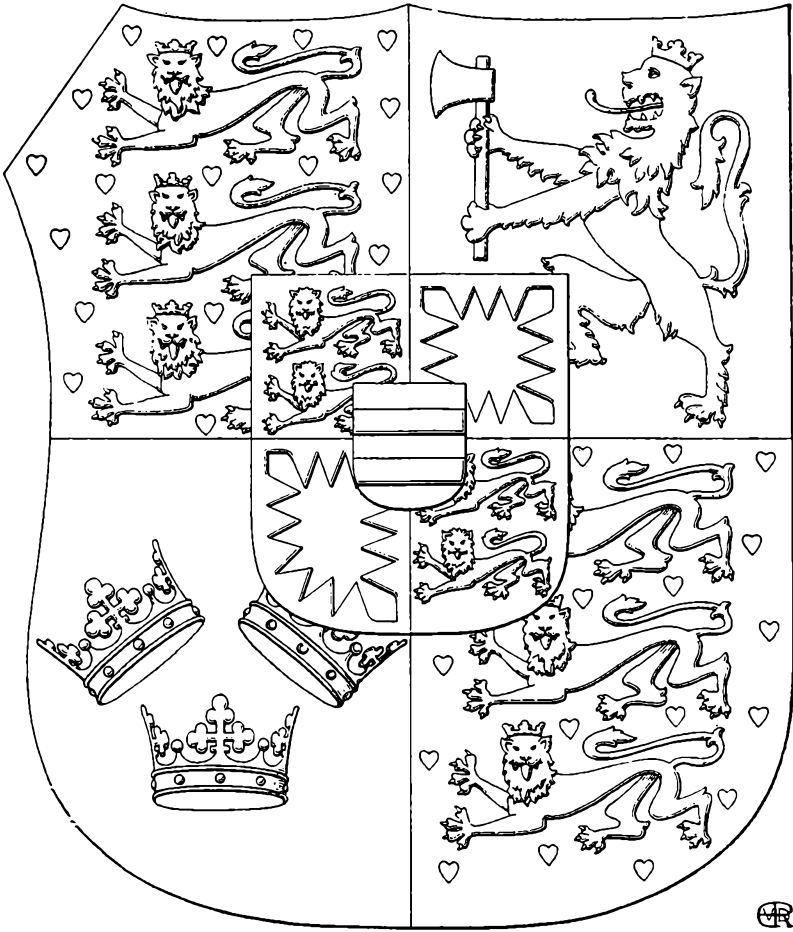

Fig. 1.

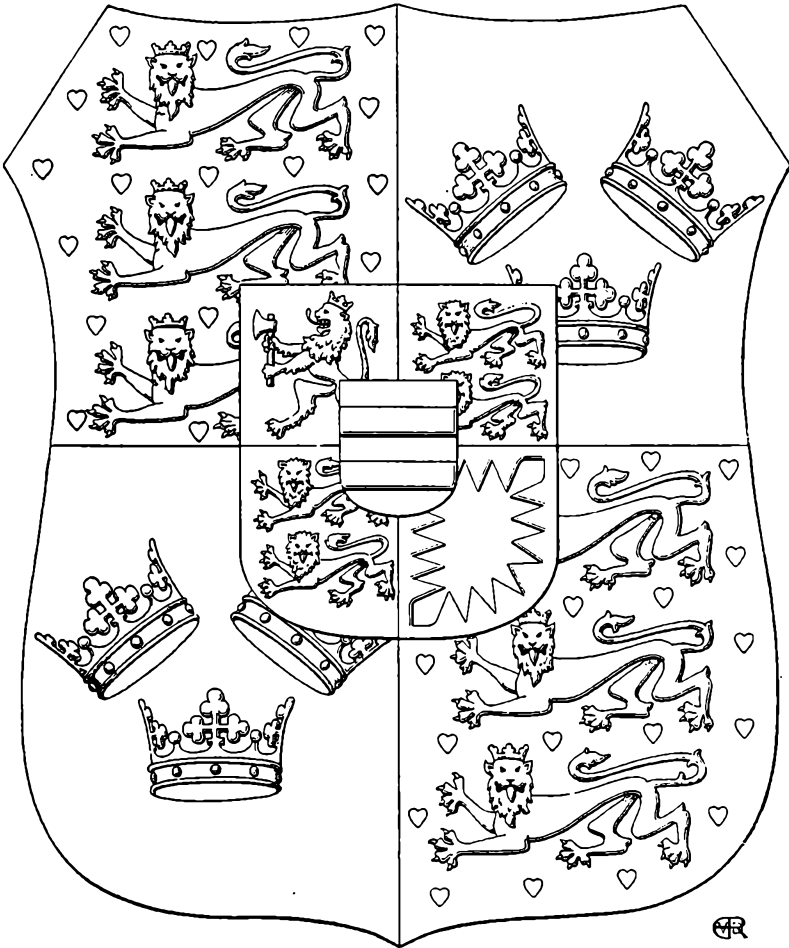

Fig II.

at fjerne Enevældens banale, uheraldiske Bøilekrone, der nu til Dags ikke en Gang mere er tidssvarende, og som heldigt kunde erstattes ved en aaben Krone, som f. Ex. G.s Planche X fremviser; Christian IV.s skønne Krone er ved sin totale Mangel paa Linier desværre uskikket til denne Brug. Nok saa godt var det iøvrigt, om man i Stedet vilde gjenoptage den prægtige Hjelm fra Christopher II.s og Valdemar Atterdags Tider, eller dog dennes Hjelmklenoder, der let lod sig forøge med en Hjelmkrone. Hjelmddækker burde føres til Høire med Leopardfeltets Farver Blaåt og Guld; til Venstre med Landsfarverne Rødt og Sølv; om Skjoldet hænges de to Ordenskjeder.

De to her afbildede Skjolde kunne endnu tjene til at illustrere et Par Ændringer, som lade sig foretage med Føringen; om Anbringelsen af Island i det første er alt talt. Smukkeste af Alt bliver Vaabenet, om Midtskjoldet fra Fig. 1. anbringes i Fig. 2, hvorved Norge helt udgaaer, og en fuldkommen Symmetri opnaaes, idet samtlige Mærker i de tre Skjolde indskrænkes til fem, af hvilke de fire føres fordoblede. I begge Vaabener kan endnu Island efter Tykke føres som Hovedskjoldets Nr. 2.

Oleum et operam perdidi! kan jeg maaske sige, naar jeg har talt ud; jeg har ikke kunnet modstaae min i mangfoldige Aar følte Trang til engang at slaae til Lyd for en kritisk Revision af det Kongevaaben, der i næsten 500 Aar, fra det sammensatte Skjolds første Tid og i hele sin følgende Udvikling, — hvad jeg alt for en Menneskealder siden har udtalt i min fornævnte Artikel, — snarere har været en Skamplet paa vor Historie og Kultur end et Hædersminde, og som i dette er en fuldkommen Modsætning til Sveriges og Norges. At Forværringen har været i stadig Tiltagen, til den kulminerede med det Vaaben, som nu føres, er uimodsigeligt; trods al sin Reservation lægges heller ikke Skjul derpaa af Grandjean, hvem en Tak sluttelig skal bringes for det samvittighedsfulde Arbejde, der har leveret det afgjørende Grundlag for de Betragtninger, som hele Offentligheden nu i samme Omfang som jeg har Adgang til at anstille. Der findes under de første Oldenborgere leilighedsviis Vaabener, der næsten ere fuldkomne: man eftersee saaledes G.s Planche IV, hvor man i Kong Hans' Vaaben fra Kjøbenhavns Slot, der nu opbevares i Porten til Prinsens Palæ, forefinder en Ordning, i hvilken man kun behøver at fjerne de Venders Mærke af Hovedskjoldet 4. Felt og erstatte det ved Gjentagelse af det 1. Felt for at have en med min Fig. 1 fuldkomment stemmende Tegning. Ulykken er blot, at Vaabenet aldrig faldt til Ro, men stadig, næsten i hver ny Udgave skulde, hvad der i Kancellisproget hed »forbedres«, og herved kun var Gjenstand for planløse Experimenter, dikterede af tomt Skryderi; Hildebrand bemærker, med kjendelig Adresse

til det danske Kongevaaben, at til en Vaabenføring af denne Art have Sverigs Konger aldrig nedladt sig. Jeg skylder vor uddøde Kongestamme, naar jeg i denne Sag ikke levner dem Ære, at tilstaae som min faste Overbeviisning, at — bortset fra Christian II. — en bedre Herskerslægt, bedømt efter Menneskeværd, aldrig har beklædt en Throne. Der har aldrig været Fyrster, der saa gjennemgaaende som disse, om end ikke Alle i samme Grad, havde Hjerte for Undersaatter og fyldtes af Ansvarsfølelse og Pligttroskab mod deres Gjerning; gode Mennesker og gode Konger vare de frem for de Fleste. Men Heraldikere vare de ikke.

Uddrag af Biskop Jens Bircherods Dagbøger 1658—1707.

Ved H. Hjorth-Nielsen.

(Fortsat.)

1663.

- 1.(11.) Januar. Blef Familia nostra Bircherodiana formeeret med min Farbroders M. Jens Birkerods, Professoris Hafniensis, Filio primogenito Johanne Bircherodio, som blef fød i Kiøbenhafn om Eftermiddagen Kl. 3 og efter 25 Aars Forløb bleff iliigemaade Philosophiæ Professor paa det kongl. Universitet sammesteds.
- 2.(12.) Januar. Henimod Midnat døde i Kiøbenhafn M. Jacob Finche, Physices Professor Publicus udi det kongl. Kiøbenhafns Academie, og ordinis Professorii Senior an. ætat. 71.
- 4.(14.) Januar. I Mag. Jacob Finchis, Physices Professoris udi Kiøbenhafns Universitet og Collegii Consistorialis Assessoris succederede (hvad Professionem Physicam angik) Doct. Wilhelmus Wormius, som nu vaar udenlands, og blev literis Regiis til denne Spartaz Academicam hiemkalden; men til vacantem sedem Consistorialem faldt det (efter consvetudinem) den øfverste Extra-Consistoriali til at ascendere. Hvorom Professores hafde efter Høymesse deris Samling og colloqvium paa Consistorio, da obenbem: Wormii Vocations-bref for dennem blef oplæst.
- 13.(23.) Januar. Blef Mag. Jacob Finkes, Physices Professoris, Liig udi Vor Frue Kirke i Kiøbenhafn begravet, og prædikede over hannem Mag. Erich Olufsen, loci Pastor et Præpositus.
*) Døde i Kiøbenhafn den gamle Esaias Fleischer, Kongl: Mayts: Lif-Apotecher, an. ætat. 77, en af Gravitet og store Midler anseelig Mand.
28. Januar. Til denne Dag hafde Episcopus Dr. Laurentius Jacobæus min kiere Faders ordinationem Ecclesiasticam berammet; men den uformodentlig Siugdøm, af hvilken han imidlertid blef angreben, forvoldte, at den samme hellige Act noget lenger hen motte differere.
- 9.(19.) Februar. Reyste Niels Nielsen Aarøe bort med alde fra os, der hand hafde i voris Huus været mine Morbrødres Ephorus i 3 Aar og paa et Aars Tiid tilligemed underviist mig in pietatis et doctrinæ Catecheticæ elementis.
- 10.(20.) Februar. I Vor Frue Kirke i Aalborg blef Hr. Jens Michelsen Thebring¹⁾, Sognepræst til Lørslef og Ørding Meenigheder paa Morsøe, af Episcopo Aalborgens. Doct. Anders Andersen indviet.
- 14.(24.) Februar. Døde i Odense udi Barnsnød Karen Mule, Doct. Christian Henric Lujæ, Medici Practici sammesteds, hans Hustru.

¹⁾ Tæbring.

1663.

- 15.(25.) Februar. Hafde M. Christen Stenbuch, Lingvæ Ebr. Professor Publ. paa det Kongl. Kiøbenhafns Universitet, Bryllup i Kiøbenhafn med Dorthe Brochmand, Sal. Doct. Hans Rasmussen Brochmands, fordem SS. Theol. Professoris Regii, Daatter.
22. Februar. Hafde Mogens Villumsen Bryllup i Aalborg med Dorthe Bering, Peder Berings Consulis Wiburgensis Datter og M. Viti Beringii, Historiographi Regii Søster.
24. Februar. Blef Sal: Karen Mules, Doct. Christian Hendric Lujæ Hustruis Liig udi St. Knuds Kirke i Odense begravet.
25. Februar (7. Marts). Saae jeg min kiere Fader gaa ud om Morgenen fra os i sin philosophiske Habit, men komme ind igien til os (finitis sacris) i Præstehabit, eftersom hand i Dag blef til det hellige theologiske og præstelige Embede i St. Knuds Kirke i Odense indviet af Episcopo Fionæ D. Lafritzt Jacobsøn.
- 2.(12.) Marts. Døde i Nestved Mag. Hans Bache¹⁾, Sognepræst til St. Peders Kirke sammesteds.
- 6.(16.) Marts. Indviiede Episcopus Fionæ D. Lafritzt Jacobsen i St. Knuds Kirke i Odense disse 3 Præster: Hr. Jørgen Hendrichsen Randers, Sognepræst til Herrested, Hr. Hans Eliassen, Medtiener i Ordet til Odense Hospital, og Hr. Rasmus Jørgensen Svabe, Capellan i Vesterborg i Lolland.
- 7.(17.) Marts. *) Døde i Kiøbenhafn Velb: Otthe Christopher Ulfeld, som vaar Velbyrd: Biørn Ulfeld til Raabeløff, Amtmand paa Helsingborg Slot, og Velb: Fru Margrete Brahe til Nessbyholm deris Søn.
- 20.(30.) Marts. *) Døde i Kiøbenhavn Selius Marcellus, Kongl. Mayests. Berg-Raad i Norge og General-Post-Directeur sammesteds, an. ætat. 63.
- 22.(1. Apr.) Marts. I Aalborg hafde Hans Rasmussen, som vaar en af de riigeste og fornemmeste Kiøbmend ibidem, Bryllup med Johanna de Hemmer, Borgemester Henrich de Hemmers Daatter.
28. Marts. *) Resignerede M. Matthiis Claussøn Bang med en Oratione publica Scholæ Otheniensis Rectoratum, som hand paa tiende Aar med Berømmelse hafde forvaltet. Og blef strax paa samme Dag og Sted Niels Andersen Hæls, som tilforn vaar Conrector ibidem, af Episcopo Fionæ D. Laurentio Jacobæo til Rectoris Bestilling indsat.
30. Marts. Holdte M. Matthiis Bang, forrige Rector Scholæ Othenianæ, sin Orationem inauguralem udi Odense Gymnasio for Philosophiæ et Mathematicum Professione sammesteds, hvortil hand 4 Maaneder tilforn vaar af Kongl. Mayt. voceret.
- 31.(10. Apr.) Marts. Blef afgangne Berg-Raad Selli Marcelli Liig i St. Nicolaj Kirke i Kiøbenhafn begravet. Liigprædiken holdtis af Sognepræsten ibidem Mag. Michael Hendrichsen.

¹⁾ if. Wiberg: Baaker.

1663.

3. Apr. Blef Hr. Mogens Lafridsen Linde, Sognepræst til Holt og dess annexerede Menigheder i Nedenæss Proustie, ordinerit i Stavanger Kirke af loci Episcopo M. Christian Tausen.
- 5.(15.) Apr. Om Natten døde i Tornby Præstegaard i Vensyssel Hr. Axel Jacobsen Stenberg, Sognepræst til Tornby og Widstrup Meenigheder.
- 6.(16.) Apr. *) Blef en Hattemager af Odense ved Nafn Knud Basse, som hafde et Mord paa en anden Borger begaaen, paa Odense Torv halshuggen om Morgen.
- *) Paa Peder Pedersen Lerkis Sahl [hvor jeg stod imellem Sognepræsten af Kiøge M. Niels Randulff og hans Hustru, og saae Civis Otheniani decollationem] vaare foruden denem mange fleere fornemme spectatores samlede, baade af indenbyes og udenbyes Kyndinger, og blandt anden Discurs hafde deris Schertz med Byfogden Anthoni Otthesen, fordi hand hafde, førend Justificationen skiedde, traaed (efter gammel Viis) ind i Kredsen og liust Fred ofver Bøddelen, eftersom samme Bøddel hafde ingen afhugget tilforn.
8. Apr. *) Vaar jeg i min Oldemoders Abigael Hasebarts Huus med fleere til Giest, saasom hun i Dag gjorde sin Stads-Møes Johanne Madsdaatters [af hvis festiva conversatione jeg hid indtil hafde, i disse mine Barndoms Aar, haft mangen en Fornøvelsis og Glædskabs Stund,] og Daniel Johansens Fæstendsøll. Thi deris Bryllup blef siden holdt ude paa Landet. Vid. infra 16. August.
- 16.(26.) Apr. *) Hr. Niels Krabbe til Skellinge, Ridder, som forudm vaar Kongl. Maytts: af Dannemark Gen. Krigs-Commissarius i Skaane og Befalningsmand over Sølvisborg Lehn, indtil Landet kom under svensk Herskab, døde paa Belteberg i Skaane om Morgen Kl. 7. an. æt. 60.
- 3.(13.) Maj. Tog jeg om Formiddagen med mine Foreldre og fleere af vore paarørende Venner hen til Aasum og hørde min Morbroders Otthe Thomassen Risbrichs Prædiken, hvilken hand i Kirken sammesteds holdte. Een sagde om hannem: Det vaar Synd andet, end at hand jo skulde blive Præst, efterdi hand har saa gode Gaver paa Prædikestolen. Men en anden svarede: Ney, kiender jeg ham rett, da skal hans Tancker vel heller stunde til at blive verdslig med Tiiden.
- Blef Thomas Pedersen Slagter udi Odense Hospital af Episcopo D. Lawrentio Jacobæo indviet til at være Guds Ords Tiener paa Strynø.
- 4.(14.) Maj. *) Stod den danske Ridders, afgangne Hr. Niels Krabbes Liigbegiengelse i Helsingborg Kirke, hvor Sognepræsten Mag. Terkel Thuesen udi sin Prædiken over hannem forklarede Text. Psal. 141. V. 8.
- 6.(16.) Maj. *) Om Middagen tildrog sig udi Gyrstinge Præstegaard i Selland en jammerlig casus, idet Præsten sammesteds, Hr. Jens Povelzen Sascerides, tilligemed Hr. Hendric Tygesen, Sognepræst i Bringstrup og Sigerslef og Proust i Alstedherrid, item bemelte Hr. Jensis Hustru, hendis Broder, 2 Tienisteqvinder og et lidet Barn, tilsam-

1663.

men 7 Personer, bleve alde ynkeligen indebrendte. Det gick saaledis til: Hr. Jens og hans Kone vaar gaaen samme Dag til Guds Bord i deris Sognekirke og hafde budde deris Proust Hr. Hendrich, som dennem med Sacramentet betiendte, hiem til Bords med sig. Der Madden nu skulde anrettis, veltede Præstekonen en Kiædel med Fett om i Kiøken-Ilden, hvoraf Luen hasteligen foer op i Skorsteenen, antendte i et Minut Køllen, Taget og Loftet, saa at det gandske Huus vaar bespendt, inden mand til Ulykken fornem, og der de udi den Skynding løb omkring for at redde noget Huusgeraad, faldt Huuset med Ilden paa dennem, førend de toge sig vare.¹⁾

8. Maj. Blef Hr. K i e l d M o u r i d s e n²⁾, Sognepræst til Tornby og Widstrup Meenigheder i Vendsyssel, indviet i St. Botulphi Kirke i Aalborg af Bispen D. Anders Andersen.
- 11.(21.) Maj. Blef P e t r u s J a c o b i W i n s l o w i u s udi Odense Skole af Biscoppen Doct. Lavridtz Jacobsen til Scholæ ejusdem Conrektoratum Oratione publica indsat.
- 17.(27.) Maj. Om Eftermiddagen Kl. 3 bortkaldede Gud ved en salig Død M. A l b e r t u m B a r t h o l i n u m, Lycei Fridericiburgensis Rectorem emeritum, futurum meum post funera sua Socerum honoratissimus.
- 23.(2. Jan.) Maj. Disputerede i Kiøbenhavns Universitet pro Cathedra J a c o b H e n r i c P a u l l i, Anatomix Professor Regius. Materia Disputationis vaar: Anatomie Anatomix Bilsianæ, imprimis circa vasa Meseraica, uti et Labyrinthum in ductu rorifero occupata.
24. Maj. Blef Hr. H a n s F i c h, Sognepræst i Biergby paa Taasing, af Episcopo Fionico D. Lafridtz Jacobss. udi Odense Hospital indviet.
27. Maj. *) Døde i Bogense i Fyen Fru A n n e B r a h e, A x e l B r a h e s til Elvidt, fordem Danmarkis Riges Raads, Daatter, men Velbr: E i l e r Q v i t z o v s Enke, hen imod 80 Aar gammel. Vaar vel af skøn Byrrd, men ellers i ald sit Lefnets Væsen et uteerlig og Skarns Qvindfolk.
- 1.(11.) Juni. *) Resignerede Mag. J a c o b H o l m i Slagelse Skole med en Oratione publica samme Scholæ Slaglosianæ Rectoratum, eftersom hand vaar af Kongl. Mayt. der fra kaldet til at være Rector Scholæ og Canonicus i Christiania.
- 10.(20.) Juni. Indviede Erkebispnen Dr. Hans Svane i Vor Frue Kirke Hafniæ disse 3 Præster: Hr. S ø f r e n P e d e r s e n F ø r s l ø v, Sognepræst til Bringstrup og Sigerslef i Alstedherrid, Hr. C h r i s t e n B l i c h f e l d, Sognepræst udi Ringsted, Hr. J a c o b L a n g e b e c k, Sognepræst til³⁾.
- 18.(28.) Juni. Episcopus Stavangriensis Mag. Christian Tausen indviede [ved sin Visitatz-Reyse] i Laurdal Kirke Hr. J e n s C h r i s t e n s e n S l a g e l s e, Medtiener til samme Laur-

¹⁾ Herigennem bekræftes Wibergs Formodning om, at de to, som Nr. 5 og 6 anførte Præster i Gyrestinge er samme Person.

²⁾ Wiberg har Aaret 1660 saavel for Forgængerens Død som for Efterfølgerens Tiltrædelse af Embedet.

³⁾ Kyndby.

1663.

- dals og dends annexerede Meenigheder i Øfre Tellemarkens Prousti.
- 19.(29.) Juni. Hafde Hertug Christian, Dux. Slesv. et Holsatiæ, lineæ Glücksburgensis, Biilager til Wolffbüttel med Sibylla Ursula, Hertug Augusti, Ducis Brunsvico-Lüneburgensis, Daatter.
- 22.(2. Juli) Juni. *) Bevilgede Hans Kongl. Mayt. ved sit udgifne Bref, at Landsdommer Wilhelm Lange motte [enddog hans Boepel nu skulde være i Jylland] beholde fremdeelis sin Profession og dends tillagte reditus ordinarios ved Universitetet og ved en Vicarium lade samme sin Functionem Accademicam forrette.
- 24 (4. Juli) Juni. Døde paa Guddom Kloster i Barselseng Fru Margrete Kaas, Lavridtz¹⁾.
28. (8. Juli) Juni. Vaar jeg til min Moders Morbroders, Anthoni Otthesens, Bryllup med Kirsten Pedersdatter Balslov, Johan Hønis Efterleverske, som holdtis i Brudens Huus, efter at de i St. Knuds Kirke vaare af vor Sognepræst copulerede. Der de kom af Kirken paa-faldt en megtig stor Platz-regn med Torden og Liunild og Hagel, saaat de motte paa Vejen [førend de kunde naa Brude-huset] forføye sig med Bruden udi en iilende Hast ind til en Borgers og Guldsמידs ved Nafn Simon Mathiasen, tvert for Flakhavn boendis.
29. (9. Juli) Juni. De nyegifte Folk, Anthoni Otthesen og hans Kieriste, hafde os atter, i deris Gaard i Korsgaden, til Aftensmaaltid indbuden. Den gode Mand sagde i sin Lystighed: Ad Aare vil vi igien have Eder samlede til Barsel hos os. Og kom det da allermindst i hans Tanke, at hand, inden et Aar vaar omme, skulde være samlet til sine Fædre.
- 2.(12.) Juli. Hafde Sebastian Laurenberg, Mathematicum Prof. Pub. in Regia et Eqvestri Academia Sorana, Bryllup ibidem med Karen Schielderup, Sal. M. Niels Schielderups, fordem SS. Theologiæ Professoris sammesteds, og Concionatoris Danici Daatter.
3. Juli. Blef Dr. Erasmus Bartholin med Senatus Academici Gotbefindende antagen til at sustinere absentis Wilhelmii Langii vices i hans Professione Mathematica udi Kiøbenhafns Universitet, saasom hand og fra denne Tiid i nogle Aar hen, ordinariis Prælectionum diebus tvende Gange paa Auditorio læste, nemlig først i sin egen og siden i bemelte Langii Tiime.
- 13.(23.) Juli. Centum jam clapsi sunt anni ab obitu Ataviæ meæ Maternæ (min Mormoders Farfaders Moders) Medææ Laurentii filia, Joh. Frisii, Consulis Otheniensium primarii, sed secundi sui Mariti, Viduæ, qvæ anno 1563 d. 13. Julii post Dominicam 5. Trin. placide expiravit.²⁾
- 14.(24.) Juli. Om Formiddagen Kl. 8 døde i Kiøbenhavn Find Nielsen, Borgemester sammesteds, ann. ætat. 70.
15. Juli. Hafde min Morfader, Borgemester Thomas Brodersen, os sine Børn og Børnebørn om Middagen til Bords,

¹⁾ g. m. Lauritz Below.

²⁾ Resten af Indførselen udelades her.

1663.

- saasom hand i Dag fyldte sit Climactoricum magnum eller 63 Alders Aar.
22. (1. Aug.) Juli. Stod afgangen Borgemester *Find Niensens* Liigbegiengelse udi Sanct Nicolaj Kirke i Kiøbenhafn; concionem funebrem habente Mag. *Michaele Henricide*, Ecclesiae ejusdem Pastore.
2. Aug. Hafde Sognepræsten til Skagens Kirke, Hr. *Thomas Pedersen*¹⁾, Bryllup i Hiøring med
- 3.(13.) Aug. Hafde Postmesteren i Othense *Ottovon Øsede* Bryllup ibid. med *Anna Catharina Proschewisch*.
- 6.(16.) Aug. *) Blef *Jesper Baltzersen Kønneke*, Studiosus Danus, som baade privatim og publice qveckerske²⁾ Lærdomme defenderede, paa Consistorio Hafniensi stillet for Retten og af Sognepræsten til Trinitatis Kirke *M. Jens Justsøn* efter kongl Befalning anklaget
- Døde i Kiøbenhafn om Aftenen Kl. imellem 6 og 7 Velbr: Frue *Anna Catharina Budde*, *Joachim Friedrich Winds* Frue, der hun ickun i 7 Maaneder med hennem i Egteskab hafde levet.
- 9.(19.) Aug. Vaar jeg med min Moder til *Christen Hansøn Liebnes* (?) Bryllup, holden paa Odense Raadhuus med *Anne Jacobsdatter*.
- 10.(20.) Aug. *) Døde Mag. *Hans Michelsen Rafn*, fordem Collega i Herlufsholms Skole, siden Rector Scholæ Sloglosianæ, men nu Sognepræst til Ørslev Meenighed i Selland; en af sin ungemeene Strengthed sær nafnkundig Skolekarl, som ellers haver in scientia Musica af publico vel meriteret.
12. Aug. Vaar jeg udi min Mosters og hendes Kieristis Doct. *Christopher Balslaus Huus* til Barsel-Giestebud, saasom deris anden Søn *Peder Balslav* blef i Dag christnet.
14. Aug. Blef Hr. *Povel Struch*, Sognepræst til Broust og Svenstrup Meenigheder i Øster-Hanherred, ordinerit in æde Botulphiana Alhurgensi af Bispen Doct. *Anders Andersen*.
- 16.(26.) Aug. Vaar jeg med mine Foreldre til *Daniel Johanssens* (udi Dyre sitzhaftig) og *Johanne Madsdatters* Bryllup.³⁾
19. Aug. *) Blef paa Consistorio Hafniensi udi *Jesper Kønnekes* Sag, [der den siden d. 6. Aug. nogle Gange hafde været agerit] dømt af Senatus Academico saaledes: At dersom hand icke inden 6 Uger vilde omvende sig fra sin Vildfarelse og lade sig underviise, skulde hand relegeris in perpetuum fra Academiet og der foruden kiendis i *Hans Mayts*: Naade og Unaade, efterdi hand i sine Lærdomme angreb den høyeste Øfrighed.
21. Aug. Blef fød paa Brobygaard i Fyen Jomfrue *Helle Hellen Trolle*, Velbr: *Byrge Trolles* til Trollholm, og Fru *Pernille Bildes* Daatter. Vid. inf. 13. Octob.

¹⁾ Thomas Pedersen Skagboe (ell. Skouboe) var if. *Wiberg g. m. Maren Thomasdatter*.

²⁾ kvækerske.

³⁾ se ovenfor 8. April.

1663.

23. Aug. Døde i sin Præstegaard Hr. Thomas Henriksen¹⁾, Sognepræst til Aaby og Biersted Meenigheder i Vendsyssel, natus annos 51.
30. (9. Sept.) Aug. *) Doct. Lafridtz Jacobsøn, Biscop over Fyens Stift, døde i sin Bispe-Residentz udi Othense om Morgenen Kl. 5, der det ringede sammen til Froprædiken, an. ætat. 64. Episcopatus vero 13.
- 4.(14.) Sept. *) Giorde Mag. Niels Bang, /: hidindtil Sognepræst til Dalum og Sanderum Meenigheder i Fyen :/ sin korporlig og biskopelig Eed for Kong Friderich den Tredie paa Kiøbenhafns Slot, saasom hand af Kongl: Maytt: vaar kaldet og beskicket til at være Episcopus Fionix̄ i Sal. Dr. Lafridtz Jacobsens Sted.
- 5.(15.) Sept. Døde Hr. Samuel Bugge, Sognepræst til Eidsfiord Meenighed og Provst over Nordfiorden i Norge.
- 10.(20.) Sept. Blef Episcopi Fionensis D. Lavridtz Jacobsens Liig i St. Knuds Kirke i Odense begravet. Liigprædiken holdte Sognepræsten M. Lavridtz Christensen Weljeus.
15. Sept. Hafde M. Vitus Bering, Historicus Regius, og Assessor i Kammer-Collegio, Bryllup i Kiøbenhafn med sin anden Hustrue Gertrud Jørgensdaatter, Renteskriver Jørgen Hansens Daatter.
17. Sept. Hafde Hr. Christen Jensen Blichfeld, Sognepræst i Ringsted, Bryllup udi Kiøbenhafn med Kirsten Christensdaatter.
- 20.(30.) Sept. Hafde Hertug Christian Dux Slesv. et Holsatiæ lin. Glücksburgens., Bryllup med Sibylla Ursula, Hertug Augusti, Ducis Brunsvico-Luneburgensis Datter, Principe ob singularem eruditionis laudem celeberrima.
27. (7. Okt.) Sept. *) Døde paa Nielstrup i Lolland Hr. Christopher Urne til Asmark, Ridder, Dannemarkis Riges Raad og Cancellar, an. ætat. 70.
- Samme Dag døde ogsaa paa sit Slot Glycksburg i Hertugdøm Slessvig den gamle Hertug Philippus, Dux Slesv. et Holsatiæ lin. Glücksburgensis, i sit Alders 80 Aar, thi hand vaar fød anno 1584 d. 15. Marts.
- Hafde Hach Lafridtz en, Ambt-Skriver over Ringstedt Læhn, Bryllup i Kiøbenhafn med Maren Hendrichsdaatter, Hendrich Madsens Daatter af Kiøge.
29. Sept. Stod Velbr. Otthe Skeels til Birkelse, kongl. Secreters i Cancellie-Collegio, Bryllup i Viborg med Jomfru Sophia Rosenkrantz, Velbr: Jørgen Rosenkrantzes, Ober-Hofmesters udi det kongl. og adelig Academie paa Sorøe, og Fru Christentze Juels Daatter.
2. Oktob. Døde i Kiøbenhafn Hans Matthiassen Mechelborg, en fornemme lærd, meget riig og velbereyst Mand, anno ætatis 45.
- 11.(21.) Oktob. Paa det Slot Augustus-burg paa Als blev fød Hertug Ernst Gynters og Frøichen Augustæ

¹⁾ Hjørring.

1663.

- Daatter, Dorothea Luysa, Hertuginde af Slesvig-Holstein lin. Sunderburgensis. Vid. 29. Apr. 86.
- 13.(23.) Oktob. Døde paa Brobygaard i Fyen Jomfrue Helle Helena Trolle, Byrge Trolles og Fru Pernille Bildis Daatter, der hun ikkun hafde levet i 7 Uger og 4 Dage.
15. Oktob. Blef fød i Kiøbenhavn Friderich Friis, Velbr: Mogens Frisis, Kongl: Befalnings-Mands over Lister og Mandal Lehne i Norge, og Assessors i Kammer-Collegio, samt Fru Anne Mariæ Offenbergs Søn, men levede dog icke ret lenge. Vid. 29. Aug. 65.
- 18.(28.) Oktob. Blef M. Niels Bang indviet i St. Knuds Kirke i Odense til Biscop over Fyens Stift af Episcopo Wiburgensi M. Peder Willadtzen.
25. Oktob. Hafde Casten Thønnesøn, Borgemester i Ribe, Bryllup i Aalborg med Margrethe Christophersdaatter de Hemmer.
28. (7. Nov.) Oktob. Hafde Hr. Axel Jacobsen, Sognepræst til Sandby Meenighed i Selland, Bryllup i Odense med Karen Jørgensdatter, Sal. M. Jørgen Jørgensens, fordm SS. Theologiæ et Lingvæ Ebr. Professoris Otheniani, eldste Daatter.
- Ordinerede Episcopus Alburgensis, Dr. Andreas Andr. Rincopius, i St. Botulphi Kirke tvende Præster, nemlig: Hr. Jacob Lafridsen Bieske, Capellan til Sundby og Hvorup Sogner, og Hr. Christen Jensen Kaaberøe, Medtiener til Wang og Tvorup Meenigheder.
- 1.(11.) Novemb. Vaar jeg med mine kiere Foreldre til Anders Pedersens, sidtzhafsig paa Tarupgaard, og Birgitte Knudsdaatters (min Moders Morbroderdatters) Bryllup, som blef holdet paa Othense Raadhus i stor og fornemme Forsamling.¹⁾
- 4.(14.) Novemb. Stod afgangen Hr. Christopher Urnes, Eqvitis Aurati, Regii Consiliarii intimi, et regni Daniæ Cancellarii, adelig Liigbegiengelse udi Nykiøbings Kirke i Falster; concionem funebrem habente M. Nicolao Bangio Fioniæ Episcopo.
- 8.(18.) Novemb. *) Om Eftermiddagen Kl. 8 døde i Kiøbenhavn udi sin Gaard i Store Kanikestrædet Greve Christian Rantzow, Sacri Romani Imperii Comes.
22. (2. Dec.) Novemb. Vaar jeg med mine Foreldre til Christen Lafridtzen Leehs, fornemme Kiøbmands, og Gunild Foksdatter Withs Bryllup, som holdtis paa Odense Raadhuus.²⁾
4. Decemb. Forrettede Biscopen i Fyen, Mag. Niels Bang, sin første Præsteordination udi Sanct Knuds Kirke i Odense, da hand disse tvende hæderlige Mænd indviede: Hr. Jens

¹⁾ Se iøvrigt Molbechs Uddrag under 5. Novemb. om Anders Pedersen, der formodedes at være Søn af Christen Thomesen Sehested.

²⁾ Af en Indførsel under 2. Nov. fremgaar det, at Leeh havde været Bodsvend hos Raadmand Peder Pedersen Lerke, der til Bryllupet skænkede Brudeparret en Sølvkande. Paa Kandens Laag var Givernes Vaabner anbragte. Sophie Pedersdatters viste en Due med et Olieblad i Næbet.

1663.

Pedersøn Kolding¹), Sognepr. til Dalum og Sande-
rum, og Hr. Peder Rasmussen, Medtiener til Sønderby og Hellenes Meenigheder.

Hafde Velbr: Thage Høy Bryllup paa Waargaard i Wensyssel med Jomfru Margrete Arnfeld.

- 5.(15.) Decemb. Døde i Odense udi Dagningen Sophia Pedersdatter, Peder Pedersen Lerkis Raadmands Hustru, kort efter at hun i Barselseng vaar forløst med en dødfød Datter.
- 10.(20.) Decemb. *) Blef Greve Christian Rantzows Liig om Aftenen ved mange Carossers Følge af Kiøbenhafn udført og blef imidlertid ringet med alle Stadens Klokker, hvilket samme og siden skiedde udi alde de andre Kiøbstæder i Landene, hvor Liiget ved Henførelsen kom igiennem, saasom Roskild, Ringsted, Slagelse, Korsøer, Nyborg etc.
- 12.(22.) Decemb. Døde i Kiøbenhafn om Aftenen Kl. 11 Maren Jørgensdatter Brod, som forud havde vaaren Mag. Wichmand Hasebarts, Episcopi Wiburgensis Hustru, men havde siden til Egte Hans Mule Jørgensen, Communitatis Reg. Oeconomum.
- 18.(28.) Decemb. Blef Sal: Sophia Pedersdaatters, Peder Pedersen Lerkis Hustruis Liig udi St. Knuds Kirke i Odense hæderlig begravet, concionem funebrem habente Mag. Laurentio Christiani Wellejo.
- 21.(31.) Decemb. Blef Hans Mules Hustruis, Sal. Maren Jørgensdaatter Brods Liig i Vor Frue Kirke i Kiøbenhafn begravet. Liigprædiken over hende holdt Mag. Erich Olufsen Torm.
26. Decemb. Om Morgenen int. h. 5 et 6 blev føed i Kiøbenhafn Friderich Skach, Velbr: Hr. Hans Skach til Møgeltønder og Gram [Ridder, Kongl. Mayts. Feltherre, Præsident i Krigs Collegio, Oberst til Hest og Fods etc.] og Velbr: Fru Anne von Blumen, deris Søn, som levede ickun stacket. Vid. 10. Juli 65.

1664.

- 1.(11.) Jan. Døde i Kiøbenhafn Mag. Niels Spend, Sognepræst til Holmens Kirke sammesteds og Proust over Kongl. Mayestets Skibspræster.
- 6.(16.) Jan. *) Om Morgenen døde i Kiøbenhafn Joachim Moltcken, en berømt og fornemme Boghandler sammesteds, som hafver paa sin Bekostning mange skønne latinske, danske og tydske Bøger oplagt.
- 15.(25.) Jan. Samme Dag, som jeg i Jesu Nafn fyldte mit Alders siet Aar, bleff min tredie Broder Jacob Bircherod fød i Odense om Aftenen Kl. . . . Og vaar det end merkeligt, at ligesom hans Dies Natalis blef den samme Maanetsdag, som min, saa vaar det ogsaa nu den samme Dag i Ugen, nemlig Fredagen efter Dominicam primam ab Epiphan.
- 20.(30.) Januar. Blef min kiere Broder Jacob i St. Knuds Kirke af vor Sognepræst M. Lafrids Christensen døbt, eodem tam

¹) If. Wiberg: Jens Pedersen Bergendal.

1664.

septimanæ, qvam anni die, paa hvilken jeg iligemaade blef for 6 Aar siden ved Fornylsens Bad igienfødt. Vor Olde-moder Abigaël Sal. Otthe Knudsens baar saavel hannem som mig til Daaben.

31. Januar. Hafde M. Niels Jacobsen Sperling, Rector Scholæ Holbecensis, Bryllup i Holbeck med Kirstine May, M. Søfren Mays, loci Pastoris Daatter.
5. Februar. Døde i Opslo Bispe-Residentz i Norge Mag. Henning Stockflet, Biskop over samme Opslo eller Christiania Stift.
18. Februar. Blef Biscopens i Opslo Stift Sal. M. Henning Stockflets Liig i Christiania Kirke begravet.
21. Februar. Giorde M. Terkild Tuesen, som hid indtil hafde vaaren Sognepræst i Helsingborg udi Skaane, sin første Prædiken i Holmens Kirke Hafniæ, efterat hand af Kongl. M. vaar kaldet til samme Menigheds Pastorat og Cleri Navalis Præpositur udi afgangne M. Niels Spends Sted.
28. Februar. Hafde Hendrich Hønne, fornemme Kiøbmand i Odense, Bryllup sammesteds med Cathrine Bendixdatter, Bendix Lafridsens, Civis Othin. primarii, Daatter.
- 3.(13.) Marts. M. Hans Envoldsen Brockmand, Biscop i Aarhus, døde sammesteds hor. fere 12 pomerid. eller strax imod Midnat, anno ætat. 43. Episcopatus vero 4to.
- 4.(14.) Marts. Nogen Alteration fick voris Familie over den gode Mands Morbroder Anthonis¹⁾ hastige og for faa Dage siden gandske uforventet Bortsovelse, hvilken dog vaar, til de nærværendis Trøst, meget christelig og salig. Verba ejus postrema, efter at Præsten hafde hannem om Natten med Sacramentet betient, vaare disse Patriarchens Ord: Jeg slipper dig ikke, førend du velsigner mig.
- Dette maa nok herhos, ut res notatu digna, observeris, at bem. sal. Mand og Episcopus Arhusiensis Mag. Hans Brochmann, hafde icke aldeeniste af een Stam-Moder (de qva vid. 13. Jul. 63) deris Extraction, men vaare endogsaa begge fødte An. 1621 mense Aprili, item hafde lenge, ved sær fortrolig Omgængelse baade inden- og udenlands, elsket hin anden som Brødre, og nu endelig skulde de begge eodem nocte, ja fast eodem hora, diversis licet in locis ved Døden sige Verden gode Nat.
- Strax efter Midnat, efter Kl. nesten halvg. 1 Formidd. døde i Odense Anthoni Otthesen, Byfoged sammesteds, anno ætatis 43.
- I St. Knuds Kirke i Odense blef af Episcopo M. Nicolao Bangio indviet Hr. Hans Brandt, Sognepr. i Eridtzkiøbing.
- 6.(16.) Marts. Hafde Hr. Kield Mouridsen Borchorst, Sognepr. i Tornby i Wensyssel, Bryllup ibidem med secunda sua Conjuge Karen Hansdatter.
9. Marts. I St. Botulphi Kirke i Aalborg blef Hr. Anders Pedersen, Medtiener og designatus Pastor til Tømmerby og Lild Sogner, af Biscopem Dr. Anders Andersen inaugurerit.

¹⁾ se nedenfor samme Dag.

1664.

30. (9. Apr.) Marts. Døde i Kiøbenhafn Mag. Gregers Christensen, antehac Conrector Scholæ Hafniensis, men nu i disse Dage kalden af Kongl. Mayt. til at være Lector Theologiæ udi Ribe, hvilken Bestilning hand dog ingen Tiid kom til at betienne.
- 9.(19.) Maj. Blef Mag. Christian Nold af Kongl. Mayt. kaldet og beskicket til at være SS. Theologiæ Professor Ordinarius i Kiøbenhafns Universitet efterat samme Professio Theologica hafde siden Sal. Mag. Pfeiffii Død paa andet Aar vaaren vacant.
19. (29) Maj. Indviede Ercke-Bispen Doct. Hans Svane i Vor Frue Kirke i Kiøbenhafn tvende Biscoper, nemlig Hr. Eric Mogensen Grave, hid indtil Kongl. Mayts. Hofprædikant, til Biscop over Aarhus Stift i Jylland, og Mag. Hans Clausen Rosing, hid indtil Sognepræst i Kalundborg, til Biscop ofver Christiania eller Opslo Stift i Norge.
24. Maj. Døde i Aarhus Anders Lydicksøn, Borgemester der i Staden, og blef otte Dage der efter i Domkirken sammesteds hæderlig til Jorden bestædiget.
- 1.(11.) Juli. *) Blev Regis nostri eldste Daatters, Prinsesse Annæ Sophiæ Forlovelse med Chur-Printzen af Sachsen samtlige Undersaatter af Hans Kongl. Maytt. notificerit med den behørige Princessinne-Styrs Publication og Paabud.
8. Juli. Blef Hr. Hans Lock, Sognepræst til Svaninge Meenighed i Sallingherid af Episcopo Fion. M. Nicolao Bangio udi St. Knuds Kirke i Odense ordinerit.
- 17.(27.) Juli. Hr. Simon Rasmussen, Præst udi Rimsøe, holdt Bryllup ibidem med Margrete Nielsdaatter.
27. Juli. Hafde Præsidenten i Nyborg Claus Rask Bryllup sammesteds med Elsebeth Andersdaatter Scheffer, S. Mag. Madtz Lerckis, fordum Sognepræst og Provst ibidem, hans efterlatte Enke.
7. August. Tvende Kaaber-Stycker, med sorte Rammer omkring, hafde min Morfader ald den Tiid, i hvilken jeg kiendte ham, staaende paa Hylden over sin Bordende i hans daglig Stue; det ene vaar Sal. Cancellen Christen Thomassen Sehsteds, det andet vaar lærde Holger Rosenkrantzis. Der mig nu /: da jeg spiisede hos ham til Aften :/ indfaldt at spørge hannem ad, hvis Billeder eller Afbildninger det skulde være, sagde hand mig det strax og lagde med dette der til: Disse to Mænd haver været, nest Gud, mine bedste Patroner og Forfremmere til ald tiemelig Velfærts Erlangelse her i Verden.
8. August. Om Formiddagen Klok. 7 døde i Kiøbenhafn Mag. Rasmus Hanssøn Brochmann, SS. Theologiæ Professor Pub. og Magnificus Academiæ p. t. Rector, anno ætatis 38.
- 19.(29.) August. Blef Magnifici Rectoris, Sal. M. Erasmi Brochmann i Liig udi Hellig Trefoldigheds Kirke i Kiøbenhafn ved en høyanseelig Comitæt begravet.
26. August. Bispen udi Aalborg Dr. Anders indviede i St. Botulphi Kirke sammesteds disse tvende Præster: Hr. Frandtzt Michelsen¹⁾, Sognepræst til Aasted og Skerum Meenig-

¹⁾ Vogelius.

1664.

- heder, og Hr. Frandtzen Andersen Storup, Capellan til Børlum og dess Annexer.
11. Septemb. Hafde Sognepresten til Aaby i Vensyssel Hr. Hans Tanke Bryllup ibidem med Johanne Thomasdatter, hans Formands i Kaldet, afg. Hr. Thomas Henrichsens Daatter.
25. (5. Okt.) September. Blev Hr. Johannes Mouridsen Borchorst, Sognepræst til Fladde og Gierum Meenigheder i Vensyssel, copulerit til Antecessoris sui penultimi Daatter Ellen Povelddatter Tanche. Bryllupet stod til hendes Broders Hr. Hans Tanke i Aaby.
5. Oktober. I St. Knuds Kirke i Odense indviede Biscopen Mag. Niels Bang 3 Præster, som vaare: Hr. Rasmus Madsen¹⁾ Sognepræst til Eilbye og Meilbye Meenigheder, Hr. Jens Simonsen, Capellan til Aasum Sogn og Hr. Henning Cortsen Abelsted.
- 11.(21.) Oktober. Dni. Jani Burchardi, Pastoris Tranbergensis in Samo Balthica, nuptice cum Ingeburga Foss, Hafnia.
- 12.(22.) Oktober. In Synodo Alburgensi blev Sognepræsten til Hundslund²⁾ Meenighed i Wendsyssel, Mag. Michel Pedersen, af Biscopen Dr. Anders Andersen creerit til Provst i Jerslev Herred.
- 13.(23.) Oktober. Om Aftenen Kl. halvg. 9 døde i Aarhus M. Christen Nielsen Friis, Sognepræst til Vor Frue Kirke sammesteds og Canonicus.
21. Oktober. *) Døde i Kiøbenhafn Velbr. Fru Dorte Sehested, Sal. Cancellar Christen Thomesen Sehesteds Daatter og Velbr. Marqvor Rodstens til Leerbeck.
3. Novemb. Hr. Johannes Heimerich, Sognepræst til Pilworm i Hertugdøm Schleswich og Probst over de Nordstrandiske Kirker, døde sammesteds af høy Alderdom, anno Ministerii 54, ætat. 79, conjugii vero 52.
11. Novemb. Blef afgangne Fru Dorothea Sehesteds [Marqvor Rothsteins Fruis] Liig i Vor Frue Kirke i Kiøbenhafn paa adelig Viis begravet. Liigprædiken forrettede M. Erich Olufsen Torm, loci Pastor et Præpositus.
7. Decemb. Blef Hr. Jens Pedersen Schibstad, Sognepræst til Hvidberg, Ørum og Lodbjerg Meenigheder i Thye, af Episcopo Aalburgensi Dr. Anders Andersen indviet.
12. Decemb. *) Om Formiddagen Kl. 11 døde paa Biørnsholm i Nørre Jylland Velbr. Axel Juul Nielsen, samme Steds Proprietarius, anno ætatis 67.
22. (1. Jan.) Decemb. Om Middagen blef Conector Scholæ Metropolitanæ Mag. Jørgen Hammer af Dr. Johanne Wandalino, SS. Theologiæ Professore pub. og Alumnorum p. t. Inspectore ac Ephoro, i det kongl. Communitet i Kiøbenhafn installerit og indsat til at være ejusdem Communitatis Regiæ Præpositus i afgangne M. Jens Gregersens Sted.

¹⁾ Kværndrup.

²⁾ Nu Dronninglund Sogn.

1665.

6. Januar. Om Aftenen var jeg i Dr. Balslovs Huus og saae de sædvaanlige Ludos Comicos, som præsenterede de Hellige 3 Konger og Stiernen etc. af nogle Skolis-Personer at ageris.
10. Januar. Døde i Hvidberg Præstegaard udi Thy Hr. Jens Nielsen Lundsgaard, Sognepræst til bemelte Hvidberg og Liungsoe Meenigheder, anno ætat. 47, minist. qvinto.
- 17.(28.) Januar. Om Natten Kl. imod 1, døde i Kiøbenhafn M. Anders Hansøn, Sognepræst til Hellig Geistis Kirke sammesteds, anno ætat. 61.
- 20.(30.) Januar. Døde i Kiøbenhafn om Aftenen Kl. 7 den fornemme Matrone Margrete Finke, Sal. D. Jørgen Fuirens, fordm berømmelig Medici Practici sammesteds, efterlatte Vidue, anno ætatis 70, viduitatis 37.
24. Januar. Saae jeg proaviam meam Abigaëlem Hasebarticke lidet sorigfuld, siden hun hafde spurt Margrete Dr. Jørgen Fuirens dødelig Afgang, eftersom de hafde vaaren ald deris Tiid udkaarne Venner og holdt i deris unge Aar søsterlig Omgængelse indbyrdes, hvilket adskillige Breve udviisede, som de i fremfarne Tiider hafde vexlet med hinanden, af hvilket et kom i mine Hænder.
26. Januar. Blef Sal. M. Anders Hanssens Liig udi Hellig Gestis Kirke i Kiøbenhafn begravet. Liigprædiken forrettede Prousten Mag. Erich Olufsen Torm.
31. (10. Febr.) Januar. Blef Sal. Margrete Doct. Jørgen Fuirens i St. Nicolai Kirke Hafniæ begravet, og prædikede over hende Sognepræsten M. Michael Hendrichsøn.
Om Natten døde i Bredkier Præstegaard i Vendsyssel Hr. Christen Gertsøn, Sognepræst til Hellevad, Ørum og Hellum Meenigheder og Proust i Jerslef herrid, anno ætatis 73, der hand hafde betient dette Pastorat i 48 Aar.¹⁾
- 5.(15.) Februar. Hafde Velbr. Lorendtz Cort von Vren til Meilsted Bryllup paa Egebjerg i Wensyssel med Fru Dorte Krabbe.
13. Februar. Døde i Kiøbenhafn Morten Michelsen Thune, fordm Kongl. Mayts. Proviant-Skriver udi 15 Aar, siden Raadmand i samme Kongl. Residentz-Stad, en fornemme riig Mand, anno ætat. 63.
16. Februar. *) Døde i Kiøbenhafn Arent Tingnagel, kongl. Mayts. Ober-Compagnie-Mester paa Bremerholm, som vaar kommen her ind i Riget med den hollandske Auxiliær-Orlogsfloode an. 1658 og siden i kongl. Tieniste forbleven.
24. Februar. Blef Raadmand Morten Michelsen Thunes Liig udi Holmens Kirke i Kiøbenhafn begravet.
3. Marts. I Christiania Kirke bleve tvende Brødre Hr. Niels Lafridsen Chartius, Capellan til Hof Meenighed i Tønsberg Provsti, og Hr. Povel Lauridsen, Capellan til Rolloug i Laurvigs og Nummedals Prousti, af Episcopo M. Hans Rosing præsteviiede.
5. Marts. Blef M. Niels Randulf, antehac Pastor Coagiensis i Sellandia installerit og indsat udi Hellig Geistis Kirke i

¹⁾ Se 31. Decbr. 1665.

1665.

- Kiøbenhafn til samme Meenigheds Pastoratum af M. Erich Olufsen, Templi Divæ Virginis Pastore et Præposito.
12. Marts. Hafde Oberst Lieutenant Hartvig Ottho Petersen von Deden Bryllup i Aalborg med Jomf. Anna Dorothea von Witberg.
- 15.(25.) Marts. I afgangne Hr. Bent Olufsens, Sognepræstis til Hvide Ovre uden for Kiøbenhafn, hans Sted blef ved conclusum Consistorii antagen M. Søfren Lafritsen¹⁾, Medtiener til Vor Frue Kirke og sluttet, at bemelte Hvide-Ovris Pastorat skulde herefter stedse være til Vor Frue Kirkis øverste Capellani annecterit²⁾.
- Blef Hr. Christopher Nielsen Sperring, Sognepræst til Hvidbjerg og Liungs Kirker paa Thyholm, indviet i St. Botulphi Kirke i Aalborg af Bispen sammesteds Doct. Anders Andersen Rincøbing.
28. Marts. *) I Ribe afgick ved Døden en overmaade bedaget Qvinde, nafnlig Else Ifversdatter Vandel, Peder Christensens, Civis Ripensis, efterlatte Enke, anno ætat. 102, Viduit 65.
31. Marts. Døde Mag. Ivarus Petri Adolphus, Pastor Fronensiun, og Provst i Guldbrandsdalen i Norge, anno ætatis 45.
5. April. *) Fru Mette Rosenkrandtzt, Velbr. Erik Rosenkrandtztis til Rosenholm, døde paa samme deris Gaard Rosenholm i Barnsnød om Formiddagen Kl. 9, an. ætat. 33.
7. April. Døde i Kiøbenhafn Doct. Henrich Ernst, J. U. D. et Professor in Regia et Eqvestri Academia Sorana, Consiliarius Regius, Assessor i Høyeste Ret og Cancelli-Collegio, an. ætat. 63.
- 16.(26.) April. Bleff fød i Kiøbenhafn Doct. Thomæ Bartholini fierde Søn, Johannes Bartholinus, som siden bleff Theologiæ Professor in Academia patria.
17. April. Døde i Kiøbenhafn Peter Pedersen Kierte-minde, Kongl. Mayts. Commandeur Capitain til Søis, og Eqvipagie-Mester paa Holmen.
2. Maj. Bleff Erich Rosenkrandsis Fruis Sal. F. Mette Rosenkrandsis Liig udi Aarhus Domkirke med adelig Fær begravet. Liigprædiken holdte Biscoppen Hr. Erich Grave.
- 13.(23.) Maj. Vaar jeg om Aftenen med mine Foreldre og Sødskinde til min Morbroders D. Balslovs, hans kiere Hustrue min Moster at felicitere over sin lykkelige Forløsning med deris unge Datter, som hodie blef fød. Hun fik siden Episcopum Fionia til Egte. Vid. . . . Decemb. 94
15. Maj. Bleff Hr. Peder Michelsen Arctander, Medtiener og Pastor designatus til Tanderup Meenighed i Fyen, ordinerit i Odense Hospitals Kirke af Bispen M. Niels Bang.
19. Maj. Bleff Hr. Christen Madtzen, Capellan til Hammer Sogn og dess Annexer i Vendsyssel, præsteviet i Aalborg af Episcopo Dr. Andrea Rincopio.

1) Bergendal.

2) 1747 blev Hvidovre Anneks til Frederiksberg.

1665.

21. Maj. Eftersom min Mosterdatter Birgitte Balslov blev i Dag døbt, saa anrettede hendis Foreldre udi deris Huus et skiønt Barsel-Maaltid, i hvis Tractament jeg ogsaa blev deelagtig.
23. Maj. *) Gjorde Peder Pedersen Lerke paa sin Sahl et stort og kostbar Giestebud, fast ligesom et Bryllup, hvor til alde Byens fornemmeste Indvaanere, baade geistlige og verdslige, vaare indbudne, saasom hand paa denne Maade vilde splendide valedicere¹⁾ vor Stad, hvis florentissimus Civis hand i mange Aar hafde vaaren. Jeg hafde samme Tiid iblant Giesterne en meget fornøvelig Dag.
24. Maj. Resignerede Peder Pedersen Lerke sin Raadmands Bestilling paa Odense Raadhuus.
27. Maj. Tog Hans Thomassen Borch²⁾, som nesten et Aars Tiid hafde læst for mig, Afskied fra os, saasom hand agtede til Academiet udi Kiøbenhavn sig at begive.
28. Maj. Gjorde min kiere Morfader Thomas Brodersen for sine Sønners Skyld, som vaare reysefærdige, et Giestebud udi sit Huus om Middagen for samtlige sine Børn og Svogre.
31. (10. Juni) Maj. Gjorde jeg mine Morbrødre, Otthe Thomsen og Broder Thomasøn Risbrich, Geleide fra Odense til Assens, saasom de i Dag anfangede deris første Udenlands-Reyse.
1. Juni. Tog mine Morbrødre samt deris intineris comes Heinrich Stampe, Afskied fra os i Assens og forføyede dem over lilde Belt til Hadersleb og derfra siden videre fort ad Holland.
 2. Juni. Antog min kiere Fader til min privatum Præceptorem en anden af Gymnasisterne, nafnlig Hans Jensen, fød udi Odense, med Accord, at hand, ligesom den forrige, skulde nogle Timer om Dagen [naar hand ej Gymnasium frequenterede,] gaa hen til mig i Huuset og
 5. Juni. Døde paa Ulstrupgaard i Thye Fru Anne Hedvig Skinckel, Velbr. Hartvig Kaasis, prædii ejusdem Domini, uxor.
 6. Juni. Eftersom Peder Pedersen Lerke i Dag med alde fra Odense bortreysde, og mine Foreldre gjorde hannem Compagnie til Nyborg, saa
 7. Juni. Hr. Christen Berthelsen, Capellan til Hundborg og Janderup Kirker i Thye, blev in Templo Botulphiano Aalburgensi af Biscopoen Doct. Anders ordinerit.
 - 1.(11.) Juli. Døde Mads Hanssøn, Raadmand i Odense, i sit Alders 76 Aar, der hans Skrøbelighed en Tiid lang hafde holdet hannem ved Sengen.
 - 4.(14.) Juli. Om Aftenen Kl. halfg. 6 bortkaldede Gud udi Birkerød Præstegaard i Selland ved den tiimelige Død min kiere Farmoder, Maren Jacobsdatter, Sal. Hr. Jens Hermanssens, for dum Sognepræstis ibidem, efterlatte Enke.

¹⁾ Molbech oversætter dette til: tage afsted (!) med.

²⁾ Antagelig Hans Thomsen Borch, der 1676 blev Sognepr. t. Hvidstrup og Fløng.

1665.

*) Hafde Peder Pedersen Lærke, [som nu hafde forladt Odense og boede i Kiøbenhafn,] Bryllup ibidem med Dorthen Nansen, Sal. Borgemester Find Nielsens Enke og Præsident Hans Nansens Datter.

Døde i sin Præstegaard Hr. Claus Lauridtzen Assens, Sognepræst til Tommerup og Brylle Meenigheder i Fyen, og fik til Successorem sin forhen indviet Medtiener Hr. Jacob Knudsen Fangel.

Blef fød Frøiken Anna Friderica Philippina, Hertuginde af Slessvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Grevinde af Oldenborg og Delmenhorst, Philipp Ludovici, Ducis Slesv. Hols. lin. Sunderb. filia, Christiani 3 Danorum Regis Abneptis.

8. Juli. Døde i Kiøbenhafn Velbyrdig Friderich Bilde, Herre til Bourholt i Vendsyssel, som vaar Sal. Steen Bildes og Fru Karen Skeels Søn.
- 19.(29.) Juli. Døde i Assens Mag. Niels Sass, Sognepræst sammesteds og Provst i Bogherridt.
4. August. Ordinerede Bispen i Christiania M. Hans Rosing tvende Præster, nemlig Hr. Jacob Borch, Capellan til Elverum i Hedemarkens og Østerdalens Prousti, og Hr. Jens Hals, Medtiener til Hitterdall Meenighed i Neder-Tellemarkens Prousti.
- 20.(30.) August. Hafde Doct. Christian Hendric Luja, Medicus Practicus udi Fyen, Bryllup i Odense med Abigail Lavridtzdatter, Sal. D. Lavridtz Jacobsøns, Episcopi Fionensis eeniste Daatter.
26. August. Om Eftermiddagen Klokken 4 døde i Kiøbenhafn M. Christen Steenbuck, Lingvæ Hebr. Professor Regius in Universitate Hafniensi, an. ætat. 40.
5. September. Blef Sal. M. Christen Stenbuchs, Ebr. Lingvæ Professoris Liig udi Vor Frue Kirke i Kiøbenhafn begravet, concionem funebrem habente M. Erico Tormio, loci Pastore ac Præposito.
- 7.(17.) September. *) Døde paa Kiøbenhafns Slot Dronningens Fruentimmers Hofmesterinde Fru Maria Elisabeth Haxthusen, gebohrne von Geisspitzheim, an. ætat. 63.
8. September. I St. Botulphi Kirke i Aalborg indviede Biscoppen Dr. Anders Andersen disse 3 Præster, Hr. Baltzer Jenssøn Hals, Sognepræst til Understed og Karup Kirker, Hr. Morten Jensen¹⁾, Sognepræst til Ulsted Kirke, og Hr. Christen Jensen Røgelhede, Capellan til Hellevad, Ørum og Hellum Kirker.
3. Oktober. Mag. Jens Skelderup, Biscop over Bergens Stift i Norge, døde udi sin Bispe-Residentz om Natten, an. ætatis 62, Episcopatus autem 17mo.
- 4.(14.) Oktober. I St. Knuds Kirke i Odense indvier Bispen Mag. Niels Bang disse to Præster, Hr. Berthel Ludvigsen, Sognepræst udi Assens, og Hr. Peder Carstensen, sin Faders Medtiener St. Hans Kirke i Odense.

¹⁾ Juul.

1665.

- Hafde Hr. Cort Pedersen Hual¹⁾, Sognepræst til Skulleløv og Selsø i Selland, Bryllup hiemme hos sig selv med Dorothea Gad, afg. Hr. Peder Pedersen Gads, fordem Sognepræst til Aversie og Thestrup, hans Daatter.
- 7.(17.) Oktober. Om Aftenen ved 7 slet optendtes en ulykkelig Ild i Jørgen Vichmands Gaard, Raadmands i Othense, som laa i Vestergade og opbrendte den og nok 2 til foruden omliggende Gaarde, som bekomme Skade.
11. Oktober. Blef Sal. M. Jens Skielderups, Episcopi Bergensis Liig udi Domkirken i Bergen hæderlig begravet. Liigprædiken holdte Sognepræsten ibid. M. Ambrosius Hardenbech.
- Episcopus Aalborgensis Doct. Anders Andersen creerede i deris Landemode sammesteds Hr. Jørgen Jacobsen, Sognepræst i Vadum, til Provst i Kiærherred, og Hr. Jens Kiildsen, Pastorem Harringensem et Staxtrupienssem, til Provst i Hassingherred.
16. Oktober. Sal min Morfader, Borgmester Thomas Brodersen sidste Gang Retten paa Odense Raadhus.
- 29 Oktober. Hafde Peder Willumsen Deichmann, Civis Hafniens. primarius [post Prætor ibid.] Bryllup udi Kiøbenhafn med Else Pedersdatter, Peder Thuesens, Mercatoris Hafniaci Datter.
12. November. Talde jeg udi denne Verden sids'e Gang med min kiere Morfader, som nu laa, absq. recuperandæ valetudinisp, svarligen siug.
- 15.(25.) November. Der Klokkeren vaar halvg. 6 om Morgenen bortkaldede Gud i Odense ved et saligt Endeligt min kiere Morfader Thomas Brodersen Ribsbrich, Øverste Borgemester sammesteds, der hand hafde levet i denne Verden 65 Aar og 4 Maaneder.
- 16.(26.) November. Saae jeg iblant den gemeene Almue, og særdelis Byens fattige, stor Graad og Klage over min salige Morfaders dødelig Afgang.
- 19.(29.) November. Vaar jeg i min Sal. Morfaders Gaard indtil langt ud paa Natten, hvor en stor Sværm var af fremmede eller Byens fornemmiste, hvilke (efter den Tids Sædvane) holdt sammesteds Liigvagt, icke uden Arvingernis merkelig Omkostning, thi Sukker og Viin motte i slig Færd laves til udi Overflødighed.
24. (4. Dec.) November. Vaar jeg selfanden det første Par efter min Sal. Morfaders Liig, som i Dag bleff ved en anseelig Begiengelse udi St. Knuds Kirke i Odense til Jordan bestæd. Liigprædiken ofver hannem holdte vor Sognepræst, Mag. Lafritz Christensøn Wellejus.
6. December. Blef Hofmesterinden paa Slottet, afgangne Fru Maria Elisabeth von Haxthusen i St. Peders Kirke i Kiøbenhafn med anseelig Fær begravet.
7. December. Der vi spurde i Odense. at Jens Madsen Rosenberg, Borgemester i Nyborg, en fornemme Mand af braf Fornuft og Conduite, vaar af Kongl. Mayt. kaldet og beskikket til at være Borgmester her i Staden udi min Sal.

¹⁾ Hvalsøe.

1665.

- Morfaders Sted, blev det alde, baade store og smaa i vor Familie, en kier Fornøyelse, at den salige Mands Bestilling med saa capabel et subjecto igien blev forsiunet.
22. December. I Vor Frue Kirke i Kiøbenhafn indviede Erke-Bispen Dr. Hans Svane Mag. Esaiam Fleischerum til Sognepræst til Hellig Geistis Kirke sammesteds udi M. Niels Randulfs Sted, som vaar kaldet derfra til Episcopatum Bergensem.
26. December. *) Imod Midnatstiid eller paulo ante hor. 12 pomeridianam døde paa Willestrup i Nørre Jylland Fr. Ingeborg Parsberg, afgangen Iver Juuls til Willestrup, fordem Danmarks Riges Raads efterlatte Enke, completo anno ætatis 81mo et Viduitatis 38vo.
31. December. Døde i Bredekier Præstegaard i Vendsyssel Hr. Christen Gertsen¹⁾, Sognepræst til Hellevad, Ørum og Hellom Sogner og Proust i Jerslef-Herred, an. æt. 73, der hand nogle Aar tilforn hafde formedelst sin høye Alderdom og Svaghed afstaaen bemelte sit Pastorat for Hr. Anders Jenssen Hals.

1666.

- 1.(11.) Januar. *) Blef M. Hans Hansen Seidelin (tilforn øverst Capellan i Helsingør) indsat i Holmens Kirke i Kiøbenhafn til at være Sognepræst ved samme Holmens Meenighed og Proust over Kongl. Mayts. Skibs-Præster, og holdte hand samme Dag sin første Prædiken ibidem.
- 3.(13.) Januar. *) I St. Knuds Kirke i Odense indviede Episcopus Fioniaë M. Nicolaus Bangius sin eldste Søn Hans Bang til Medtiener og Pastorem adjunctum i Særsløf Meenighed udi Skouby Herriid.
- 7.(17.) Januar. Blef Sognepræsten til Hellig Geistis Kirke i Kiøbenhafn, Mag. Niels Randulf, i Vor Frue Kirke sammesteds indviet til Biscop over Bergen Stift i Norge af Archiepiscopo Sellandiaë Dr. Hans Svane.
- 10.(20.) Januar. Døde i sin Præstegaard Mag. Berthel Wichmann, Sognepræst til Særsløf Meenighed i Fyen og Proust i Skoubyherriid, anno ætat . . . , minister . . . og fick til Successorem sin 8 Dage tilforn ordinerit Medtiener Hr. Hans Bang.
- 4.(14.) Februar. Der Klocken vaar imell. 10 og 11 ud paa Natten døde i Kiøbenhafn Velbr. Ottho Krag til Wolleberg, Kongl. Mayts. Geheime-Raad, anno ætatis 55.
Blef Hr. Samuel Christensen Lind, Medtiener til Wigedals Meenigheder udi Ryefølcke Prousti indviet i Stavanger Domkirke af Episcopo Diæceseos M. Christiano Tausano.
7. Marts. Blef Hr. Anders Madsen Hvid, Medtiener til Brenderup og Ore Sogner i Fyen, indviet in templo Divi Canuti Oth. af Biscoppen M. Niels Bang.
- 13.(23.) Marts. Stod afg. Otthe Krags, Kongl. Mayts. Rigs-Raads adelig Liigbegiengelse i St. Nicolaj Kirke i Kiøbenhafn.

¹⁾ Se 31. Januar 1665, der if. Epitafium er den rette Dødsdato.

1666.

15. Marts. Fru Ide Rosenkrantz, Hugo Lützous, Kongelig Amtmand over Andvorskou og Korsøer Ambter, hans Frue, men Hoffmesters paa Sorø Velbr. Jørgen Rosenkrantzis Daatter, døde i Barselseng paa Andvorskov Slot anno ætat. 27 Conjugii nono.
28. (7. Apr.) Marts. Hafde Peder Vinding til Lammehave, J. U. Licentius, Bryllup i Odense med Susanna Hahne, afgangne Raadmand Hermand Hahnes Daatter.
5. April. *) Døde i Kiøbenhafn Margrete Rosenmeyer, afgangne Hans Mathisen Mechlenburgs Enke, en fornemme rig Qvinde; efterlod sig hen imod en half Tønde Gulds Formue.
6. April. Stod Velbr. Hugo Lützovs Fruis, afgangne Ide Rosenkrantzis adelig Liigbegiengelse i Andvorskovs Slotzkirke, hvor Mag. Prebern Wandal, Slotz-Prædikant ibidem, forrettede Liigprædiken.
- 8.(18.) April. Om Natten Kl. 2 døde i Kyng Præstegaard udi Fyen Hr. Hennig Clausen¹⁾, Sognepræst til samme Kyng Meenighed, der hand hafde levet i 77 Aar og betient Prædike-Embedet, først i Lolland og siden i Fyen, udi 46 Aar. In Pastoratu Kyngensi succederede hannem hans forhen ordinerit Medtiener Hr. Jacob Jacobsen.²⁾
- 11.(21.) April. Blef Hr. Jens Christensøn Bang, Medtiener og Pastor adjunctus paa den liden Insul Avernacke ved Foborg, ordinerit udi Odense af loci Episcopo M. Nicolao Bangio.
30. (10. Maj). April. Om Formiddagen Kl. 8 døde i Roeskild Mag. Evald Nielsen Randulff, Sognepræst til Domkirken sammesteds, (hvilket Pastorat hand dog for 5 Aar siden til Hr. Hans Trojel hafde afstaaen,) saa og Proust i Sømsherrid og Capituli Canonicus, anno ætatis 70mo, ministerii vero 39.
- Hafde Hans Hogensen, sidtzhartig paa Østrupgaard i Selland, Bryllup i Kiøbenhafn med Bodild Søfrensdatter, Sal. M. Søfren Calundani, fordem Ethices Professoris udi Kiøbenhafns Universitet, hans Daatter.
- 11.(21.) Maj. Blef venerandi Senis M. Envald Randulfs Liig udi Roskilde Domkirke hæderligen begravet.
20. Maj. I Stavanger Domkirke blef Hr. Jacob Jacobsen Kirsebom, Medtiener til Oddernetz, Wendisloe, Offerby og Hægeland Meenigheder, af Biscoppen M. Christian Tausan indviet.
30. Maj. Blef Mag. Peder Winslov, Conrector Scholæ Othenianæ indviet i St. Knuds Kirke i Odense af Episcopo M. Niels Bang, til at være Pastor Adjunctus til Vor Frue Meenighed der i Staden.
2. Juni. Tog min privatus Pædagog Hans Jensen Høykarl fra mig og mine Foreldris Huus Afskied, der hand paa et Aars Tid hafde informerit mig nogle visse Tiimer

¹⁾ Bang.

²⁾ Holst.

1666.

om Dagen, men nu agtede at overreyse til Universitetet i Kiøbenhafn.

4. Juni. Ordinerede Episcopus Stavangriensis M. Christian Tausan udi Hvidsø Kirke i Tellemarken Hr. Niels Pedersen Haranger til Capellan i Vinie, Rouland og Nessland Meenigheder.
9. Juni. Der min Fader kom hiem fra Skolen, hvor hand hafde været actui hodierno overværendis, lagde hand over Borde megen Roos paa M. Winslovii lærde Oration og sagde derhos, at det vaar Skade for den studerende Ungdom, at den Mand icke ved functionem Scholasticam fremd.elis motte forblive.

Om Formiddagen resignerede M. Peder Jacobsen Winslov udi Odense Schole med en Oratione publica samme Skoles Conrektoratum udi mange fornemmes Nær-værelse.

Strax derpaa samme Dag bleff til ejusdem Scholæ Conrektoratum publice indsat Jonas Pedersen Timmermand af Episcopo Fioniæ M. Nicolao Bangio.

10. Juni. Hafde min kiere Fader en af Collegis Scholæ Othenianæ, Rasmus Nielsen, hos sig og accorder de med hannem om en aarlig Løn, at hand mig under sin Information skulde antage, saasom bem. Hører tilsagde, at hand baade publice udi Skolen saa og paa sit Kammer imellem Tiimerne privatim vilde læse for mig.

Samme Tiid antog og beordrede ogsaa min Fader en af Gymnasii Alumnis, ved Nafn Niels Nachskou, til at følge mig her efter om Søndagene og Bededagene i Kirken og lade mig staa hos sig paa det Pulpitur i Choret, hvor Gymnasisterne haver deris Stade.

- 14.(24.) Juni. Blef jeg i Jesu Nafn introduceret i den offentlige Latinsk Skole udi Othense og bekom locum i anden Lectie under Clasis ejusdem Hypodidascale Rasmus Nielsen, nest hos vor Sognepræstis Mag. Lafridtzis Søn Christianum Laurentii Wellejum, som lenge tilforn hafde været en af mine kieriste Sodalibus, men blef fra denne Tiid min fulde Skole-Broder.
29. Juli. Hos Borgemester Jens Madtzens Børn frembragde jeg og mine Sødskinde den gandske Eftermiddag. Iblant alde de fremmede Huuse, hvilke jeg undertiiden i min Opvext besøgede, vaar der ingen mere honet og skickelig i alle Maader end deris, saasom Foreldrene vaare gudfrygtig Ærbarheds faure Exempler for de gamle, og Børnene vaare tugtig Høvidskheds Exempler for de unge.
6. August. Der vi hafde giort Middagsmaaltid, kom Karen M. Christens ind til os, og som hun agtede sig i disse Dage over til Kiøbenhafn, viiste hun min Fader en Bog, hvilken hun vilde foræhve Kongen, ventendis sig der for en god Vederlag. Bogen vaar tryckt Hafniæ 1583 in 12mo, indeholdendis nogle tydske Sententzer af Proverbiis Salomonis og Libro Syracidis uddragne. Ellers bestood dends meeste Raritet der udi, at Rex Fridericus II hafde fordm foræhret hendes Mands Fader M. Hans Michelsen dend og self med egen Haand skreven disse Ord der udi: Anno 1584

1666.

gaf Jeg denne Bog Mester Hans, min Søns Christians Tuctemester til Ny Aar her paa Skanderborg. Mein Hoffnung zu Gott allein, item: Trew ist Wildbrat. F. 2. K. zu Denemarck. Paa et andet Blad strax der hos hafde høyloflig Christianus IV iligemaade med egen Haand skreven dette: Regna firmat Pietas. Christianus D. Gratia inauguratus Princeps Daniæ etc. suo clarissimo Præceptori Johanni Michaëli di scripsit manu propria sub ejus disciplinæ Anno secundo, humanæ Salutis 1584, Ætatis suæ 8. 12. Aug.¹⁾

14. August. Døde i Kiøbenhafn Velbr. Fru **A n n a M a r g a r e t a v o n P o u d e v e l s**, Velbr. **H a n s A d o l p h v o n H o l s t e n**, Kongl. Mayts. Hoff-Raads Frue, an. ætat 22.
25. (4. Sept.) August. **N i e l s L a f r i d s e n** til Nielstrup, som forudum hafde vaaren Borgmester udi Svenborg, døde paa samme sin Gaard Nielstrup i Fyen om Aftenen Kl. halvg. 6.
5. Septbr. Døde i sin Præstebolig Hr. **H a n s H a n s e n**, Sognepræst til Øystusun eller Østensøe Præstegild i Bergen Stigt i Norge, anno ministerii 13.
- 9.(19.) Septbr. *) Hafde Hr. **H a n s B a n g**, Sognepræst i Særsløff, Biscopens M. Niels Bangs Søn, Bryllup i Odense, med **A n n a E r i c h s d a t t e r**, M. Berthel Wichmands, Antecessoris sui, Efterleverske. Chur-Prindtzen af Sachsen, som nu laa i Odense, gich op om Aftenen incognito paa Raadhuset at se paa Bryllups Færen, men blef ickun stacked Tiid der oppe.²⁾
- *) Stod jeg med flere om Formiddagen paa Adelens Sahl strax ved Kirken og saae Brud-Skaren, der de ginge til Kirken. Bruden gick imellem Hr. Hannibal Sehsteds Dame Frøicken Christiana og hendes Daatter, og tenkte da bem. Dame mindst paa, at hun i samme Uge skulde blive Enke.³⁾
- 13.(23.) September. *) Der den Kongl. danske Ambassadeur Hr. **H a n n i b a l S e h s t e d**, Ridder og Danmarks Riges Skatmester, vaar spatzerendis i en Have ved Paris i Frankrig, døde hand sammesteds meget hasteligen.
- 17.(27.) September. *) Døde i Kiøbenhafn **P a u l T s c h e r n i n g**, Kongl. Mayts. General-Auditeur og Assessor i Krigs-Collegio, an. ætat. 40, meget hastelig og uden forregaaende Siugdøm.

¹⁾ Bogen, hvis fulde Titel lyder: »Etzliche ansecterere und vorneme Sprüche und Sententzer, aus den Sprüchen Salomonis und Jhesus Syrach: Zusammen gebracht durch den Durchl. Fürsten und Herrn, Herrn Fridrich der Ander, König zu Dennem.«, findes ikke i det kgl. Haandbibliotek, der som bekendt flere Gange har været udsat for Ildsvaade. Det kgl. Bibliotek ejer to komplette Eksemplarer, Karen Brahes Bibliotek et defekt og Videnskabernes Selskabs Bibliotek i Trondhjem et komplet Eksemplar af Bogen, men intet af disse Eksemplarer indeholder de omhandlede Tilførsler. Om Bogen henvises iøvrigt til: Bogvennen 1921. Pag. 43—47 og Nord. Tidskr. f. bok- og biblioteksväsen IX. 1922, Pag. 44—46, 220, 226—234. (Velvilligst meddelt af Hr. kgl. Bibliotekar H. Ehrencron-Müller).

²⁾ Disse to Indførsler er optagne hhv. under Res patriæ, og Res mæ hvorved den, tilsyneladende, lidt mærkelige Orden i Begivenhedernes Om-tale fremkommer. Molbech har, som saa mange andre Steder, omskrevet Indførslerne for at slippe uden om dette Forhold.

³⁾ Se 13. s. M.

1666.

28. September. Hr. C l e m e n d P e d e r s e n, Sognepræst til Korup og Ubberød Meenigheder i Fyen, indviet i St. Knuds Kirke i Odense af Episcopo Fionæ M. Nicolao Bangio.
- 5.(15.) Oktober. Vaar Willum Jensen Rosenvinge og Kirsten Pedersdaatter Balslau, Sal. Anthoni Otthesens Efterleverske /: som i forregaaende Dage vaare blefne forlovede tilsammen :/ tilligemed adskillige fleere af Vennerne i mine Foreldris Huus om Middagen til Giest. Der bem. Willum Jensen treen ind af vor Gade-dør lod en af vore Tieniste-Piger disse Ord falde: Hand smiiler, ligesom hand her i Huset skulde hente sin Brud. Icke sagde hun det endelig af nogen sær Betenkning, dog rand hendis Ord /: saasom nogenledis prognostiske :/ mig 12 Aar derefter igien i Sinde, da min Søster blef ved Himmels Forsiun velbemelte gode Mands Sponsa secunda.
17. Oktober. Vaar jeg om Middagen tilligemed mine Foreldre og andre gode Venner til Dr. Christopher Balslaus og min Mosters til Bords, saasom de gjorde et Barsel Giestebud i deris Huus formedelst deris liiden Søns, T h o m a s B a l s l a u s Daab, som i Dag blef i Kirken forrettet.
- Indviede Biscopen ofver Vendelbo Stift Doct. Anders Andersen i Sanct Botulphi Kirke i Aalborg disse trej Præster: Hr. Lauridtz Hvid, Sognepræst til Hals Meenighed i Kierherr., Hr. Morten Jensen Juul, Sognepræst i Ulsted ibidem, Hr. Baltzer Jensen Hals, Sognepræst i Understed og Karup i Børlumherrid.
18. Oktober. Mormoder A b i g a i l, som baar die præcedente min Moster-Søn, liden T h o m a s, til Daaben, forteller om Aftenen for mig og andre en besynderlig Drøm, som hun sidst forregaaende Nat hafde. Thi hende siuntis at, der hun skulde gaa ud igien med bem. Barn af Kirken, faldt hun tilligemed det ned i en aaben Grav. Denne vaar sandelig ingen vanum somnium. Thi hende bortkaldede Gud inden nestfølgende Aars Udgang. Og Barnet, som hafde fast aldrig sit Helbred, levede icke helder lenge efter hende.
30. Oktober. Hafde Baltzer Hansen, Kiøcken-Skriver ved det Kongl. Communitet i Kiøbenhafn, Bryllup udi Oeconomi Hans Mule Jørgensens Huus med Barbara Dinisdaatter, Sal. Dinis Jensens, fordem Raadmands i Odense hans Daatter.
31. Oktober. Velbyrdig J ø r g e n K r u s e til Kiersgaard, [som vaar Nobilium Danorum Senior, til hvilken Kong Friderich hafde an. 1661 overleveret Adelstandens ny udgivne Privilegier,] hand døde nu paa samme sin Gaard Kiersgaard i Vendsyssel, anno ætatis 82.
- 6.(16.) November. Hafde Doct. Willum Worm, Physices Professor Regius i Kiøbenhafns Universitet, Bryllup Hafnæ med Else L ü x d o r p h, Forstanderens paa Herlufsholm, Christen Bollesens Daatter.
- 7.(17.) November. Blef Sognepræsten til Haarsløf Meenighed i Fyen Hr. E r n s t G ü n t h e r H e l m, Sunderburgo-Alsatus, ordinerit i St. Knuds Kirke i Othense af Bispen M. Niels Bang.

1666.

- 19.(29.) November. Om Eftermiddagen Kl. 3 døde i Wangen i Norge Hr. *Henrich Miltzov*, Sognepræst til Wangens Præstegield, samt dets *Annexer*, saa og *Proust* over *Wos* og *Hardanger Prousti*, anno ætat. 68. ministerii 44, og fick til *Successorum* in *Pastoratu* sin nogle Aar tilforn ordinerit *Medtiener* og *Søn Mag. Gert Miltzov*.
20. November. Døde i Kiøbenhavn Dr. *Christianus Fabricius*, Jur. Utr. et *Medicinæ Doctor*, og *Stads-Physicus* sammesteds, anno ætatis 66.
4. December. Døde i Roeskild Hr. *Jens Frandsen Trojel*, Sognepræst til Roeskild Domkirke, *Proust* i *Sømherrid*, og *Capituli Canonicus*, anno ætatis 35 nuper completo.
- 9.(19.) December. Hafde Hr. *Matthæus Reutzius*, Sognepræst i *Ryslinge* i *Fyen*, *Bryllup* i *Odense* med *Helvig Hendricsdatter*. *Biscop*en *M. Niels Bang* gjorde *Bryllupet* i sit *Hus*.
- I *St. Knuds Kirke* hørde jeg *Brudens Broder Peder Hendrichsen Aschanium* prædicke. Er den eeneste *Gang*, jeg fick ham at see, og alligevel at hand skulde, sic fatis *jubentibus*, efter 15½ Aars *Forløb* vorde min *Socius* in *promotione Magistrali*, skulde jeg dog icke faa hannem, utpote tunc *absentem*, at see.
18. December. Eftersom *Discipline*, hvilke vaare *Musici*, begynte fra denne *Tiid* at siunge over til *Juulen*, saa blev der icke viidere læst *publice* for os i Aar. Hvorudover jeg vaar den meeste *Deel* af denne, saavel som og efterfølgende *Dage* usq. ad *ferias*, paa min *Hørers Kammer* indelukt, hvor jeg motte læse *Leitzer* om *Formiddag* og om *Eftermiddagen* componere.
- 20.(30.) December. Der *Hypodidasculus noster* hafde plerosq. *Discipulorum* paa *Kammeret* om *Morgenen*, fick hand det *Indfald*, at hand lod os oplæse den *Dialogum* eller *Samtale* imellem *Gud* paa den ene og *Evam* sambt hendes *Børn* paa den anden *Siide*, som paa danske *Riim* er udsat og for 30 Aar siden i *Kiøbenhavn* prentet og for *Ungdommen* hverken unyttig ej heller ulystig er at læse, saasom der i meldes: At der *Eva* en *Gang pridie Sabbati* sad og toede, kiembde og pyntede sine *Børn*, kom *Vor Herre* i *Gaarden* for at besøge hende. Hvorfore hun hasteligen skulde dem, som endnu vaare *utoene* og *skidne*, hen i en *Wraa*, at *Herren* icke skulde see dem, men de andre, scil. *Abel*, *Seth* og deris *Søster Delbora*, skillede hun skickelig i en *Rad*, og lod dem oplæse deris *Børne-Lærdom* for hannem. Endelig vilde hand og have *reliqvos*, i *Særdeelighed Cain*, her frem at læse, og da skal *Delbora* have fremkaldet denne sin *Broder* med adskillige *cavillis*, hvorved hun *exprobrerede* ham sin *tøperagtig Uskickelighed*, hvilket *Poeten* i bem. *Dialogo* *moxen ridicule* har indført. Da dette forekom, sagde *vor Hører* til een af os, hvilken hand ingen *Tiid* kunde faa sat *mores* paa: *Anders*, tag du dig dette til. Her hører du baade *Cains* og din *Beskrivelse*. Siden befoel hand os, at vi skulde in diem sequentem læse denne *Dialogi* *Indhold* uden ad, saa vidt aldeeniste de *dogmata Catechetica* angick, som derudi ere befattede.

1666.

- 21.(31.) December. Der Rasmus Nielsen hafde os in museo suo igien hos sig efter Prædiken og lod os gjøre reede for vor Lectie, spurde jeg hannem ud og sagde: Hvorledis kand dette være, at Eva paa een Tiid ryktede og underviisde sine Sønner Abel og Seth, da der staar dog i Bibelen, at Abel vaar død førend Seth blev fød? Ja, svarede hand mig, den der vil lyve, skal have en god Hukommelse.

1667.

23. Januar. Vaar jeg med mine Foreldre til Willum Jensen Rosenvinges Bryllup med Kirsten Pedersdatter Balslov, som bleff udi en fornemme Forsamling holden i Odense i Brudens Gaard.
27. Januar. Døde i Aalborg Elsebeth Lauridtzdatter, Borgemeister Daniel Calovs Hustrue, an. ætat. 52.
22. Februar. Paa Odense Raadhuus installerede Stift-Befalningsmanden Hr. Hendrich Lindenov paa Kongl. Mayts. Vegne Willum Jensen Rosenvinge og Hendrich Jørgensen Rosenvinge til Raadmænds Embede sammesteds.
14. Marts. Om Formiddagen døde i Odense Metthe Willumsdatter, en fornemme Qvinde, som først hafde vaaren gift med Knud Otthesen Seeblad og siden med Hans Brodersen og hafde efter den sidste Mands Død siddet Enke i 9 Aar.
29. Marts. I Vor Frue Kirke Hafniæ indviiede Archiepiscopus D. Svanningius M. Christen Lodberg, Histor. Professorom Soranum, til Sognepræst ved Roskild Domkirke.
3. April. Ordinerede Fioniæ Episcopus M. Nic. Bangius udi St. Knuds Kircke i Odense disse 2 Præster Hr. Jens Povel sen, og Hr. Jacob Madsen Lund, Medtiener til Hellenes Menighed.
4. April. Kom mine Morbrødre Otthe Thomasen og Broder Thomasen Risbrich med deris Hofmester Hendric Stampe hiem til Odense fra deris første Udenlandsreyse og indlagde sig udi mine Foreldris Huus, hvor de siden et Aar omkring forbleve, da jeg imidlertid af deris gode og opbyggelig Samtale hafde jevnliggen baade Nytte og Fornøyelse.
- 19.(29.) April. Udi St. Knuds Kirke i Odense 3 Præster af Biscop Bang indviiede, nemlig Hr. Samuel Jensen Ild, Sognepræst til Huntzeby i Lolland, Hr. Christian Cneutelin, Capellan til Waalse i Falster, Hr. Christian Herfurt, Capellan til Hillested Meenighed udi Lolland.
26. April. Døde i Ribe Carsten Thønnesøn, Slotz- og Ambtskriver paa Riber-Huus, anno ætat. 51.
30. April. *) Om Aftenen sildig blef en Smids, Hans Franckes Søn ihjelstukken i Odense af en halfgale og forvaagen Knekt, Jonas Bøhm, en Snidkers Søn, hvilken Øfrigheden siden lod en Tiid lang sidde i Fængsel, i Forhaabning at hand, (som en der icke vaar fuldviis) skulde af Kongl. Mayt. erlanget Pardon. Men Kong Friderich vilde hannem ingenlunde sit Liv skienke.

1667

5. Maj. Afbrente den største Deel af Hollegaards Mølle, liggende $\frac{1}{2}$ Miil fra Odense og Eric Nielsen, Senatori Otheniensi tilhørendis.
8. Maj. Hafde Jesper Hiort, Forstander paa Herlufsholm, men siden Landsdommer i Selland, Bryllup i Kiøbenhavn med Anna Bülche, Dr. Peter Bülches, Assessoris i Høyeste-Rett, Kongl. Cammer-Raads og Lif-Medici Daatter.
- 12.(22.) Maj. Stood Velbr. Christopher Ulfelds til Allesløv Bryllup i Kiøbenhavn med Jomfru Sophia Amalia Krag, afg. Ottho Krag, Kongl. Geheime Raads Daatter.
- 13.(23.) Maj. *) Døde i Kiøbenhavn den ypperlige Chymicus Doct. Ahasverus Paynck, Medicus Practicus sammested, anno ætatis 59.
14. Maj. Gik jeg om Eftermiddagen med min Morbroder Brodero Risbrich omkring i alle Graabrødre Klosters Værelser, dess Leylighed at besee. Samme Tiid blef en eldgammel Qvinde, centenaria major, i Kirken ibidem begravet. Hendes Nafn vaar Mette Lauridsdatter, Johannis Wichmanni Senatoris Socrus.
Hafd Doct. Justus Cortnummius, Medicinæ Professor in Academia Sorana, Bryllup i Kiøbenhavn med Elisabeth Rasch, afgangen Johan Raskis, for dum Regis Christiani Qvarti Renteskriveres Daatter.
18. Maj. Om Aftenen Kl. henved 9 slet døde i Odense Georg Thomas Haffenreffer¹⁾, Kongl. Mayts. Krigs-Commissarius udi Fyen. Hand vaar den fornemme og nafnkundige Doct. Matthiæ Haffenrefferi, qvondam Theologiæ apud Tubingenses Professoris Søn.
- 2.(12.) Juni. I Kiøbenhavn døde Mag. Eric Olufssøn Torm, Sognepræst til Vor Frue Kirke sammesteds og Provst i Sochelundsherrid.
8. Juni. Døde i Kiøbenhavn M. Zacharias Lundius, en skøn Philologus, Orator og Poët.
9. Juni. Vaar jeg til Henric Werckmesters, Mercatoris Otheniani Bryllup med Borgemester Knud Jacobsens Datter, Dorte Knudsdatter Blanchenburg, som holdtis i en fornemme Forsamling paa Odense Raadhuus.
11. Juni. Blef afgangne Mag. Erich Olufsens /: ad Templum Marianum Hafniense Pastoris et Præpositi /: Liig udi samme Vor Frue Kirke begravet. Liig-Prædiken holdtis af Sognepræsten til Nicolaj, Mag. Michael Henrichsen.
14. Juni. Eftersom Bendix Lafriksen, en fornemme Borger i Odense, som vaar død d. 7. hujus, blef i Dag begravet, saa at vi derudover ikke gik i Skole om Eftermiddagen, saa
- 16.(26.) Juni. Saasom en rig og iblant voris Byes-folk sær bekyndt Skomager-Enke ved Nafn Lucretia gjorde i Dag sin Daatters Bryllup med en velhavende Borger, hvilke bleve

¹⁾ En længere Indførsel under d. 16. om H.s sidste Timer paa Dødslejet og hans Bestemmelser om hans Jordefærd o. a. m. forbigaas.

1667.

- til Høymesse copulerede, saa fick Kirke-Tienisten hos os icke Ende førend hen imod Kl. 12.
19. Juni. Biscopen i Fyen M. Niels Bang indviede in æde Divi Canuti Othin. tvende Præster, som vaare: Hr. Hans Lafriksen¹⁾, Sognepræst til Jordløse og Hostrup, og Hr. Jørgen Pedersen Tranekier, Medtiener til Høgerup og Krarup Sogner.
24. Juni. Døde i Meirop Præstegaard i Nørre-Jylland Hr. Jacob Hansen Duffrich, Sognepræst til samme Meirup Menighed.
5. Juli. Indviede Episcopus Alburgensis Dr. Anders Andersøn i St. Botulphi Kirke disse tvende Præster: Hr. Anders Andersen²⁾, Sognepræst til Kliim, Torup og Wust i Hanherrid, og Hr. Friderich Wilspeck³⁾, Medtiener til Torslef og Lendum i Børlumherred.
11. Juli. Velbr. Fru Christentze Løcke til Svanholm, Oberst Friderich von Arensdorps Frue, døde i Kiøbenhafn anno ætat. 32.
24. Juli. Hafde Mag. Moridtz Kønning, SS. Theologiæ Professor Regius udi Kiøbenhafns Universitet, Bryllup Hafniæ med D. Morten Madsens, forðum Arhusiensis Episcopi Daatter.
25. Juli. Hafde Jacob Gottfried Becher, Apotheker i Odense, Bryllup i Kiøbenhafn med Catharina Herfurt, Christopher Herfurts, Kongl. Apotechers Daatter.
26. Juli. Blef Hr. Jacob Povelsen Prip, Medtiener i Ordet, til Erindløf og Olstrup Sogner udi Lolland af M. Niels Bang i Odense indviet.
27. (6. Aug.) Juli. *) Blev Matthias Worm Olai f. af Kong Friderich kaldet og beskicket til at være Præsident i Ribe, og vaar hand saaleedis den allerførste, hvilken bem. Charge ibidem haver betient.
- 1.(11.) Aug. Blef afgangne Fru Christentze Lycke, Oberst Friderich Arensdorps Frue, i St. Nicolaj Kircke i Kiøbenhafn begravet.
7. Aug. Døde i Kiøbenhafn Nicolaus Helt, Dithmarsus, Kongl. Mayts. Admiral og Assessor i Admiralitets-Collegio.
16. Aug. Blef Admiral Nicolaus Helt i den Tydske Kirke, sive Templo Divi Petri, udi Kiøbenhafn begravet.
23. (2. Sept.) Aug. *) Døde paa Sorøe Mag. Biørn Drachard, Lingvarum Orientalium Professor in Regia et Equestri Academia Sorana.
- 10.(20.) Sept. Blef voris neste Naboe-Kone, afgangne Maren Anthoni Svidsers, begravet.
20. Sept. Om Morgenen Klokk. ved 4 døde i Kiøbenhafn Hr. Niels Trolle til Trolholm, Ridder, Kongl. Mayts. Geheime Raad, Statholder i Norge og Befalningsmand paa Agershuus etc.

1) Achthon.

2) Kliim.

3) Wilsbech.

1667.

I St. Knuds Kirke i Odense blev Hr. Jens Pedersen Rosenkilde, Sognepræst til Aaby og Aastrup Meenigheder i Fyen, af Bispen M. Niels Bang indviet. Item Hr. Martinus Nysonius, Apenradensis, Præst til Oxenbølle Kald paa Als, sammesteds ordinerit.

25. Sept. Vaar jeg med adskillige af mine gode Venner og paarørende til Hr. Rasmus Olufsens, Capellan til den danske Kirke i Fridericia, og Johanne Madtzdaatters, Sal. Daniel Johansens Enckis, Bryllup, som holdtis i den Gaard Dyre

Hafde Hr. Anders Lund, Sognepræst til Søby og Heden Sogner i Fyen, Bryllup i sin Præstegaard med sin Formands i Kaldet afgangne Hr. Hans Christensens Vidue.

26. Sept. Blev Jegermester Vincentz Joachim von Hahnes Frue, afgangne Fru Sidsel Kaas, i Vor Frue Kirke i Kiøbenhafn om Aftenen sildig begravet.

29. Sept. Hiemme hafde vi Glædskabsfær, saasom mine Forælder gjorde vor Stue-Piges Maren Lafridtzdaatters Bryllup med en Borger og Skomager af Foborg, nafnlig Johan Lafridsen, og efter at de vaare til Froprædiken copulerede af M. Lauridtz Christensen, vaare siden icke aleeniste deris paarørende Slægtninge og Svogre, men end og adskillige fornemme Gotfolck af Byen hos os til Giest.

Ordinerede Episcopus Fionæ M. Niels Bang udi Odense Hospitals Kirke fire lollandske Præster, som vaare: Hr. Friderich Pedersen, Medtiener til Ulsløf i Museherrid, Hr. Mads Jørgensen Damsberg, Medtiener til Farqvorsløff og Horeby udi Sønder-Falster, Hr. Povel Augustinissen Schandorph, Medtiener til Thoreby i Museherr. i Lolland, Hr. Jacob Hansen Sadolinus, Medtiener til

- 6.(16.) Okt. Blev fød i Kiøbenhafn Oluf Worm, Dr. Wilhelmi Wormii, Med. et Physices Professoris Pub., og Else Luxdorps Søn, siden ogsaa Professor, nemlig først Eloqv., derefter Medicinæ, udi det Kongl. Kiøbenhafns Universitet.
- 13.(23.) Okt. *) Leonhart Lauritzen Grøtke, Kongl. Maytts. General Toldforvalter Nordenfields i Norge og Tolder i Bergen, fald ante meridiem ned af en Svale ved sit Huus og slog sig hastelig til døde, an. ætat. 45, der hand samme Dags Morgen (strax for denne sin dødelig Afgang) hafde været i Froprædicken og ledsaget en Brudgom til og fra Kirke.
- 18.(28.) Okt. Blev Gen. Toldforvalter Leonhard Grøtke, som forgangen Søndag vaar ulykkeligen kommen af Dage, i Bergens Domkirke begravet. Liigprædiken over hannem holdtis af loci Pastore, Mag. Ambrosio Hardenbech.
20. Okt. I Odense hafde M. Peder Winslov, Adjunctus Pastor til Vor Frue Kirke, Bryllup med Martha Nielsdaatters Bruun, M. Niels Bruns, loci Pastoris et Nomarchiæ Othenianæ Præpositi Daatter. Og hafde tilligemed Hr. Lave Pedersen, Sognepræst til

1667.

21. Okt. Observerede vi først, at Proaviæ meæ A b i g a i l H a s e b a r t h s Ansigt havde en usædvanlig guul Couleur, og der mand sagde hende det, svarede hun, sig ikke helder at være vel til pass. Fra denne Tiid tog siden hendes Svaghed jo meere og meere til, og ihvorvel Guul-Soot pleyer icke gierne at være morbus lethalis, saa blev den dog efter et Par Maaneders Forløb den gode Qvindes Død.
24. Okt. *) Hafde vor Konges Friderici Tertii Daatter, Prindtzesse Friderica Amalia Bilager i Glückstad med den regierende Fyrste af Holstein-Gottorp, Hertug Christian Albrecht foruden nogen synderlig Pomp.
31. Okt. Døde i sin Præstebolig Hr. Thomas Samuel sen, Sognepræst til Ulvig Præstegield udi Bergens Stigt i Norge.
12. Novbr. Om Formiddagen Kl. 6 døde i Kiøbenhafn H a n s N a n s e n, Præsident i samme Kongl. Residentz-Stad, Consiliarius Regius, Assessor i Collegio Status og Høyeste-Ret, an. ætat. 69.
- 14.(24.) Novbr. Døde i Odense M. Matthias Bang, Philosophiæ et Mathematicum Superiorum Professor paa det Kongl. Gymnasio sammesteds, an. ætat.
- 16.(26.) Novbr. *) Eftersom Rector Scholæ Othenianæ M. Niels Andersen Hæls, og Conrector Jonas Pedersen Timmermand, begge gjorde hos Kong Friderich, som endnu laa i Nyborg, Ansøgning om den in Gymnasio vacerende Profession, saa gjorde Hans Mayt. den naadigst Anordning, at de begge to skulde samme Profession administrere og deele deris Functiones og tilliggende Intrader imellem sig og ellers derforuden ved deris Skole-Bestillinger fremdeelis forblive.
22. (2. Decbr.) Novbr. Blev afgangne M. Mathias Bangs, Philosophiæ Professors Liig i St. Knuds Kirke i Odense begravet. Concionem exequialem habente M. Laur. Wellejo.
4. December. Blev Hr. Christen Lafridsen Kullerup, sin Faders Medtiener til Kullerup og Refsvindinge Sogner i Fyen, af Bispen M. Niels Bang udi Odense ordinerit.
- 15.(25.) December. Vaar jeg til min Faders Capellans Hr. Hans Simonsens Bryllup med sin Kieriste Aplonne De bleve i St. Hans Kirke tilsammenviede af Sognepræsten M. Hermand Bech, men Bryllups-Giestebudet gjorde Amtmanden Hr. Hendric Lindenov og hans Frue paa Klosteret ibidem.
24. December. Døde i Kiøbenhafn M. Torkild Tuessen, Kongl. Mayts. Hoff-Prædikant sammesteds.
27. December. Der Klocken vaar et Quarter til 2 om Eftermiddagen blev i Otthense ved en salig Død aff Gud bortkaldet min Moders Mormoder, A b i g a i l H a s e b a r t, Sal. Borgemester Otthe Knudsen Seeblads, der hun hafde levet i denne Verden 72 Aar ringere 9 Dage. Vaar fød i Kiøbenhafn Aar 1596 den 5. Januar. Sad Enke paa det 37de Aar. Gud samle os i Himmerig!

1668.

- 1.(11.) Januar. *) Vaar jeg den meeste Deel af Dagen over i Sal. Mormoders *Abigails* Gaard, som for 6 Dage siden vaar ved Døden afgangen og endnu stod over Jorde. Om Aftenen holdtis, efter disse Tiiders Sædvane, af de fornemmeste i Byen Liig-Vagt over hende.
- 7.(17.) Januar. Fulgte jeg min Moders salige Mormoder *Abigael Hasebart*, Sal. Borgem. *Otthe Knudsens* til sit Hvilested udi St. Knuds Kirke i Odense. Og vaar jeg tilligemed hendis Sønne-Søn, *Otthe Jørgensen* af Steenløse, det første Par efter Liget. Liigprædiken forrettede vor Sognepræst *M. Lafridtz Christensen Wellejus*.
- *) *Magdalena Sibylla*, som forud vaar Printzessinde i Danmark formedelst sit første Giftermaal med *Regis Christiani Qvarti Søn, Prindtz Christian*, men efter hans Død hafde siden til Egte Hertugen af Sachsen *Altenburg Fridericum Wilhelmum*, døde til *Altenburg*, der hun hafde levet 50 Aar og 14 Dage. Hun vaar indtil sin Døds Minut god Dansk og bør derfor billigen udi denne columna¹⁾ at settis.
12. Januar. Hafde *Jens Rodsteen* til *Leerbeck*, Kongl. Maytts. Vice-Admiral, Bryllup i *Kiøbenhafn* med *Jomf. Sophia Amalia Gerstorff*
20. Januar. Holdte Rector *Scholæ Othenianæ, Mag. Niels Andersens Hæls*, i det Kongl. Gymnasio sammesteds sin Orationem inauguralem for *Professionis Mathematicæ* Antagelse.
- Samme Dag døde i Odense af *Sprinkel-Feber* *Jonas Pedersen Timmerman*, *Scholæ Cathedralis* ibidem Conrector, som vaar 9 Uger tilforn ogsaa af Kongl. Maytt. kaldet og beskicket at være tilligemed obenbem. *Mag. Niels Hals Philosophiæ* Professor paa Gymnasio, men af *properis fatis* blev det /: som sagt er :/ forbuden, saa at hand ey nogentiid kom til samme sin Profession at betienne.
10. Februar. Blef *Mag. Mouritz Kønnings*, SS. *Theologiæ* Professor publicus i *Kiøbenhafns* Universitet ved *Regis Friderici Tertii* eget Kongl. Bref og Patent creerit *Theologiæ* Doctor.
15. Februar. Blef *Professoribus Hafniensibus* paa *Consistoriet* forkyndet Kongl. Maytts. allernaadigste Villie, at *Doct. Oluff Fielkecron* skulde herefter være *Facultatis Theologicæ* Adjunctus i Universitetet.
20. (1. Marts) Februar. *) Døde i *Kiøbenhafn* *Theodorus Lenten*, *Regis Friderici Tertii* tydske Cancellor saa og *Assessor* i *Collegio Status* og Høyeste Ret, anno ætat. 63.
23. Februar. Strax efter Høymesse gjorde *M. Hans Leth*, Sognepræst til *Ring* og *Herringe Meenigheder* i *Fyen*, for *Kong Frederich* den Tredie paa *Kiøbenhafns* Slot sin Eed for at være *Hans* Kongl. Mayts. *Hoff-Prædikant* i afgangne *M. Torkild*
7. Marts. Blef *Jørgen Hahne* udi *Odense* Skole af *Episcopo* *M. Niels Bang* publice installerit til *Conrectoris* Embede sammesteds.

¹⁾ nemlig under: *Res patriæ*.

1668.

- 14.(24.) Marts. Ved 9 Slet om Aftenen døde i Østerbrøndislev i Vendssyl Hr. P e d e r A n d e r s e n R a n d r u s i u s, Sognepræst til samme Østerbrøndisl. og Hallund Meenigheder, hvilke hand i 20 Aar hafde forrestaaet.
- 19.(29.) Marts. Om Morgenen Klok. 6 døde i Karebeck Præstegaard i Selland Mag. J a c o b P e d e r s e n L y n g e, Sognepræst til samme Karrebeck Meenighed.
23. (2. Apr.) Marts. Døde i Aalborg Mag. C h r i s t e n M o r t e n s ø n, Rector Scholæ sammesteds, der hand Bestillingen paa femtende Aar hafde betient.
26. Marts. *) Holdte D. O l u f f F i e l k e k r o n paa Auditorio Superiori udi Kiøbenhafns Universitet, pro Professione Theologica Extraordinaria, en Orationem Inauguralem udi Kongl. Mayts. Nærværelse. Hans Materie vaar de Universali Evangelii Prædicatione.
- *) Den samme Tiid, medens hand denne Oration holdte, vaar hos Byfogden i Kiøbenhavn et Qvindfolk, ved Nafn Johanne, som hafde tient til M. Eric Olufsens¹⁾, og udi tvende Mænds Overværelse udlagde obenbefinte Dr. O l u f F i e l k e k r o n for Barnefader af et Foster, med hvilket hun vaar svanger.
30. Marts. Saasom mine Morbrødre, O t t h e R i s s b r i c h og B r o d e r u s R i s s b r i c h, i Dag anfangede deris anden Udenlands Reyse, saa gjorde jeg, tillige med mine kiere Foreldre samt min Moster og hendis Kieriste, Doct. Balslav, dennem til Færgestedet Geleide. Vi toge Kl. 12 fra Odense og kom Kl. 5 Eftmd. til Assens, hvor vi til Jens Grots indlogerede.
2. April. Blef Cantzeler T h e o d o r u s L e n t e n i den Tydske Kirke i Kiøbenhavn begravet.
3. April. Døde i Nyborg J a c o b A n d e r s ø n S c h e f f e r, Raadmand sammesteds. Hafde reyst og studerit vel, men vaar i sine sidste Aaringer fra sin Fornuft.
- 7.(17.) April. I den liden Kiøbsted i Nørre-Jylland Holstebro døde af Alderdoms Svaghed N i e l s S ø f r e n s e n, Borgemester sammesteds, anno ætat. 77.
23. (3. Maj) April. *) Blef Professor Hafnienses paa Consistorio convocerede, hvor dennem bleff af Rectore, efter Cancellarii Magni Befalning notificeret, at det vaar Hans Kongl. Mayts. naadigste Villie, at D. O l u f f F i e l k e k r o n, som vaar af et besovet Qvindfolk offentlig for Barnefader udlagt, ej meere skulde befatte sig med noget, som Universitetet vedkom, ej helder lade sig finde enten in actibus publicis eller andre Academicis functionibus, førend hand hafde verriet sig med Loug og Ret.
29. April. In templo Canutiano Othin. blef af Bispen M. Nicolao Bangio indviet Hr. J a c o b M a d s e n, Sognepræst til Herringe Meenighed, hvilket Sogn vaar tilforn Annex til Ringe, men blef nu første Gang der fra separerit.
13. Maj. *) Hen imod Midnat døde til Flensburg Doct. S t e p h a n u s K l o t z, Kongl. Mayestets af Dannemarck Kirke-Raad og General-Superintendent udi Slessvig og Holstein, an. ætatis 62.

¹⁾ formentl.: Erik Olufsen Torm.

1668.

27. Maj. Blef Biscopen over Aarhus Stift Hr. Eric Grawe ved Kongl. Mayestets Bref og Bullam creeret Theologiæ Doctor.
7. Juni. Hafde Mag. Gert Milzow, Sognepræst i Wangen i Norge og dess Annexer, Bryllup i Bergen med Susanna Schiellerup, Sal. M. Jens Skellerups, Episcopi Bergensis, Daatter.
- 10.(20.) Juni. *) Stod Velbr. Henric Giøes Liigbegiengelse i St. Knuds Kirke i Odense, efterat hans Liig [fra Kiøbenhafn ankommen] vaar nestforegaaende Dag paa adelig Viis med Proces i Byen indført. Liig-Prædicken forrettede Biscopen M. Niels Bang.
20. Juni. Døde i Kiøbenhafn M. Hans Hansen Seidelin, Sognepræst til Holmens Kirke sammesteds.
4. Juli. Døde i Korsør M. Jacob Jenssen Gysting, Sognepræst til Korsør Kirke og Proust i Slagelse-Herrid.
- 8.(18.) Juli. Om Aftenen sildig kom mine kiere Fader hiem til Odense fra Kiøbenhafn og førde med sig Lafridtz Jensen Giefning, SS. Theologiæ Candidatum, som
15. Juli. Om Morgenhen Kl. 4 døde i Odense meget hasteligen og uden nogen foregaaende Svaghed Margrete Richardsdaatter, Claus Bangs, fordum Raadmands ibidem, Efterleverske, anno ætat. 77
- 24 (3. Aug.) Juli. *) Holdte M. Matthias Foss, SS. Theologiæ Professor Regius, en latinsk Prædicken udi Kiøbenhafns Slots-Kirke.
25. Juli. *) Sad Erche-Bispens Doct. Hans Svane paa Kiøbenhafns Slot sidste Gang Høyeste Ret. Vaar da fridsk og sund, og kom hverken i hans eller andris Tanker, at hand neste Dag der effter skulde bugge af.
26. Juli. Om Aftenen sildig Kl. imellem 10 og 11 døde i Kiøbenhafn meget hasteligen D. Hans Svane, Kongl. Raad, Assessor i Collegio Status og Høyeste Ret, Præses i Consistorio og Erke-Biscop, an. ætat. 63.
30. Juli. *) Der vi spurde hos os Erche-Bispens Dr. Svaning i hastige Afgang, vaare min kiere Faders Ord her om disse: Jeg motte nok tenke dette, at Manden icke skulde leve ret lenge. Thi den sidste Gang jeg for 5 Uger siden besøgte ham i Kiøbenhafn, vaar hand saa ydmyg, fryntlig¹⁾ og beleven, som jeg aldrig hafde seet ham før at være.²⁾
1. Aug. Blef Biscopen af Fyen M. Niels Bang ved Regis Friderici Tertii Breff og Bullam creeret Theologiæ Doctor.
- 11.(21.) Aug. *) Blef Erche-Bispens D. Hans Svanes Liig udi Vor Frue Kirke Hafniæ begravet, i en stor Folke-Treng. Liig-Prædiken holdte M. Jacob Faber, Sogne-Herre ibidem og Provst i Sochelundsherrid.
18. Aug. *) En fremmed Mand fra Sorøe, som hafde noget at bestille hos min Fader og forblev hos os ad meridiem til Bords, hand sagde, at Hoffmester ibidem Jørgen Rosenkrantz gjorde hos Kongen Ansøgning om at blive Erke-

¹⁾ venlig.

²⁾ Om Svanes Karakter henviser Molbech til J. Møllers Biografi af S. i Historisk Calender. 1. Aarg. S. 285, 312 f.

1668.

Bisp i afgangen Doct. Hans Svanes Sted og hafde temmelig god Forhaabning om at erlange det. Breve fra Kiøbenhafn stadfestede det samme. Men Pater meus sagde: Hand vilde først se, at det skiedde, førrend hand kunde tro det. Thi obenbem. Rosencrantzii Fader, den lærde Holger Rosen crantz, hafde ogsaa i Kong Christian den Fierdis Tiid giort sterk Ansøgning om det samme, da Episcopatus Sellandiæ efter Senioris D. Joh. Resenii Død vaar vacant. Men baade Faderen og Sønnen tragede efter at obtainere Chargen med den samme Lustre og Myndighed, som Herre-Bispen i de catholske Tiider hos os eller Episcopi Anglicani endnu hafde. Hvilket Regieringen og ratio Status her i Riget nu icke siuntis at kunde tilstøde.

31. Aug. *) Et Brev, som min Fader fick fra een af sine Correspondenter i Kiøbenhafn og hand inter prandendum oplæste, indeholdte iblant andet dette: Dr. Joh. W. and. el løber dog af med Episcopatu Sellandiæ, ihvorvel at det stood haart, og hvis hans Hustrue icke hafde giort sig dess meere Møye (paa hans Vegne) der for og med Foræhringer besøgt Gabel, Erich Krag og andre, hand hafde vel aldrig erlanget det; men for Titulo Archiepiscopi vil mand nok sige ham fri.

Døde paa Sorøe Mag. Peder Mogensen Mahler, fordem Communitatis Regiæ Præpositus udi Kiøbenhafn, men siden Academiæ Soranæ Professor og dansk Sogne-Præst ibidem, an. ætat. 50.

- 6.(16.) Septbr. Vaar jeg med mine Foreldre og andre fornemme paarørende til Hr. Frideric Brandtis, Sognepræstis i Svindinge, og min Moders Farbroder-datters, Anne Brodersdatter Risbrichs Bryllup, som holdtis til hendis Faders i Gislev Præstegaard udi en anseelig Forsamling, effterat de i Kirken vaare af min kiere Fader sammenviede.
18. Septbr. Hafde Rector Magnificus D. Ostenfeld Professore Hafnienses efter Prædiken udi Vor Frues Kirkes Chor samlede, hvor dennem bleff forrelæst Kongelig Mayts. Breff, at M. Jens Birkerød skulde være Theologiæ Professor ordinarius ved Universitetit og dog alligevel blive ved at forvalte Aaret omkring Facultatis Philosophicæ Decanatum.
23. (3. Okt.) Septbr. Stood Sognepræstens til Torslev og Lendum Hr. Friderich Rasmussen Wilspechs Bryllup i Skive med Anne Thomasdatter, afg. Hr. Thomas Andersens (qvondam loci Pastoris) Daatter.
- 4.(14.) Oktbr. I Vor Frue Kirke Hafniæ blef Doct. Joh. W. and. el, SS. Theologiæ Professor primarius, indviet til Biscop over Sellands Stift af Doct. Erico Grawio, Arhusiensium Episcopo.
- Hafde Sognepræsten i Hiøring, Hr. Gert Nielsen Bech, Bryllup i Moesberg i Wensyssel med Anne Hansdatter, Dr. Johannis Erici, loci Pastoris ac Præpositi filia.
- 11.(21.) Oktbr. I Aalborg bortkaldede Gud ved den tiimelige Død Dr. Anders Andersen Ringkiøbing, Biscop over Vendelbo Stift, en Tiime ante meridiem noctis, eller

1668.

- hora undecima vespertina, der hand havde levet i 71 Aar og betient det biscopelig Embede i 26½ Aar.
22. Oktbr. Stod den salig Biscops Doct. Anders Andersens Liigbegiengelse udi Vor Frue Kirke i Aalborg, hvor Mag. Peder Willadtsen, Episcopus Wiburgensis, gjorde Liigprædiken over hannem.
7. Novbr. Blef Matthias Jacobæus ved Kongl. Mayts. Bref og dets Oplæsning for Consistorialibus antagen og beskikket til at være Græcæ Lingvæ Professor ordinarius ved Universitetet i M. Jens Birkerods Sted.
21. Novbr. Sad Doct. Georg Witzleben første Gang Consistorii i Retten i Kiøbenhafn efterat hand til Professionem Theologicam ved Universitetit
26. Novbr. Døde til Stokholm velbr. Jacob Rosenkrantz, Gunde Rosenkrantzis, fordum Danmarkis Rigis Raads Søn.
13. Decbr. Blef Doct. Moridtz Kønning, hactenus SS. Theologiæ Professor Regius udi Kiøbenhafns Universitet, indviet i Vor Frue Kirke Hafniæ til Biskop over Vendelbo Stift af Episcopo Sellandiæ Doct. Johan Wandel.
28. Decbr. Døde i Ullisvang i Norge Hr. Peder Rasmussen Løget, Sognepræst til bem. Ullisvang, Kintzervig og Odde Sogner, saa og Proust i Woss og Hardanger Proustier i Bergen Stigt.

(Fortsættes:)

Grev Schack Carl Rantzau Aschebergs Ophold i Sydfrankrig og hans efterladte Papirer.

Af **Axel Linvald.**

I Dansk historisk Tidsskrift 6. R., III Bd., S. 730—34 har afdøde Stiftsskriver H. R. Hiort-Lorenzen i 1892 paa Grundlag af en Korrespondance med Hr. Léon Ravoire, Sekretær hos Mairén i den lille sydfranske By Ménerbes, Arrondissement d'Apt, Département Vaucluse, offentliggjort nogle Oplysninger om Grev Schack Carl Rantzau Aschebergs sidste Dage, efter at han i 1772 var faldet i Unaade og havde forladt Danmark og dansk Statstjeneste. Hiort-Lorenzen har i sin Opsats givet forskellige Meddelelser om Rantzaus skiftende Opholdssteder i Sydfrankrig, anført Navnene paa en Række Personer, med hvem han var i Forbindelse, og tillige omtalt den lokale endnu bevarede Tradition om hans Liv og Færden. Gennem sin Hjemmelsmand har han bl. a. fastslaaet Rantzaus nøjagtige Dødsdag, den 21. Januar 1789, hans Gravsted, en Slotshave i den nævnte lille Bjergby Ménerbes, ca. 32 km fra Avignon, samt meddelt Indskriften paa hans Gravsten, der den Dag i Dag staar som Minde om den fornemme fremmede, der efter et langt og bevæget Liv skulde ende sine Dage i Provence fjernt fra Fædrelandet. Ikke mindst har det imidlertid Interesse, at Hiort-Lorenzen tillige har gjort opmærksom paa, »at der siges, at han efterlod Memoirer, som efter hans Død skulde være komne i Hænderne paa en Madame d'Inguimbert paa Valréas«. Oplysningen er meget ubestemt og uden nærmere Kildeangivelse, men dog tilstrækkelig til at vække Opmærksomhed. Selv om Rantzau Aschebergs livlige Fantasi er bekendt og hans eventuelle Memoirer sikkert maatte underkastes en omhyggelig Kritik, er det paa Forhaand sandsynligt, at det i mange Henseender vilde være af overordentlig Interesse, om de skulde kunne findes. Hiort-Lorenzen tilføjede i sin lille Afhandling, at man paa hans Opfordring var i Færd med i Sydfrankrig at anstille nærmere Efterforskninger efter dem. Som han imidlertid meddelte mig i 1912, havde disse Bestræbelser ikke ført til noget Resultat.

Opmærksomheden var imidlertid vakt. Selv om Fortællingen om Memoirerne skulde vise sig at bero paa en Misforstaaelse, var jo altid den Mulighed til Stede, at andre af Schack Rantzau Aschebergs Papirer, hans Korrespondance o. l., kunde være i Behold.

Da jeg i 1913 skulde tiltræde en Studierejse til Frankrig, besluttede jeg derfor saavidt muligt at foretage en udtømmende Efterforskning. Jeg indledede en vidtforgrenet Korrespondance og søgte ogsaa under et Ophold i Sydfrankrig, om det skulde være muligt paa Stedet at indsamle yderligere Oplysninger. Resultatet var magert og for Hovedpunktets Vedkommende resultatløst. Verdenskrigens Udbrud i 1914 standsede min Undersøgelse, som jeg heller ikke senere har haft Lejlighed til at genoptage. Bestandig har det dog været min Hensigt at gøre Rede for det foretagne Arbejde og saaledes spare eventuelle Efterfølgere paany at prøve de samme Veje, jeg forgæves har vandret. En tilfældig Anledning har bevirket, at min Opmærksomhed for Sagen paany er bleven vakt, og foranlediger, at jeg finder Grund til nu i dette Tidsskrift at forelægge de foreløbige Resultater af mine Undersøgelser. Udgangspunkterne dannede de af Hiort-Lorenzen meddelte Oplysninger¹⁾.

I. Som omtalt levede Rantzau Ascheberg sin længste Tid i Ménerbes, hvor han ogsaa døde og blev begravet. Han skal der have staaet i Forbindelse med, endogsaa boet hos en Prinsesse af Tingry, d. e. Eléonore Pulchérie Joséphine du Laurens d'Oiseley, g. m. Hertugen af Montmorency-Luxembourg, Prins af Tingry. Manden døde i 1788, hun selv i 1829. Paa Mandssiden uddøde Slægten 1878 med Anne Edouard Louis Joseph de Montmorency-Luxembourg, som dog efterlod en i 1913 endnu levende Datter, Anne Marie Eugénie, g. m. Marie Louis Augustin, Vicomte de Durfort Civrac. En Henvendelse til hende foranledigede en Samtale med hendes Søn, som meddelte mig, at Familien ikke laa inde med Papirer eller Oplysninger vedrørende Rantzau Ascheberg. Slægtens Arkiver eksisterede ikke længere, men var ødelagte under Revolutionen.

Imidlertid havde Hiort-Lorenzen som Rantzaus Bopæl angivet en større Ejendom i Ménerbes, Château de Castelet. For ikke at lade nogen Mulighed uforsøgt henvendte jeg mig ogsaa til den daværende Ejerinde Mlle. Deville Ferrier. Hun viste sig i Forvejen at være vel bekendt med Rantzau Aschebergs Liv og Færden i Ménerbes, nærede stor Interesse for Spørgsmaalet og foretog en Række Henvendelser rundt i Eggen. Imidlertid kunde hun alene oplyse, at Rantzau Ascheberg ikke havde opholdt sig

¹⁾ Alle i det følgende nævnte Personer beder jeg modtage min bedste Tak for den Beredvillighed, hvormed de har besvaret mine Henvendelser og ofte paa egen Haand foretaget videregaaende Efterforskninger. En særlig Tak retter jeg til den danske Minister i Paris, Hr. Kammerherre H. A. Bernhoft, som paa ethvert Punkt understøttede mine Bestræbelser.

paa hendes Ejendom, men i et Hus i selve Byen, der havde tilhørt den nævnte Prinsesse af Tingry. Om hans Papirer vidste hun intet, men gav forskellige Fingerpeg, som gjorde det muligt at gaa videre. Blandt andet henviste hun til det nedenfor nævnte Værk om Departementet Vaucluse, der har været en Hovedkilde til M. Ravoire's (og Hiort-Lorenzens) Meddelelser. Jeg stod her overfor Hjemlen til den fremkomne Oplysning, at Rantzau Aschebergs Memoirer skulde være havnet hos en Madame d'Inguimberty i Valréas, men øjnede tillige den nærliggende Forveksling mellem Rantzaus Papirer og Forfatterens Oplysninger desangaaende.

Yderligere bragte Mlle. Deville Ferrier mig i Forbindelse med en Læge, Dr. E. Laffont i L'Isle-sur-Sorgue (Vaucluse). Han viste sig i længere Tid at have beskæftiget sig med Rantzaus Ophold i Venaissin og Avignon, men havde intet afgørende kunnet opspore. Et Billede af den nævnte Prinsesse af Tingry havde han fundet og erhvervet, endvidere et Skrivebord, som han med Sikkerhed vidste stammede fra hendes til Rantzau udlejede Hus, og om hvilket han formodede, at det var benyttet af ham. Under mit Samvær med Dr. Laffont meddelte han mig yderligere forskellige Smaatræk, som var bevaret i den lokale Tradition. Huset i Ménerbes havde Rantzau lejet møbleret. Ofte opholdt han sig paa en Terrasse i Haven, under hvilken man efter hans Død fandt en stor Dynge ganske billige Kridtpiber; i Slutningen af sit Liv havde han bestandig røget af saadanne Piber, men kun en enkelt Gang af hver. Da Terrassen var meget udsat for den kolde Mistral, lod Rantzau sig ofte i en Bærestol bringe hen i Haven ved det pavelige Citadel. Ogsaa Sophie Livernet, som man ansaa for hans Datter, færdedes omkring i en Bærestol; Overleveringen fortæller endnu, at hun var meget smuk. Det meddeles, at Rantzaus Lig blev balsameret af en Dr. Esprit Calvet i Avignon. Det er muligt, men dog ikke sandsynligt; Lægens Memoirer og Breve er bevaret, men indeholder, skønt han altid havde for Vane at optegne slige Operationer, intet om Rantzau Ascheberg. Sikkert er det, at det i Ménerbes er bleven fortalt, at hans Grav er bleven aabnet og Liget flyttet bort fra Citadellets Have og anbragt op ad Slotsmuren mod Vest¹⁾. Man havde lagt Mærke til, at Kraniet var af særlig store Dimensioner.

Om Papirer eller Memoirer, efterladt af Rantzau Ascheberg, vidste Dr. Laffont intet.

Til ovenstaaende kan jeg, efter et Besøg paa Stedet, føje nogle supplerende Oplysninger om Rantzaus Gravminde. At han blev

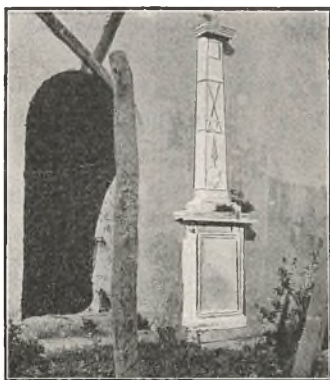
¹⁾ Det er altsaa ikke rigtigt, som meddelt af Hiort-Lorenzen, at Graven stadig findes i Citadellets Have.

begravet i en Have, var i Overensstemmelse med Egnens Skik; som Protestant var han udelukket fra Kirkegaarden. Rundt om i Haver eller paa Marker finder man stadig adskillige Protestantgrave. Citadellet, hvor Gravmindet nu er opstillet, laa ved mit Besøg i Ruiner og kun et Par Rum var gjort beboelige for en fattig Familie. Selve Monumentet var forfaldent. Det havde fra Soklen en Højde af omtrent 2 Meter, Soklen selv en Højde af 1,50 Meter. Indskriften er allerede meddelt af Hiort-Lorenzen.

Det siger sig selv, at jeg ogsaa under mit Besøg i Ménerbes søgte Oplysninger hos Byens Maire, der dog intet kunde meddele.

II. Om Rantzau Aschebergs formodede Datter Sophie Livernet har Hiort-Lorenzen meddelt, at hun efter hans Død fandt Optagelse paa Slottet Caderousse hos Hertuginde af Gramont, d. e. Marie Gabrielle de Sinety, g. m. André Joseph Hippolyte de Gramont og død paa Caderousse i 1832. Sophie Livernet skal være død mellem 1830 og 1835. Da det samtidig oplystes, at der paa Caderousse var bevaret et Portræt af Rantzau, var det en nærliggende Mulighed, at ogsaa hans Papirer var forblevet i Sophie Livernets Besiddelse, med hende fulgt til Caderousse og endnu var i Behold paa dette Slot eller bevaret hos Ejerens Efterkommere.

Den nævnte Hertuginde havde en Sønedatter, g. m. Louis Ernest Gustave, comte de Sparre. I dette Ægteskab var ingen Børn, i Grev Sparres andet Ægteskab derimod en i 1913 endnu levende Søn Magnus Louis Marie, comte de Sparre, bosat i Orange i Vaucluse. Paa min Henvendelse meddelte han imidlertid ikke at sidde inde med Familiepapirer og heller ikke at kunne give nogen Oplysning hverken om Sophie Livernet eller Rantzau Ascheberg; det samme gjaldt hans Søstre. Den sidste mandlige Efterkommer af Slægten Gramont-Caderousse, le duc Ludovic de Gramont, døde i 1866, hans Arving var bl. a. en Madame Paulze d'Ivoy, hvis Sønnesøn le comte Paulze d'Ivoy (i 1913 bosat i Tours), Grev Sparre mente, muligvis var i Stand til at give yderligere Oplysninger. Da han en Tid havde været ansat ved det franske Gesandtskab i Stockholm, var det yderligere nærliggende, at hans Opmærksomhed var bleven vakt,

Rantzau Aschebergs Grav i Ménerbes.
Fot. 1913.

om han nogen Sinde i sin Families Efterladenskaber var stødt paa nordiske Navne.

Ogsaa denne Korrespondance gav dog negativt Resultat. Ganske vist havde der paa Caderousse været betydelige Arkiver; næsten alt, hvad der var tilbage, var dog afleveret til Departementsarkivet i Avignon. Selv havde han imidlertid forinden Afleveringen omhyggeligt gennemgaaet alle Papirerne og mente med nogenlunde Sikkerhed at kunne benægte, at der deriblandt fandtes Spor af Rantzau eller Sophie Livernet. Som det nedenfor vil ses, var dette dog ikke helt rigtigt. Om Portrætet af Rantzau havde han tidligere hørt Tale; det eksisterede dog ikke længere og var sandsynligvis gaaet til Grunde under Revolutionen sammen med Papirer og andre Familieminder.

Heller ikke en Henvendelse til den daværende Ejer af Caderousse, J. de Lafarge, gav noget Resultat. Ejendommen er i Tidens Løb bleven splittet og Slottet nedrevet; M. de Lafarge raadede kun over en Del af de tidligere Besiddelser, men henviste ligeledes til den ovenfor omtalte Grev Paulze d'Ivoy.

III. Tilbage stod endnu at prøve Værdien af den meddelte Oplysning, at Rantzaus Memoirer skulde være havnet hos Madame d'Inguibert i Valréas. Som ovenfor berørt, stammer den fra et trykt Værk: C. F. H. Barjavel: *Dictionnaire historique, biographique et bibliographique du département de Vaucluse*. Carpentras 1841. II Bd. S. 296, der yderligere ved nærmere Eftersyn viste sig at være Kilden til saa godt som alle M. Ravoire's Meddelelser til Hiort-Lorenzen¹⁾. Om hans Papirer indeholder Bogen ingen yderligere Oplysninger. Imidlertid er alle Barjavel's Samlinger til Vaucluses Historie overleveret til Biblioteket i Carpentras og viste ved en Undersøgelse (MS. Nr. 1248), at hans Meddelelser om Rantzau skyldtes en Læge Louis Benoît Vincent Robert (f. 1816), hvis Brev til Barjavel, dateret 20. December 1840, dog ikke indeholdt noget om Memoirerne. I Ms. Nr. 1254 findes et lille Brev fra Rantzau, 6. Maj 1782, der ikke frembyder nogen som helst Interesse. Efter alt at dømme har Barjavel alene bygget paa den lokale Tradition.

¹⁾ Udeladt havde han dog en lille Anekdote, som — sand eller usand — tyder paa, at Rantzau Ascheberg endnu i sin Alderdom havde svært ved at holde sit Temperament i Tømme. Ærgerlig over en Gang i længere Tid at have ventet paa Stedets Sognepræst, der ved sin Ankomst undskyldte sig med at have været optaget af en Barnedaab, modtog Rantzau ham med Spørgsmaalet: »Vous avez vu sortir le diable du corps de l'enfant, quelle figure avait-il?« Præsten blev ham dog ikke Svar skyldig: »Celle d'un ministre disgracié.«

Imidlertid gjaldt det at efterspore Madame d'Inguibert og hendes Arvinger. Da Slægten har spillet en betydelig Rolle, bl. a. i Carpentras grundlagt et Hospital, var Opgaven ikke vanskelig. Den nævnte Dame var identisk med Marguerite Gasparde d'Inguibert, født de Bruges, død i Valréas 1845 og gift med Antoine François Xavier Gabriel d'Inguibert, Baron de Thése. Ægteparret havde to Børn, af hvilke en Søn havde efterladt sig en i 1914 endnu levende Datter Marie Sophie d'Inguibert, g. m. Vicomte Albert de Selle, og en Søn: Charles Joseph d'Inguibert. Ingen af dem sad dog inde med Rantzauiske Papirer eller var i Stand til at give nogen Oplysning desangaaende.

Imidlertid var jeg i Carpentras kommen i Forbindelse med forskellige Personer, som uden direkte at høre til Familier, hvis Medlemmer havde staaet i Forbindelse med Rantzau Ascheberg, dog paa en eller anden Maade tangerede hans Kreds. Blandt andet gjaldt det en Marquis de Boudard, der anbefalede mig en Henvendelse til M. Estienne de St.-Jean i Aix, som sad inde med en udstrakt Viden om Provences Historie. Selv kunde han ikke give mig Oplysninger, men bragte mig i Forbindelse med en Oberst, comte de Philip, ligeledes bosat i Aix, en Mand, der var meget interesseret i historiske Spørgsmaal og desuden beslægtet med den nævnte Madame d'Inguiberts egen Familie, de Bruges. Med megen Iver tog han sig af Sagen, men kunde dog alene meddele, at den ovenfor nævnte Vicomtesse de Selle faktisk paa sit Landslot Fontienne ved Fortcalquier (Bottes Alpes) sad inde med nogle Manuskripter fra hendes Fader, men ifølge hendes Udsagn uden enhver Værdi. Imidlertid var hun syg og vilde først i Sommerens Løb tage Ophold paa Fontienne. Til den Tid skulde hun nærmere undersøge sine Papirer, og hun selv eller le comte Philip sende mig Meddelelse om Resultatet, og tillige underrette mig, om de ellers skulde støde paa nogen Oplysning, der kunde være af Værdi for mine Efterforskninger.

Desværre var Korrespondancen, der var bleven fortsat ud over min Hjemkomst ved Juletid 1913, naaet helt frem til de sidste Dage i April 1914. Snart efter udbrød Verdenskrigen, som derefter i Aarevis lagde Beslag paa alle Franskmands Interesser, afbrød Forbindelser og Postgang og nødtvungent standsede mine Undersøgelser.

Naturligvis havde jeg ogsaa fra første Færd sat mig i Forbindelse med forskellige offentlige Myndigheder og først og fremmest prøvet min Lykke i Departementsarkivet i Avig-

non og hos dettes Leder M. Duhamel. Næsten alle mine Korrespondenter havde henvist til ham, og Grev Paulze d'Ivoy ligefrem meddelt, at Papirerne fra Caderousse var havnet i hans Varetægt. Ved min Ankomst til Avignon gjaldt min første Gang et Besøg i Stedets Arkiv. Arkivaren viste ogsaa den største Interesse for mine Studier og hjalp mig paa bedste Maade til Rette; hvad jeg søgte, fandt jeg dog ikke, men fik alene Lejlighed til at konstatere, at Rantzau Ascheberg og Sophie Livernet dog havde efterladt sig et enkelt Spor i Caderousse-Papirerne. Til Arkivarens Overraskelse fandtes (Série E. Fonds de Caderousse. Supplément. Carton 2) følgende Redegørelse for Sophie Livernets Forhold, d. 17. April 1813 overgivet M. Huttman, Præfekt i Departementet Vaucluse, for at han skulde blive i Stand til evt. at bringe hende i Forbindelse med Rantzaus danske Familie.

Som et lille Minde om Rantzau Aschebergs Ophold i Frankrig gengives den her:

M. le comte de Rantzau fut disgracié à la suite des affaires de la reine Mathilde. Il conserva les ordres du Roi, les pensions et traitements, et sa fortune personnelle étant fort dérangée fut mise en sequestre jusqu'à l'entier payement de ses dettes qui a du avoir lieu en 1792 ou 93. Il se fixa dans le Comtat pour être plus à l'abri des persécutions; il amena avec lui une maison domestique considérable et une petite fille de onze à 12 ans qu'il appeloit et présenta en toute la meilleure société comme sa fille. Elle fut élevée comme telle, avec magnificence même. Seulement il ne voulut jamais qu'elle apprit le françois, mais qu'elle parlât toujours Danois ou Allemand. Cette circonstance a fort influé sur les malheurs de sa vie par l'ignorance de toutes choses où elle se trouve à la mort de M. son père, et qui la rendit dupe de gens fort adroits.

La mort de M. de Rantzau arriva tout au commencement de la révolution françoise. Se sentant fort mal, il fit appeler sa fille et lui dit de s'emparer d'une cassette très importante pour son existence à venir. Mlle de Rantzau abimée de douleur de la perte de son père, ignorante et du mal et des affaires négligea de prendre cette cassette, et trois jours après la mort de son père elle ne trouva plus cette cassette. Dans un pays étranger, étrangère à la langue comme aux affaires, on peut juger du malheur de sa position. M. l'évêque d'Avignon qui avoit été très lié avec M. de Rantzau continua ses soins à sa fille et la détermina à changer de religion. Elle se fit catholique. Les couvents du Comtat subsistoient encore; elle s'y retira comme l'asile le plus convenable à une personne de son sexe et de son âge, et elle y vécut modestement de 4 à 5.000 francs de pension que M. de Rantzau avoit placé pour elle sur le gouvernement françois, sur les Etats de Provence etc. C'étoit tout ce qui lui restoit puisque sa cassette lui avoit été enlevée.

Mais la révolution françoise faisant des progrès, le Comtat fut réuni à la France, les couvents supprimés, les rentes sur l'état et les Provinces perdues. Mlle de Rantzau fut réduite à la misère. Dans cette position cruelle, M. et Mme de Grammont, duc de Caderousse

qui avoient aussi connu beaucoup M. de Rantzau lui offrirent un asile dans leur château où elle est encore. Cette famille cherche tous les moyens d'adoucir le sort de Mlle de Rantzau, mais il est néanmoins cruel et, après avoir joui longtemps de l'opulence, été dans l'indépendance des autres à ce point, est bien dur. Mlle de Rantzau a beaucoup de fierté et d'élévation dans l'ame; elle n'a jamais fait aucunes démarches vis à vis de la famille de M. de Rantzau dont elle se croit la fille légitime.

Le silence de cette famille lui est fort pénible et le changement de religion auquel elle s'est décidée lui a ôté l'espoir d'en obtenir quelques secours. M. et Mme de Gramont n'ayant aucunes connoissances en Dannemark n'ont pu suivre, pendant la Révolution le désir qu'ils auroient eu de faire parvenir des nouvelles de Mlle de Rantzau.

Cependant ils ont entendu parler depuis avantageusement de quelques personnes de cette famille qui ont accueilli généreusement de malheureux françois exilés, et la confiance inspirée de cette conduite avoient décidé M. et Mme de Grammont à leur faire remettre une note sur cette intéressante et excellente personne, lorsque M. le baron Huttman, préfet de Vaucluse, proposa à M. de Grammont de s'en charger.

Ils ne pouvoient mettre en meilleurs mains des intérêts qui leurs sont chers et ils espèrent que la famille de Mlle de Rantzau consentira à faire, à tel titre que ce soit, une pension d'une centaine de Louis à Mlle de Rantzau qui, agée à présent de 58 ans a besoin de quelqu'un auprès d'elle et de mille petits soins.

Il est nécessaire d'ajouter à cette note qu'à la mort de M. de Rantzau sa fille choisit le valet de chambre de M. de Rantzau qui étoit Danois (appellé Eden) pour porter une lettre au roi de Danemark lui annonçant la mort de M. de Rantzau et lui reportant ses ordres. Il étoit aussi chargé de quelques lettres pour la famille de M. de Rantzau.

Ce valet de chambre revint avec une petite pension du Roi de Dannemark, dit-il, vendit la voiture que lui avoit donné Mlle de Rantzau pour ce voyage, ne rapporta aucunes nouvelles de la famille de M. de Rantzau et quitta Mlle de Rantzau.

Cette conduite étrange a donné des soupçons sur lui relativement à la disposition de la cassette et sa conduite ultérieure l'a confirmé car il s'est fixé en France et y a acquis, dans le tems de la Révolution quelques domaines. Cependant on ne peut assurer qu'il soit absolument l'auteur des infortunes de Mlle de Rantzau.

Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden.

Louise Kilden i Frederiksdal Skov.

Ved *Louis Bobé*.

Mindesmærkerne over Emiliekilden ved Sølyst og Louisekilden ved Skovstien i Fortsættelse af Prinsessestien — det første sat af en sørgende Ægtefælle over sin Hustru, det andet af en Kvinde som en Hyldest til

LOUISEKILDEN I FREDERIKSDAL SKOV

hendes Søsters Trofasthed, og tilblevne med ti Aars Mellemrum (1780—1791), er med deres karakteristiske Indskrifter kulturhistorisk værdifulde Vidner fra Følsomhedens Tidsalder.

Medens Indskriften paa Emiliekilden ved alfar Vej altid har staaet klar og let læselig, er Inskriptionen paa Forsiden af Louisekilden delvis ud-slettet i Tidens Løb, og af den hører man lejlighedsvis fejlagtig citeret et

Brudstykke som et komisk Exempel paa Smagløsheden i Tidens Udtryksmaade: Louise kom til mig og jeg blev mindre Enke. Af de endnu læselige Ord og Linjer at ville rekonstruere hele Indskriftens Ordlyd maatte synes haabløst, saalænge man ikke kunde finde en fuldstændig Kopi af Texten i dens oprindelige Skikkelse. Ved et Tilfælde fandt jeg afvigte Sommer i Biblioteket paa Pederstrup Slot (Lolland) et lille Hefte med fire trykte Blade, hvis Titel lyder:

Ordene | til Musiken, som opføres ved Lovises Kildes | Indvielse | paa Frederichsdal, | Den 17 August 1791. | Kiøbenhavn, | Trykt hos Nicolaus Møller og Søn. | Kongelige Hofbogtrykkere.

Paa sidste Blad findes »Inscriptionen paa Kilden«, som hidrættes.

*O Du! min Glædes og min Sorgs Deeltagerinde!
Som loed mig i Dit Skiød en anden Moder finde,
Ei blot ved Fødsels Baand, men meer ved Venskab min,
Dit Raad, Dit Mod, Din Trøst veiledde mine Trin.
Min Søster! Himlen mig Dit Selskab vilde skienke,
LOVISE blev min Deel, og jeg blev mindre Enke;
Til Vidne derfor staaer et skionsomt Hiertes Gield
Tilligemed Dit Navn paa dette Kildevæld.*

Paa Bagsiden staar endnu aldeles tydeligt følgende Indskrift:

I Aaret 1775 flyttede
Christiana Lovise Warnstedt
hid at boe med mig paa Fridricsdal.
I taknemmelig Erindring heraf, og
for at pryde denne Kilde, som i samme
Aar blev opdaget, er dette Mindesmærke
i Aaret 1791 opretted
af hennes Syster S. Schulin.

Det sidste C's utydelige Chiffer i Aarstallet kan nu bestemmes ved Hjælp af den fremdragne Piece.

Den hvem Mindesmærket blev rejst for, er Christiane Louise von Warnstedt, født 7 Jan. 1741 i Husum † 9 April 1813 paa Frederiksdal ugift. Hendes erkendtlige Søster er den betydeligt yngre Sophie Hedevig von Warnstedt, f. 1753 i Bergen † 1807 paa Frederiksdal, gift 1771 med Kammerherre Frederik Ludvig Greve Schulin til Frederiksdal, f. 1747 † 1781. Om disse Personer og deres nærmeste har jeg tidligere meddelt Oplysninger i Tidsskriftets 7 Række 6 Bind, S. 45 i det her offentliggjorte Udtog af Breve fra deres Broder Teaterchefen Hans Wilhelm von Warnstedt.

Det kan nu ogsaa oplyses, hvem Verset paa Forsiden af Kilden skyldes, nemlig Digteren af Zarine, Johan Nordal Brun, hvilket fremgaar af Brev fra ham til Grevinde Schulin, som jeg for on Aarrække siden fandt i Arkivet paa Frederiksdal.

Bergen d. 5te Novbr. 1791.

Igien et Brev fra Grevinde Julin! Ja saa tænkte jeg rigtig, da jeg aabnede det fra Deres Naade af 18 Sept: d. a. Igien et Brev! og endnu ikke svare? Ikke takke for den Opmærksomhed, en Dame af saa udmærket Tænkemaade værdiger mig? Ikke bevidne, hvormeget jeg føler den Gield, hvori Folk af ophøyet Smag forstaae saa mesterlig at sætte en stakkels Digter? Nei det er for meget. Jeg bør i det mindste forsikre Deres Naade, at jeg bevarer Deres Brev som en Laurbær-Krantz flettet mig af de værdigste Hænder i Fredrichs-

dals Have. Men at min Muse ydmyges kun ved at beskue den, da den veed med sig selv, hvorlidet man kan fortiene ved 8 Linier, og at disse, om de have nogen Skjønhed, er ganske og alleene Deres. Deres er den heele ædelmodige Handling, Deres det skønne Valg af Sted og Mindesmærke, Deres al den Smag, som hersker i Maaden, hvorpaa en værdig Søsters Navn foreviges. Digteren kan her ingen anden Fortieneste have end den, en troe Oversættelse har af et ypperligt Original-Skrift. De tilsendte Cantater bevidne desuden, hvorlidet man havde behøvt en Reisendes Geist for at faa noget som var det skønne Marmor værdigt. Vor fortræffelige Landsmand, Hr. Conference-raad Ancher har dog alligevel malet mig den heele Fest saa livagtig, at jeg næsten fristedes til at besiuunge den fraværende, og var den tiltænkte Lykke falden i min Lod, at have været Øienvidne til disse fortryllende Optrin, kunde jeg umuelig, det er jeg vis paa, modstaaet Fristelsen. Man bliver ung paa nye, naar man omringes af uskyldig Glæde og man glemmer sin Aands Afmakt, naar vel anbragte Høytiideligheder oppuste den Geist, som laae begravet under Asken. Men nu skal den kiere Bergenske Taage, et vigtigt Embeds Forettninger og min heele Forfattning, med hvis Beskrivelse jeg ikke vil besvære, nok kunde sætte mig i Stand til at imodstaae alle saadanne Fristelser. Deres Naades værdige Broder Hr. Camerherre v: Warenstæd gjorde alt sit for at oplive min Aand, og han har fortrinlige Gaver til at fremlokke og opmuntre Talenter. Jeg føler endnu med levende Erkiendtlighed de mange Forekommelser, han beviiste mig; at Zarine blev opført, skylder jeg ham, og at man har aldeeles tabt den Declamation, som hører til Sørgepsil, er ikke hans Skyld, ikke engang Skuespillernes. Disse bør danne sig efter Publikum's Smag. Og da denne har erklæret sig for Synge-Stykker, Opera og alt hvad som understøttes af den fortryllende Musique, bør den alvorlige Tragedie ikke vise sig frem og ikke sætte muntre Folk i ondt Lune? Vore Digtere have og klogeligen indseet dette og derfor ladet Zarine blive hidindtil baade det første og det siste originale Sørgepsil paa den danske Skueplads.

Der var en Tiid, da jeg virkelig følede et uimodstaaeligt Kald til at arbeide i det Skionne, jeg veed ikke hvorvidt jeg kunde have bragt det, naar jeg ikke saa betimelig var bleven nedtrykket af Dannemarks Partie-Aand og de kritiske Kabaler, naar jeg havde faaet offentlige Opmuntringer, naar Publikum i Tiide havde haft fleere Damer af den Stand og Smag og Opdragelse som Deres Naade, mange nok nemlig for at angive Tonen til det oplyste Publikum's almindelige Stemme. Men nu er det forbie. Vilde kun nu Recensenterne skaane mig, ikke for Kritik, thi den kan jeg taale, men for deres Berømmelser; thi de ere forhaanende, naar jeg ligner dem med Lovtaler, som de udødsle paa deres medforbundnes Bagateller.

Deres Naade er norsk, og Nordmænd have virkelig kronet mine Arbejder med alt det Biefald de kunde yttre. Kun Skade, Norge er ligesaa lidet Belønningernes Land for Geniet i Forhold til Dannemark, som Jorden er det for Dyden i Forhold til Himmelen.

Jeg er stolt af Deres Gunst, og jeg regner den Dag jeg havde den Ære at henbringe paa Fridrichsdal for den behageligste paa min siste Reise.

J. N. Brun.

Det ses, at han har forfattet Indskriften under sit Ophold i Danmark i Foraaret samme Aar, men har forladt Byen inden Mindestøtten blev afsløret. Syngespillet Høstgildet aabnede Sæsonen. Zarine genopførtes 26. Maj 1791.

Brevet oplyser, som det vil ses, ogsaa, at Texten til den ved Mindesmærkets Afsløring afsungne Kantate skyldes en anden Digter end Nordal Brun, maaske Pram.

Kilden blev et Valfartsted for Tidens ømme Sjæle, for dem der efter Rousseaus Ord elsker, eller har elsket. Grevinde Schulin har paa et Blad, ligeledes bevaret i Frederiksdals Arkiv, optegnet følgende, forlængst udslettede poetiske Udgydelse og dybsindige Tanker, som forskellige, der har hvilet ved denne Kilde, havde indridset paa Grottebænken og som betegnende for Tidsaanden kan hid sættes:

Du hvis Øye denne Kilde ligner ved at gyde Vand,
 Snart din Sorrig sig formilde, men saalænge hold dog Stand!
 Haabet venlig ad dig smile, række dig sin hulde Arm.
 Mistvivl i din Siæl ey hvile, her den flye fra trøstet Barm.
 Hvert et Fied din Fod vil træde, svanger er med idel Fryd,
 Hvi vil du da ene græde, hvor Naturen raaber: Nyd!
 Tøm dens himmelsendte Skatte, lyd dens ømme Moder-Bud,
 Deres Reenhed skal erstatte hvert et Suk du stønner ud.
 Og naar sidste sagte Slummer vugger dig til evig Fred,
 Flygter jo hver jordisk Kummer bort fra trygge Hvile-Stæd.
 Vid da: Livets Torne saare mellem Roser til din Fod;
 Smerten skiænk en billig Taare, kun ey svække den dit Mod!

B—h.

Grevinde Schulin gætter paa at Digtet skyldes den østrigske Generalkonsul Bozenhards Hustru Johanne Henricca født Becker, »ogsom gjør Vers«.

En anden skriver:

Hun yttrede aldrig sin Kummer, men en hemmelig Qval fortærte lig Ormen i Knoppen hendes blomstrende Ungdom. I mørke Tanker hun henvandt, og af den blege, gustne Tungsindighed stedse besælet sad hun, Taalmodighed lig, som Kunsten har sadt paa et Gravsted, og ad Sorgen hun smilede.

Under sit Besøg i Danmark 1793 besøgte J. C. Lavater Kilden og skrev med egen Haand disse Linjer paa en Bænk:

Ohne Du, kein Ich; wie dein Du so wird ewig dein Ich seyn. Philosophie, Moral, Religion von Johan Kaspar Lavater 28 VI 1793.

Desuden skrev han nede ved Kilden:

Gehe fröhlich zur Quelle, doch froher zur Quelle der Quelle.

Endelig følgende Impromptu:

Hvad Eden var, er du, o Fridricsdal i Norden
 et sorgfrie Paradis: Elysium paa Jorden,
 Var Lethe mere skiøn, velgjørende end du,
 Louises Kildevæld og disse Draaber nu.

Herr Erik Siælandsfar til Oreby.

I Personalh. Tidsskr. 8. R., 5. B., S. 305 har Th. Hauch-Fausbøll viet mit korte Svar paa P. M. C. Arups Spørgsmaal et langt Indlæg om Herr Erik Siælandsfar. Om ham vides nu særdeles lidt. Det eneste Brevskab, som omtaler ham i levende Live, er det fra 1326, i Følge hvilket Kongen har paalagt ham at overdrage Hammershus til Lunds Ærkebiskop. I senere Brevskaber optræder hans Enke; det ældste er fra 1371, da hun, maaske efter mange Aars Enkestand, overdrager Graabrødrene omtrent alt sit Eje; det yngste er af 12. Maj 1379. Endnu i et Brev af 26. Dec. 1394 mødes Lavrens Jensen (Blaa) til Oreby som gift med hans Datter Bodil.

Disse Brevskaber nævne ham ene med Egennavnet Erik Siælandsfar og udelukke H.-F.'s Opfattelse af dette som et Fællesnavn, hvilket han maatte dele med enhver sjælandsk Erik. Intet som helst have de om, at hans virkelige Navn var det af H.-F. foretrukne Erik Valdemarsen. Hans Vaabensegl, som H.-F. synes at kende godt, er ukendt af Heraldikerne.

H.-F. vil hævde, at — ikke han, men — jeg har Uorden i Kronologien. I at stille Erik Siælandsfar kun (mindst) et Aarti forud for Valdemar Atterdag, hvem H.-F. vil have udlagt som hans Barnefar, er jeg ikkun dreven frem af min Lyst til at komme H.-F.'s egen Kronologi saa nær som muligt i Møde, og jeg har ikke »givet efter for Lysten til at sige en god Vittighed«, selv om jeg almenmenneskeligt foretrækker vittig frem for uvittig Tale. Men om Manden er født før eller efter Aarhundredskiftet, er H.-F. og mig lige uvitterligt. En fornuftig Kronologi lider intet Skaar i, at Erik Siælandsfar 1326 som Fanejunker kan være gaaet Kongens Ærind til Bornholm, henvend en halv Snæs Aar senere ved Giftermaal med en Jomfru Grubendal være kommen fra Hoffet ind paa Oreby og maaske en halv eller, hvis Sortedøden ikke rev ham bort, en halvanden Snæs Aar have siddet der som Godsejer til sin Død, da han efterlod sin anden Hustru Margrethe Jakobsdatter til Høst som Enke. Alt i alt synes mig dette et ordenligt kronologisk Levnedsløb at give ham i Mangel af et andet.

Men ganske vist, denne eneste Erik Siælandsfar, for hvis Liv Brevskaberne give et Aarstal (1326), kan ikke være det Væsen, om hvilket H.-F. maa bekende, at han ikke kan se, at der er blevet fremført noget, som gjør det tvivlsomt, at Erik Siælandsfar har været Valdemar Atterdags Søn. Denne sidste Erik er fjernet fra Brevskaberne to-tre Aarhundreder, hvis Sagn om hans Herkomst ere bragte i Pennen o. 1600 og nu kun grundes paa løse Myther om ham og om Tovelil som Dobbeltgængere. Danmarkshistorien har dog nok i een Tovelil og Personalh. Tidsskr. meget mer end nok i een Erik Siælandsfar. Min lille Viden om ham støttes mest trofast paa en heraldisk og genealogisk Forsker, som vejede sine Kilder og søgte at sigte Sanding fra Sagn. Sit Brev af 16. April 1917 sluttede A. Thiset med at udtale:

»Af Jomfru Mette Giøes Slægtlinie ses, at Herr Erik Siælandsfar formentes at være en uægte Søn af Kong Valdemar Atterdag. Jeg skulde næsten tro, at dette Sagn skyldes en Forverxling med de svenske Herrer Erik Valdemarsen, af hvilke den første 1312 var en Søn af den svenske Konge Valdemar og hans Dronning Regitze, og den anden, hans Sønesøn af samme Navn, havde en Enke Ermegaard, der levede 1402. Havde man blot en paalideligere Efterretning om Erik Siælandsfars Vaaben, end den Jfr. Mette Giøe giver. De svenske Herrer Erik Valdemarsen førte deres mødrene Vaaben, de tre danske Leopardere«.

M. K. Zahrtmann.

Anmeldelser.

Stabsfanejunker O. Ovénstad: »Den norske hær 1628—1900«.

At levere sammenhængende oversigter over den norske hærs organisation (med angivelse av navnene på de forskjellige avdelinger like ned til kompani) og officerspersonel (likeledes med angivelse av navne, datum for deres ansættelse og fratræden eller død for hver eneste person fra generalen til den yngste fænrík) fra hærens gjenreisning 1628 til nutiden — det og intet mindre er, hvad her er planlagt og alt delvis gjennomført.

Arbeidet omfatter:

- 1) En planchesamling, utvisende den norske hærs vekslende organisationer i ovennævnte tidsrum med oversigt over hærens indeling i våben og avdelinger og disses udstyr med officerer samt med navnlig angivelse av officerernes placering ved de forskjellige avdelinger. Hver planche omfatter et tidsrum av 1—3 år, altsaa meget korte intervaller.
- 2) Et kartotek, hvori hver officer har sit kort, forsynet med biografiske og alle andre data, som kan skaffes, og med kildehenvisninger.
- 3) En arkivnotatsamling indbundet i årgange, et bind for hvert arbeidsår.
- 4) En veiledning for samlingens anvendelse.

Hr. Ovenstad har allerede i en række av år arbeidet i vore arkiver med dette, likesom han med stipendium også har studeret i Danmark.

Hidtil er trykt av planchesamlingen ialt 26 plancher¹⁾ omfattende tidsrummet 1628—1649, 1657—1720. Arbeidet er under rask fremgang.

Forhåpentlig vil også kartoteket på en eller anden måte bli trykt. I parentes bemærket: Hvis hr. Ovenstad her kunne få bistand av en personalhistoriker eller slægtshistoriker til supplering av hans egne i og for sig særdeles værdifulde data, vilde dette kartotek kunne bli en ren guldgrube for slægtshistorikere.

Foreløbig er det altså planchesamlingen, som utgis. — Hvilket kolosalt kildemateriale, som her efter hvert samles og tilrettelægges på en i høi grad oversigtelig måte, vil man forstå, når man hører, at bare en enkelt planche — den sidst udgitte, nemlig blad 28 for tiden $\frac{5}{8}$ 1718— $\frac{31}{12}$ 1720 — indeholder over 800 officersnavne! — Det er forudsætningen, at denne del av arbeidet skal avsluttes med et navneregister. Det blir en vældig affære, men det er ganske uundværlig for at man skal kunne finde frem i de tusinder av navne, som vil komme til at stå på de ca. 100 plancher.

Det har været sagt, at disse plancher er uhåndterlige, og at bokform her havde været bedre. Deri er jeg ganske uenig. Med den kjendte krigshistoriker kaptein J. Schiøtz (i hans anmeldelse av Ovenstads arbeide i Norsk Militært Tidsskrift for 1924) tror jeg — likesom han ut fra personlig erfaring —, at det i længden skal vise sig, at plancheformen — alle hensyn tat i betragtning — ubetinget er den heldigste.

Hr. Ovenstads store nøiagtighed, grundighet og jernflid er en borger for, at verket blir så feilfrit, som det i et slikt tilfælde overhovedet er mulig.

Det behøves ingen nærmere påvisning av, hvilken overordentlig nyttig og fortjenstfuld gjerning, der her utføres. Det kan trykt siges, at ingen norsk krigshistoriker og neppe nok heller nogen personalhistoriker eller genealog vil kunne undvære denne »håndboks», om man da her kan benytte et slikt udtryk.

Også for historikere i Danmark må arbeidet kunne bli til megen nytte, så nøie knyttet til hinanden, som de to lande har været ikke mindst forsåvidt angår officerspersonellet i tiden 1628—1814.

C. M. Munthe.

Album Academiae Helmstadiensis. Bearbeitet von Paul Zimmermann. Bind I. Album Academiae Juliae. Abteilung 1, Studenten, Professoren etc. der Universität Helmstedt von 1574—1635. Hannover 1926.

Den allerede længe bebudede Trykning af Helmstädter-Universitetsmatriklen er nu med det anførte Hæfte (459 Sider i Kvartformat) blevet paa-begyndt; Hæftet omfatter Tiden indtil 1636, hvilket vil sige den Periode,

¹⁾ Hver planche har en størrelse 70 × 90 cm. Dens pris er kr. 6,00.

da dette brunsvigske Universitet har haft sin største Betydning for Danmark. Egentlig ebber dets Betydning allerede lidt tidligere ud; thi af de 97 danske Studenter, jeg har fundet i Bogen, er den sidste indskrevet den 24. Maj 1625, hvilket vil sige henimod Slutningen af Højskolens 94. Semester. Det følgende varer — i Modsætning til Ordets Betydning — til den 13. Oktober 1628, hvilket vel hænger sammen med den »tristem Academiae calamitatem, tumultus bellicos immanes et continuos«.

Matriklen foreligger i tre Læderbind (I 1576—1647, II 1647—1737, III 1738—1810), som dog kun er Afskrifter, taget af Skrivere, der ikke altid har været i Stand til at læse Studenternes Navne og Hjemstavnstegnelse i de originale Optegnelser. For at bøde paa denne Mangel har Udgiveren, Gehejmearkivraad, Dr. Zimmermann, benyttet et stort Antal andre Kilder: Det oprindelige Udkast til Matriklen, som er bevaret for det første Semester, 17 til Hertug Julius i Aarene 1577—1588 indsendte Studenterfortegnelser, 13 Lister over Stipendiaterne fra 1580 til 1620 (med Lakuner), 6 Bind over Konviktets eller Kommunitetets Alumner fra 1593—1625, 1630—1707 og 1738—1810. For at faa yderligere Oplysninger om Studenterne, særlig hvor længe de har opholdt sig i Helmstedt, har Udgiveren gennemgaaet Døds- og Daabsregistre for St. Stephani Sogn i Helmstedt, endvidere »Libri nigri« (»Karzerlisten«) i to Bind (1575—1680, 1701—1808), Universitetets Akter vedrørende Studenternes Udskejelser, to Bind Fortegnelser over ordnede og Underskrifterne paa »Corpus doctrinae Julium« i fem Bind, trykte Disputater og 39 Studenterstambøger. Blandt de sidste har den Stambog, som Jacob Fabricius (Student i Helmstedt 1581) ejede, og som nu findes paa Universitetsbiblioteket i Halle, særlig Interesse for os. Destoværrer har Udgiveren ikke været opmærksom paa den Samling Studenterstambøger, som findes paa det kgl. Bibliotek i København. Paa Grundlag af C. Behrends Katalog (1926) henviser jeg til følgende: Chr. Arniseus, C. Bartholin, Ph. J. Bornemann, Fr. Fabricius, A. Giese, I. og S. Jebsen, I. Oporinus, H. P. Resen, P. Valentinus og J. Wandalinus. — Dermed vilde Stambøgernes Antal vokse til over halvtreds.

De nævnte Kilder har Udgiveren benyttet til de Matriklen tilføjede Anmærkninger. Desuden giver han efter hvert Semester et Afsnit »Acta Academiae«, som har de enkelte Fakulteters Dekanatsbøger til Kilde. Dette indeholder Udnævnelsen af Notarer, Ordinationer af Præster og Promotioner, deriblandt for en Del, som slet ikke har studeret i Helmstedt. Da det har været Udgiverens Hensigt at give et Billede af det videnskabelige Liv paa Universitetet, saavidt de derværende Personligheder angaar, følger efter Matriklen og Acta Academiae (S. 1—337) som Værkets anden Del Oplysninger om de til Universitetet fast knyttede Embedsmænd m. fl., som Professorer, Sekretærer, Økonomer, Bogtrykkere, Boghandlere, Bogbindere, Apotekere, Fægtemestre, Pedeller o. s. v. — Professorernes Levnedsløb er selvfølgelig fortalt mest udførligt. Særlig Interesse for danske Læsere har Georg Calixtus (S. 380—83), der ikke som anført er født i Medelby, men i Flensborg (jfr. O. H. Møller, Geerd v. Meerfeld S. 13) og Oven Günther fra Ejdersted (S. 422). Om H. Arnisæus, Kong Christian IV's Livlæge, findes en Indførsel i Acta Academiae 3/7 1620 og en Biografi bag i Bogen (S. 416—417).

I Slutningen af Forordet (S. XV) gør Udgiveren opmærksom paa de Ekscerpter fra Helmstedter-Matriklen, som tidligere er trykt, men der mangler L. Daaes Uddrag i Kirkehist. Samlinger, 4. Rk., 3. Bd.

Man tør gaa ud fra, at P. Zimmermann vil afslutte sit Arbejde med et Person- og Stedregister, derfor vil jeg her kun give nogle Tal, som viser Bogens Betydning for dansk og norsk Personalhistorie. Jeg har tal^t i Matrik-

len 1574—1636¹⁾ 97 Studenter fra Kongeriget Danmark, 8 fra Norge, 148 fra Slesvig, 406 fra Holsten med Hamborg (uden Hamborg 203) og 51 andre »Holsati« uden nærmere Stedsbetegnelser.

T. O. Achelis.

Spørgsmaal.

1.

Slægten Ramm i Norge.

Den norske familie Ramms stamfar Heinrich Ramm blev antagelig den 21de januar 1684 (hvor vites ikke) gift 2den gang med Anna Magdalena Roepstorff, født ca. 1660 og død i Trondhjem december 1718.

Om hendes slægtsforhold haves ingen sikre data.

Det har været antat, at hun tilhører den mecklenburgske familie Roepstorff, der kom til Danmark før 1600 og her blev adlet i 1701, og at hun var datter av krigszahlmeister m. m. Christopher von Roepstorff og hustru Elisabeth von Schröder. Hendes navn er imidlertid ikke opført i den fortegnelse over familien Roepstorff, som er indtaget i R. Kroghs danske adelskalender. Heri er blot nævnt Christopher von Roepstorffs 3 sønner, hvorav den yngste Johan Christopher døde i Sønderborg i 1731 som oberst.

For eventuelle oplysninger om den familie Roepstorff, som Anna Magdalena Ramm tilhører, vil jeg være meget taknemmelig.

2.

I sit ægteskab med Heinrich Ramm havde Anna Magdalena Roepstorff blandt andet 2 sønner, Christian Frederik og Hans Ramm. Den første blev født i nærheden av Trondhjem i 1693 og tjenstgjorde fra $\frac{5}{9}$ 1718 til ca. 1721 i Norge som sekondløjtnant i 2det vesterlehnske nationale infanteriregiment. Fra og med 1722 findes ikke længere hans navn i de officersruller fra ca. 1680 til 1814, som beror i det norske riksarkiv. — Det er antat, at han i 1721 er blit overflyttet til officerstjeneste ved garden i Kjøbenhavn og er forblit i Danmark.

Hans Ramm var født i 1701 i nærheden av Trondhjem og antagelig tjenstgjorde i 1717 i Norge som fænrik i dragonregimentet Ulrik C. Kruse. I officersrullen for 1718 er imidlertid hans navn overstrøket og ombyttet med et andet officersnavn. — Antagelig er ogsaa han blit overflyttet til officerstjeneste i Danmark.

Hvis oplysninger om disse officerses tjenstgjøring i Danmark kan skaffes, samt om de blev gifte og med hvem, og naar de døde, vil dette mottages med stor taknemmelighet.

Gustav March,
Kommandørkaptein.

3.

Sognepræst P. E. Blix.

Peder Erikssøn Blix var sognepræst til Beder-Malling i Århus stift fra 1723--64. Landsarkivet i Viborg har på forespørgsel oplyst, at hans død ikke synes at være noteret i kirkeboken for Beder-Malling pastorat, og at intet skifte efter ham er fundet i Ning herreds geistlige skifteprotokol.

Når og hvor døde han? Efterlot han sig barn?

Taknemlig for enhver meddelelse om saken.

Henning Sollied,

Stud. jur., Thomas Heftyesgate 30, Oslo.

¹⁾ Udeladt er Navne uden Stedsbetegnelse og de fleste usikre Stedsbetegnelser som Frisius, Neopolitanus og Oldenburgensis, naar ikke en nærmere Tilføjelse findes.

4.

Sognepræst J. J. With.

Hvem var Fader og Moder til Jens Jensen With, f. ca. 1677, † 20. Nov. 1744, res. Cp. i Stege 1706—1710, Sognepræst i Kjeldby paa Møen 1710—1744; gift med Johanne Povlsdatter Herløv, † 24. Nov. 1741, Dt. af Sognecapellan Poul Olsen Haarløv i Stege; Broder til Madame Rhodes, Nykøbing.

Var han en Sønesøn af hollandsk Admiral Witte de With, der faldt paa Københavns Red 1659, hvis Børn skal være bleven holdt frem af Fr. III.?

*Centralbiblioteket,
Nykøbing F.*

5.

Underfoged R. Wiborg.

Hvem var Fader og Moder til Underfoged, Viceraadmand i København ca. 1700 Rasmus Wiborg, gift med Christine Povelsen, Aagaard.

*Centralbiblioteket,
Nykøbing F.*

6.

Jens Hendrik Deichmann.

Hvem kan oplyse mig om forældrene til Jens Hendrik Deichmann, født ?, hvor ? ; som begyndte som »extraordinair reserve« ved det kgl. Lotto i København, ansat sammesteds som interimsassistent ¹⁴/₂ 1806, kgl. udnævnelse som revisionsassistent ²⁷/₄ 1816. Tituleret Cancellisecretair, død 5. Mai 1818. Boede i Nr. 357 i Dronningstveergade, da skifteretten indfandt sig ved hans død.

Gift ¹⁵/₁₂ 1812 (Trinitatis) med Anna Cathrine Jæger (Noteur ved den kgl. oct. Bank Peder Anthon Jæger og Anne Elisabeth Diderichsen), født ⁷/₁₁ 1784 (døbt Frelsers Kirke ¹⁴/₁₁ 1784), død ²⁹/₁₁ 1872 i Kolding.

Den trykte stamtavle over familien Deichmann giver ingen oplysning om denne Deichmann, om hvis familieforhold skiftet ej heller giver besked. En familietradition vil vide at Deichmann skulde være født Schiewe, men adopteret af en onkel Deichmann, ligesom traditionen angiver, at D. skulde have været i Vestindien.

*Louis E. Grandjean,
Overgaden n. V. 51 B.*

7.

Byfoged Bræmer.

Hvem var Byfoged Bræmer i Lemvig ca. 1770 en Søn af?

*Centralbiblioteket,
Nykøbing F.*

Tilføjelse til 8. R. 3. B. S. 123 f.

Da jeg er blevet gjort opmærksom paa, at det af mig her gengivne Vidnesbyrd fra Frøken N. Zahle for min Moder Elisabeth Hennings, født Buntzen, i Anledning af hendes Udgang af Skolen i Aaret 1862, ikke stemmer overens med de min Moder igennem Skoletiden givne Vidnesbyrd, ønsker jeg at oplyse, at jeg ved Gengivelsen har benyttet en Afskrift af dette Vidnesbyrd, der fandtes i min Moders Gemmer. Originalen til Vidnesbyrdet har jeg aldrig set.

P. H.

Undersøgelser i Statsarkivet i Kiel.

En i Arkivtjenesten uddannet i Kiel bosat Sagkyndig tilbyder
at udføre Undersøgelser i Statsarkivet i Kiel.

Honorar efter Overenskomst.

Henvendelse kan ske gennem Tidsskriftets Redaktør.

Undersøgelser i Arkiverne i Oslo

foretages af

L. Sommerfelt,

Industrigaten 30, Oslo.

Reference:

Overretssagfører **PAUL HENNINGS**, Ved Stranden 6, København K.

Medlemmer af Samfundet kan ved direkte Henvendelse til
Kraks Legats Kontor, Nytorv 17, Kjøbenhavn B. erholde
Kraks Blaa Bog for 11 Kr. (halv Bogladepris).

I Kommission hos Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, er ud-
kommen: **K. CARØE: Den danske Lægestand 1479—1900, V. Supple-**
mentsbind, 148 Sider, Pris 3 Kr. pr. Ekspl.

Archivar, Dr. phil. FRIEDRICH WECKEN

Oetzsch bei Leipzig, Hauptstrasse 76. .*. Postscheckkonto: Leipzig 56 034

(1913—1923 videnskabelig Leder af Zentralstelle für Deutsche Personen- und Familiengeschichte)

udfører sagkyndige genealogiske Forskninger i alle Tysklands
Egne; besvarer slægtshistoriske Spørgsmaal og prøver Arbejder
af denne Art. Ved første Henvendelse bedes 6 internationale
Portomærker vedlagte. Iøvrigt Honorar efter Overenskomst.

*Til Medlemmer av Samfundet for dansk-norsk Genealogi og
Personalhistorie sælges Slegten Rynning i kort Tid for
Kr. 10.00 (før Kr. 25.00). Henv. Fru WAALEV, HAMAR.*

AAGÉ FRIIS:
BERNSTORFFERNE OG DANMARK

BIDRAG TIL DEN DANSKE STATS POLITISKE
OG KULTURELLE UDVIKLINGS HISTORIE 1750—1835

I. Bind: Slægtens Traditioner og Forudsætninger. 1903. (450 Sider) (Bogladepris Kr. 7.50) forefindes endnu et mindre Restoplag. Sammen med II. Bind: Johan Hartvig Ernst Bernstorff i Frederik V's Konseil (440 Sider) 1919 (Bogladepris Kr. 18.00) kan nogle enkelte Eksemplarer faas portofrit tilsendt fra Forfatteren, Sol-sortvej 62, København F., ved Indsendelse af ialt 15 Kroner.

Ligeledes kan nogle enkelte Eksemplarer af:

BERNSTORFFSKE PAPIRER

Udvalgte Breve og Optegnelser vedrørende Familien Bernstorff
i Tiden fra 1732—35

I.—III. Bind. Bogladepris ialt 36 Kr.

faas portofrit tilsendt sammesteds ved Indsendelse af ialt 20 Kr.

Medlemmer af Samsundet kan erhverve:

DR. K. CARØE:

DEN DANSKE LÆGESTAND I—IV.

I. Doktorer og Licentiat 1479—1788.

II. Kirurger. 1738—1785.

III. Den danske Lægestand 1786—1838.

IV. Den danske Lægestand.

Supplementsbind til 7. Udg. (Læger, der har taget
Eksamen efter 30. Januar 1838 og er døde inden
1. Januar 1901.)

for 6 Kr. Enkelt Bind 1 Kr. 50 Øre.

Prisen for Ikke-Medlemmer er 8 Kr. Enkelt Bind 2 Kr.

HENRY BRUUN:

DANMARKS AMTSFORVALTERE 1660—1848

for 3 Kr. Prisen for Ikke-Medlemmer er 5 Kr.

samt

FRITZ JÜRGENSEN WEST:

DE KONGELIGE AMTMÆND I HERTUGDØMMET

SLESVIG 1660—1864

for 1 Kr. 50 Øre. Prisen for Ikke-Medlemmer er 3 Kr.

Bestillinger bedes indsendt til Sekretæren for Danmark: H. Hjorth-Nielsen, Nybrogade 32, København K.